

JUGOSLOVENSKI PREGLJED

*INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

DECEMBAR 1957

12

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GOD. I — DECEMBAR 1957

Uredivački odbor

Pretsednik NIKOLA MINČEV. *Članovi*: BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ, dr HERBERT KRAUS, SMILJA MESARIĆ, JOVAN POPOVIĆ, MILADA RAJTER, VOJO RAKIĆ, NIKOLA ROT, ALEKSANDAR ŠOKORAC, STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA, JOŽE ZEMLJAK.

Glavni urednik BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD »JUGOSLAVIJA«, BEOGRAD, Terazije 31

SADRŽAJ

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Razvoj Jugoslovenske narodne armije	547—552
Zasedanje Savezne narodne skupštine	553—555
Sednice Saveznog izvršnog veća	555—556

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Društva i saveti društava za staranje o deci i omladini	557—559
Deveti plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije	559
Saopštenje o boravku delegacije Komunističke partije Alžira u Jugoslaviji	560
Plenum Glavnog odbora SSRN Crne Gore	560
Peti kongres Narodne omladine Srbije	560
Peti kongres Narodne omladine Hrvatske	560

PRIVREDA

Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije od 1957 do 1961 godine	561—573
Razvoj elektroindustrije	573—576

KULTURA

Organizacija naučnog rada	577—582
Jugoslovenski centar za tehničku i naučnu dokumentaciju	582—583
Ansambli narodnih igara	583—584

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Kretanje obolevanja i smrtnost stanovništva	585—588

SPOLJNA POLITIKA

Jugoslavija i Rumunija	589—590
Jugoslavija u međunarodnim nevladinim organizacijama	591—594
Poseta prestolonaslednika Jemena princa Seif el Islam Mohamed el Badra	594

RAZVOJ JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIIJE

Jugoslovenska narodna armija nastala je u Narodno-oslobodilačkom ratu 1941—1945, koji su jugoslovenski narodi, pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije sa Josipom Brozom Titom na čelu, vodili protiv nacističko-fašističkih okupatora i domaćih izdajnika, a za nacionalno i socijalno oslobođenje zemlje.

Oružane formacije počele su se stvarati u veoma složenim i nepovoljnim uslovima: bez države i konsolidovane pozadine, bez skladišta, naoružanja, opreme i hrane, bez obučenog vojnog kadra, bez operativne veze sa savezničkim armijama i bez podrške sa strane. Realna snaga bila je Komunistička partija Jugoslavije, sa 12.000 članova i 30.000 članova Saveza komunističke omladine Jugoslavije. Članovi Komunističke partije Jugoslavije koji su učestvovali u Španskom građanskom ratu bili su jezgro za stvaranje rukovodećeg kadra oružanih jedinica. Opštenarodni, oslobodilački i revolucionarni karakter Narodnooslobodilačkog rata i ugled i poverenje naroda u Komunističku partiju Jugoslavije imali su odlučujući uticaj u stvaranju i razvoju Jugoslovenske narodne armije.

Preduslovi za stvaranje JNA

Još pre rata Komunistička partija Jugoslavije pripremala je oružani otpor stranim osvajačima. U jesen 1940 g. pri Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije obrazovana je Vojna komisija. Partija je stvarala uporišta u vojsci, organizovala vojne kurseve za obučavanje omladinaca, zatim bekstva španskih dobrovoljaca iz koncentracijskih logora u Francuskoj i njihovo prebacivanje u zemlju. Pripreme Komunističke partije Jugoslavije za organizovanje oružanog otpora imale su posle kapitulacije u aprilu 1941 g. presudan značaj za zbivanja u Jugoslaviji.

Posle kapitulacije jugoslovenske vojske državna teritorija podeljena je na nemačko i italijansko interesno područje.

Nemačka je anektirala severni deo Slovenije. Srbija je, osim delova koje je okupirala Bugarska, bila pod nemačkom vojnom upravom, dok je civilnu vlast u početku imala komešarska vlada Milana Aćimovića, a kasnije t. zv. srpska vlada Milana Nedića. U Banatu Nemci su držali neposrednu upravu oslanjajući se na nemačku nacionalnu manjinu.

Italija je anektirala južni deo Slovenije, Dalmaciju sa ostrvima i šire područje Boke Kotorske i od tih krajeva obrazovala Guvernerat Dalmacije. Takozvanoj Velikoj Albaniji priključeno je nekoliko opština u jugoistočnom delu Crne Gore, veći deo Metohije i Kosova i krajnji deo zapadne Makedonije.

Mađarska je okupirala Bačku, Baranju, Međumurje i Prekomurje.

Bugarska je okupirala Makedoniju, jugoistočni deo Srbije, teritoriju severoistočno od Zaječara i manje područje Kosova i Metohije.

Hrvatska, Srem, Bosna i Hercegovina sačinjavali su t. zv. Nezavisnu Državu Hrvatsku (NDH).

Obrazovanje Vojnog komiteta pri CK KPJ. — Osnovni elementi vojne strategije i taktike oslobodilačkog rata, izrađivani na osnovu revolucionarne političke linije, utvrđeni su na sednici Centralnog komiteta KPJ u Zagrebu 10 aprila 1941 godine. U proglasu od 15 aprila 1941 g. Centralni komitet je pozivao narode Jugoslavije na jedinstvo, a komuniste i radničku klasu u borbu do »konačne pobeде u prvim redovima borbe protiv osvajača«, ukazujući na to da će se njihovi naponi i žrtve krunisati stvaranjem »slobodne bratske zajednice«. Na sednici Centralnog komiteta u Zagrebu obrazovano je rukovodstvo ustanka — Vojni komitet sa Josipom Brozom Titom na čelu. Politburo

Centralnog komiteta KPJ odredio je Beograd za svoje sedište.

Po direktivama Centralnog komiteta KPJ, u svim krajevima Jugoslavije¹ počele su sistematski vojno-političke i organizaciono-materijalne pripreme za oružanu borbu. Pri centralnim i pokrajinskim komitetima obrazovani su vojni komiteti ili komisije sa zadatkom da rukovode pripremama za ustanak, prikupljaju oružje, municiju i opremu, sprovode obuku, organizuju kurseve prve pomoći i drugo.

U prvomajskom proglasu Centralnog komiteta KPJ 1941 g. kaže se da će komunisti »otsada još upornije organizovati i voditi borbu protiv okupatora i njegovih slugu«. Na **majskom savetovanju** Centralnog komiteta KPJ (održanom maja 1941 g. u Zagrebu) zaključeno je da komadanje Jugoslavije nikako ne sme uticati na jedinstveno delovanje KPJ i slabiti borbeno jedinstvo jugoslovenskih naroda.

Tokom maja i juna 1941 g. obrazovane su gotovo u svim krajevima Jugoslavije udarne (borbene) grupe čije su jezgro bili komunisti. Obučavanje i učvršćivanje tih oružanih jedinica koje su bile začeci budućih partizanskih odreda trajalo je sve do izbijanja oružanog ustanka. Udarne grupe vršile su sitnije diverzantske akcije i sabotaže, sečenje poštansko-telegrafskih i telefonskih linija, bušenje automobilskih guma, paljenje automobila, uništavanje ratnog materijala itd. U Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, kao odgovor na teror ustaških vlasti, otpočele su prve oružane borbe; narod se pod vođstvom komunista počeo dizati na ustanak, a KPJ je pristupila organizacionom pripremanju partizanskih odreda u koje je poslala ogromnu većinu svojih članova.

Osnivanje Glavnog štaba narodnooslobodilačkih i partizanskih odreda Jugoslavije (NOPOJ). — Povodom napada Nemačke na Sovjetski Savez, 22 juna 1941 g., Centralni komitet KPJ pozvao je komuniste, radničku klasu i narode Jugoslavije da pomognu »svim sredstvima pravednu borbu Sovjetskog Saveza... Kucnuo je sudbonosni trenutak... Spremajte se hitno za poslednji i otsudni boj...« Ulazak Sovjetskog Saveza u rat protiv sila osovine učvrstio je veru u mogućnost uspešne borbe, ubrzao pripreme za oružanu borbu i stvaranje oružanih jedinica. Na sednici Centralnog komiteta KPJ 27 juna 1941 g. rešeno je da deo članova Centralnog komiteta pođe na teren radi organizovanja i rukovođenja partizanskim odredima i obrazovan je Glavni štab Narodnooslobodilačkih i partizanskih odreda Jugoslavije, u čiji su sastav ušli članovi Politbira Centralnog komiteta KPJ, a Josip Broz Tito je vršio dužnost komandanta partizanskih odreda Jugoslavije.

Formiranje prvih partizanskih odreda

Na sednici Politbira Centralnog komiteta KPJ u Beogradu **4 jula 1941 g.** odlučeno je da se sa sabotažnih akcija prede na opšti narodni ustanak, da organizovane oružane grupe stupe u dejstvo kao partizanski odredi i uništavaju sve što bi moglo koristiti neprijatelju, prvenstveno njegovu živu silu i tehniku. U pojedine pokrajine upućeni su članovi Centralnog komiteta sa izvanrednim ovlašćenjima po partiskoj i vojnoj liniji. U duhu donetih odluka izdat je proglas narodima Jugoslavije, u kome se kaže: »... Sada je vreme, sada je kucnuo čas da se dignete svi kao jedan u boj protiv okupatora i njihovih domaćih slugu... Uništavajte sve — sve što koristi fašističkim osvajačima... Stvorimo od naše zemlje opsednutu tvrđavu za fašističke osvajače...«

U svim krajevima Jugoslavije otpočeli su oružani ustanci protiv okupatora i domaćih izdajnika: 7 jula u Srbiji, 13 jula u Crnoj Gori, 22 jula u Sloveniji, 27 jula u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, 11 oktobra u Makedoniji.

¹ Osim u Makedoniji, gde se sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju Metodije Satorov-Sarlo suprotstavio direktivama Centralnog komiteta KPJ, raspustio Pokrajinski komitet i samovoljno priključio partiske organizacije u Makedoniji Bugarskoj radničkoj partiji (komunisti) i dao joj naziv Radnička partija Makedonije.

ISPRAVKA

Molimo pretplatnike da u br. 12 »Jugoslovenskog preglada« za 1957 g. isprave sledeća dva podatka:

na str. 560, u informaciji »Peti kongres Narodne omladine Srbije«, u petom redu drugog stupca posle reči »Centralnog komiteta NO« ispraviti umesto »Hrvatske« — »Srbije«;

na str. 573, u informaciji »Razvoj elektroindustrije«, u petom redu treba izostaviti reči »po stanovniku«.

Uredništvo

Prve udarne grupe i odeljenja prerasli su u ustaničke odrede različite jačine. U početku te borbene jedinice nazivane su — gerilski im. a docnije partizanskim odredima. Na početku prvih oružanih akcija te jedinice su sačinjavali većinom članovi KPJ i SKOJ-a i simpatizeri KPJ. Čete su imale 2—3 voda, vodovi 2—3 desetine. Jedinice su bile naoružane puškama, puškomitraljezima i ručnim bombama. Bilo je grupa naoružanih sekirama, vilama, lovačkim puškama, a i bez oružja — »bespuškara«.

Karakter i taktika prvih partizanskih odreda. — U direktivama i uputstvima Glavnog štaba NOPOJ od 10. avgusta 1941. godine kaže se da partizanski odredi »nisu borbene formacije bilo koje političke partije ili grupe«, već »borbeni odredi naroda Jugoslavije«. Glavni cilj oružane borbe je — oslobodjenje naroda Jugoslavije. Najveći neprijatelj je fašizam, protiv koga se treba boriti do njegovog potpunog uništenja. Politička linija ustanka je narodnooslobodilački front svih naroda Jugoslavije. Borbeni zadaci partizana su: na svakom koraku uništavati fašističke trupe, oficire, gestapovce, crne košulje, domaće izdajnike i provokatore; rušiti sve objekte koji koriste okupatorima; braniti naselja od fašističkih zulumata, onemogućiti pljačku, ubiranje poreskih i drugih dažbina; neumorno razvijati otpor naroda protiv okupatora; organizovati narod za oružani ustanak, boriti se za stvaranje čvrste discipline u odredima, za prikupljanje sanitetskog materijala i mobilizaciju osoblja za negu ranjenih i bolesnih; izgrađivati provere i sposobne starešine — komandire i političke komesare; svestrano se brinuti o borbama.

Svi partizanski odredi nalazili su se pod vrhovnim rukovodstvom Glavnog štaba NOPOJ.

Stupanjem u partizanske odrede svaki borac je polagao zakletvu narodu, davao svečanu obezbeđenu da će se — ne štedeći napore i krv — istrajno boriti do potpunog uništenja okupatora i svih drugih narodnih neprijatelja.

Prvi partizanski odredi bili su čvrsto vezani za teritoriju na kojoj su i nastali (selo, kraj, položaj). Organizacija oružanih jedinica odgovarala je opštim zadacima: zaštititi narod od nasilja neprijatelja, uništavati okupatorske i izdajničke vlasti, stvarati oslobođena područja, vršiti dobrovoljnu mobilizaciju.

Partizanski rat bio je najpogodnija forma borbe. Taj način ratovanja (iznenađenje i brzina, neprekidno ofanzivno dejstvo, originalnost u zamislima i izvođenju akcija) imao je mnoga preimućstva, što se ispoljilo već na početku oružanih borbi. To je privlačilo nove borce i jačalo veru ustanika i stanovništva u mogućnost uspešne borbe protiv brojno i tehnički nadmoćnijeg neprijatelja.

Akcije teritorijalno rastrkanih ali idejno i organizaciono povezanih partizanskih odreda imale su izvanredan vojno-politički efekat. One su izazivale nemir i nesigurnost kod okupatora i primoravale ga da razvlači svoje snage. Prvi uspesi partizana učvrstili su samopouzdanje i moral boraca. Okupirana Jugoslavija postala je bojište koje je od 1941. g. do kraja rata vezivalo veliki broj neprijateljskih divizija.

Zauzimanjem manjih neprijateljskih garnizona, kao i postignutim uspesima u borbama na komunikacijama i protiv kaznenih ekspedicija u nekim krajevima Crne Gore, Srbije, Bosne i Hercegovine i Like dovelo je do promena u organizaciji oružanih snaga. Stvarane su veće jedinice — odredi i bataljoni, brojno jače ali slabije naoružane i nepodesne jedinice za partizansku akciju. Pokušaji da se po svaku cenu odbrani ustanički front i da se vodi frontalna borba doveli su do teških gubitaka i demoralizacije, do povlačenja i osipanja jedinica. Stoga su Vrhovni štab NOPOJ i Centralni komitet KPJ upozoravali: »...Ne frontalne borbe, već mnogobrojni brzopokretni i istovremeno dejstvjući partizanski odredi, ali međusobno dobro povezani, koji će se preko štabova čas spojiti u krupne udarne jedinice, radi prihvatanja nametnute borbe, čas rastrkati i opet zadavati iznenadne udarce neprijatelju i objektima i brzo se udaljiti od mesta napada.«

Savetovanje u Stolicama. — Na savetovanju CK KPJ i Glavnog štaba NOPOJ, kome su prisustvovali i neki komandanti odreda, 26. septembra 1941. g. u Stolicama (kod Krupnja, NR Srbija), odlučeno je: da se postepeno prelazi na čvršću formaciju partizanskih odreda (da se — prema iskustvu u Srbiji — u okviru odreda formiraju čete i bataljoni); da se posebna pažnja posveti organizaciji obaveštajne, sanitetske i drugih službi; da se još više učvrste unutrašnji red i disciplina u odredima; da se u svim pokrajinama formiraju glavni štabovi, a Glavni štab NOPOJ postane Vrhovni štab NOP odreda Jugoslavije i preseli u oslobođeno Užice, radi lakšeg rukovođenja borbom koja je postajala sve teža. Razrađen je plan stvaranja slobodnih teritorija kao baza za brže širenje oružane borbe i stvaranje narodne vlasti. Naglašeno je da treba izbegavati obrazovanje krutih frontova i vezivanje jedinica za njihovu odbranu, već »biti slobodan od oslobođene teritorije«. Rešeno je da treba nastaviti razgovore sa Dražom Mihailovićem i uložiti nove napore da bi se očuvalo jedinstvo u borbi protiv okupatora.

Karakter i razmere oružanog ustanka primorali su okupatora da svim sredstvima pokuša da normalizuje situaciju u Jugoslaviji, naročito u Srbiji. Krajem septembra 1941. g. štab 18. nemačkog korpusa sa 342 i 113 divizionima i sa delovima 704, 714, 717 i 718. posadne divizije i 125. pešadiskim pukom, uz podršku oružanih formacija nedivizionovaca, četnika i ustaša — ukupno 80.000 ljudi — preduzeo je ofanzivne operacije protiv dvanaest partizanskih odreda (oko 15.000 boraca) u zapadnoj Srbiji i Šumadiji. To je bila Prva neprijateljska ofanziva. Kada je, posle dvomesečnih teških borbi, glavnina partizanskih snaga iz Srbije sa Vrhovnim štabom bila prinuđena da se prebaci u Sandžak, Vrhovni štab NOPOJ i Centralni komitet KPJ su zaključili da oružani ustanak treba razvijati »ne samo u širinu...« već »da se mora preći na stvaranje pravih vojnih jedinica, sposobnih da napuste svoju teritoriju i da ratuju tamo, gde je potrebno i gde im se naredi«.

Formiranje Prve proleterske brigade

Za prelaz na viši stepen vojne organizacije bili su sazreli vojno-politički uslovi. Odlukom Centralnog komiteta KPJ i Vrhovnog štaba NOPOJ od 21. decembra 1941. g. obrazovana je u Rudom (NR Bosna i Hercegovina) Prva proleterska narodnooslobodilačka udarna brigada — prva regularna jedinica NOVJ. Tri meseca docnije, 1. marta 1942. g., u Čajniču je formirana i Druga proleterska brigada. Tako je počelo stvaranje regularne narodne armije.

Osnivanje proleterskih brigada i udarnih jedinica (krajem 1941. g. i početkom 1942. g.) omogućavalo je koncentraciju jačih snaga radi izvođenja krupnijih akcija. Proleterske brigade su udarna formacija naroda Jugoslavije i jemstvo uspešne borbe protiv okupatora i domaćih slugu; one su jezgro buduće armije; to su pokretne jedinice, sposobne za potpuno samostalne akcije; borci se regrutuju dobrovoljnim putem, pojedinačno ili kolektivno; u sastavu proleterskih brigada nalaze se i stalni vojni sudovi. Svaka proleterska brigada sastoji se od najmanje četiri bataljona (do 300 boraca) i ima crvenu zastavu sa srpom i čekićem. Komandu sačinjavaju komandant i politički komesar, zamenik komandanta i zamenik političkog komesara.

Krajem 1941. g. okupatorsko-kvislinške snage u Jugoslaviji iznosile su blizu pola miliona vojnika: 28 okupatorskih divizija (6 nemačkih, 17 italijanskih, 5 bugarskih i delovi tri mađarske brigade); jedna nepotpuna divizija, 5 brigada, 11 pukova i veliki broj teritorijalnih, graničnih, policijskih i drugih bataljona okupatora; oružane snage NDH: 6 domobranskih divizija, oko 20 ustaških bataljona, 4 žandarmerijska puka i razne pomoćne jedinice; oružane snage Nedića: srpski dobrovoljački korpus, srpska državna straža, ruski zaštitni korpus (2 puka), 4 odreda Koste Pećanca i četnici Draže Mihailovića.

Krajem 1941. g. snage NOPOJ imale su 43 odreda, 10 bataljona i jednu proletersku brigadu — nekoliko dese-

tina hiljada ljudi, snabdevenih, uglavnom, lakim pešadiskim naoružanjem, zaplenjenim od neprijatelja, ali s velikim borbenim iskustvom i visokim moralom.

Popuna jedinica partizanskih odreda vršena je tokom čitavog Narodnooslobodilačkog rata gotovo isključivo na dobrovoljnoj osnovi (preko vojno-teritorijalnih organa ili preko narodnooslobodilačkih odbora). Na povećanje jedinica uticali su i uspjesi postignuti u borbi protiv neprijatelja, kao i politički rad u narodu, objašnjavanje uloge i karaktera Narodnooslobodilačkog rata. Čovečan postupak sa zarobljenicima doprineo je njihovom prilivu u NOPOJ.

Obuka novih boraca praktično nije izvođena ili je vršena na brzinu. Oružane akcije su bile najefikasnije sredstvo za borbeno osposobljavanje i starenjskog kadra i boraca-omladinaca, koji su činili 75% sastava NOPOJ.

Jedinice su bile naoružane i snabdevene opremom zaplenjenom u napadima na vojne transporte, uporišta i jedinice neprijatelja. Neznatan deo dobijen je iz radionica na oslobođenoj teritoriji, a naročito iz fabrika oružja i municije u slobodnom Užicu 1941 godine. Snabdevanje hranom, stokom i zapregama, sanitetskim i drugim materijalnim sredstvima vršeno je najvećim delom od naroda, a manjim delom iz plena. Stanovništvo je potrebna sredstva davalo dobrovoljno, ali je bilo i rekvizicija, a rede konfiskacija imovine neprijatelja narodnooslobodilačkog pokreta. Krajem rata snabdevanje je poboljšano izvesnom materijalnom pomoći saveznika. Jedinice NOVJ bile su tada bolje naoružane i opremljene i urednije snabdevane.

Karakter Narodnooslobodilačkog rata nametao je potrebu funkcije političkog komesara u svim partizanskim odredima. Oni su vodili brigu o moralno-političkom vaspitanju, o unutrašnjem stanju partizanskih jedinica, o disciplini i odnosu boraca prema narodu i narodnoj imovini.

Stvaranje jedinica dobrovoljačke vojske. — Pred početak Druge neprijateljske ofanzive (na prostoru Sarajevo — Višegrad — Zvornik protiv Prve proleterske brigade i partizanskih snaga u istočnoj Bosni, od 15 januara do 7 februara 1942 godine) Centralni komitet KPJ i Vrhovni štab — u težnji da obuhvate što šire narodne mase u narodnooslobodilački pokret — sredinom januara 1942 g. doneli su odluku o stvaranju jedinica dobrovoljačke vojske od boraca u istočnoj Bosni. Vrhovni komandant izdao je naređenje da se u Bosni i Hercegovini, a po mogućnosti i u ostalim krajevima Jugoslavije, odmah pristupi stvaranju jedinica dobrovoljačke vojske, koja će biti u sastavu NOVJ i pod komandom Vrhovnog štaba, a čiji će borci nositi na kapama nacionalnu trobojku kao svoju oznaku. Vrhovni štab NOPOJ je promenio ime u Vrhovni štab Narodnooslobodilačke i dobrovoljačke vojske Jugoslavije (NOP i DVJ). Već 21 januara 1942 g., na Jahorini, formiran je Jahorinski dobrovoljački odred, a docnije: Fočanski, Drinski, Krajiški, Rogatički, Vlasenički i Srebrnički.

Pohod u Bosansku Krajinu. — Usled Prve neprijateljske ofanzive u Srbiji, a zatim Druge i Treće ofanzive na teritoriji istočne Bosne, Crne Gore i Hercegovine (od 15 aprila do sredine juna 1942 godine) i napada na Kozaru (od 10 juna do 18 jula 1942), nastupila je oseka ustanka u istočnim krajevima zemlje, pa su Centralni komitet KPJ i Vrhovni štab odlučili da težište Narodnooslobodilačkog rata prenesu u zapadne krajeve Jugoslavije. To je imalo dalekosežne pozitivne posledice po dalji razvoj Narodnooslobodilačkog rata. Od Prve i Druge proleterske brigade i od Treće sandžačke (formirane 1 juna 1942 g.) i Četvrt crnogorske brigade (formirane sredinom 1942 g.) Vrhovni štab je obrazovao udarnu grupu proleterskih i udarnih brigada za pohod u Bosansku Krajinu. Pohod je otpočeo 24 juna 1942 g. sa Zelengore i izvršen je u etapama. Najpre je izvršen napad na železničku prugu Sarajevo — Mostar, noću između 3 i 4 jula, u dužini od oko 60 km, a zatim je udarna grupa nastavila prodor i oslobodila Prozor, Gornji Vakuf, a kasnije Duvno i Livno, dok su propali pokušaji zauzimanja Kupresa i Bugojna. U sadejstvu sa dalmatin-

skim i krajiškim jedinicama oslobođeni su Mrkonjićgrad i Jajce, a krajiške i hrvatske jedinice oslobodile su 4 novembra Bihać.

Pohod je imao veliki vojno-politički značaj. Stvorena je prostrana slobodna teritorija u Bosanskoj Krajini, koja je sa oslobođenim područjima Banije, Korduna, Like i Dalmacije predstavljala kompaktnu celinu sa Bihaćem kao političkim središtem. Sa slobodne teritorije je bilo moguće preduzimati nove operacije za širenje oružane borbe u Hrvatskoj i Sloveniji. Stvorene su nove brigade u Bosanskoj Krajini i Hrvatskoj, a slobodna teritorija (koja se prostirala od Konjica do blizu Karlovca, od Dalmacije do centralne Bosne) postala je neposredna opasnost po opstanak Nezavisne Države Hrvatske i planove okupatora. U oslobođenom Bihaću održano je 26 i 27 novembra 1942 g. **Prvo zasjedanje Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije**, na kome su doneseni zaključci o konsolidaciji oslobođene teritorije, čvršćem povezivanju fronta i pozadine i o mobilizaciji naroda na oslobođenoj i neoslobođenoj teritoriji.

Stvaranje Narodnooslobodilačke vojske

Posle porasta partizanskih snaga krajem 1942 g. (od formiranja Prve proleterske brigade do oslobođenja Bihaća obrazovano je 28 brigada i veći broj odreda i bataljona), sticanja ratnog iskustva i povećanja operativne mogućnosti, došlo je do obrazovanja jačih formacija radi preduzimanja većih ofanzivnih operacija. U novembru 1942 g. Vrhovni štab je pristupio formiranju većih taktičkih i operativnih jedinica — divizija i korpusa. Naredbom Vrhovnog komandanta, 1 novembra 1942 g. stvorene su: I i II Proleterska divizija, nešto docnije III, IV i V, a krajem novembra VI, VII i VIII Divizija. Od IV i V Divizije i od VI Istočnobosanske brigade i partizanskih odreda u Bosni formiran je Prvi bosanski korpus, dok je od VI, VII i VIII Divizije formiran Prvi hrvatski korpus. Vrhovni štab je zadržao pod svojom neposrednom komandom I, II i III Diviziju i tako obrazovao operativnu formaciju (kasnije Glavna operativna grupa) za rešavanje najtežih pitanja rata.

Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije sada u svojim dejstvima kombinuje partizansku taktiku sa taktikom ratovanja savremenih armija.

Izmenjena je i organizaciona struktura. Divizija u svom sastavu ima 3 brigade, prateću četu, četu za vezu i pionirski vod, ukupno 2.500 — 4.000 ljudi. Divizijom rukovodi štab koji su činili: komandant, politički komesar, načelnik štaba, operativni, obaveštajni, intendantski oficiri i referent saniteta.

Krajem 1942 g. Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije predstavljala je snažnu oružanu silu od 2 korpusa, 8 divizija, 31 brigade, 36 partizanskih odreda. Te snage Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije vezivale su ukupno 29 neprijateljskih divizija (18 italijanskih, 6 nemačkih, 5 bugarskih), delove 3 mađarske divizije, kao i razne druge okupatorske jedinice; zatim oružane snage NDH (7 divizija, 7 ustaških brigada, 1 dobrovoljački puk, 26 ustaških bataljona, 20 železničkih stražarskih bataljona, 6 žandarmerijskih pukova i druge manje jedinice); Nedićeve oružane snage (srpsku državnu stražu, srpski dobrovoljački korpus) i četnike Draže Mihailovića.

Početkom novembra 1942 godine Vrhovni štab NOP i DVJ promenio je ime u Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije. Izvršena je reorganizacija Vrhovnog štaba i stvoren aparat koji je podeljen na oteke, komisije i sekcije (operativni, obaveštajni, ekonomski, vojno-sudski, otek za vojne vlasti u pozadini, tehnički, sanitetski otek i komisija za borbu protiv špijuna i pete kolone).

Uporedo sa jačanjem vojske razvijali su se i vojno-teritorijalni organi. Do kraja 1942 g. formirano je 14 komandi vojnih područja, a pri Vrhovnom štabu osnovan je Privremeni upravni otek, čiji je zadatak bio da rukovodi radom

komandi područja i komandi mesta, partizanskim stražama i narodnim odborima; da organizuje bezbednost na oslobođenoj teritoriji i rukovodi propagandom u zemlji i inostranstvu.

Pri štabu IV Operativne zone Hrvatske obrazovana je 18. decembra 1942 g., naredbom Vrhovnog komandanta, Sekcija za ratnu mornaricu.

Vrhovni štab je 29. decembra 1942 g. izdao naredbu o obrazovanju vojnih sudova.

Jačanje Narodnooslobodilačke vojske u 1943. godini. — Pošto je Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije postala značajan vojno-politički faktor na Balkanu i ozbiljna opasnost po stabilnost okupatorskih trupa čije su glavne snage bile angažovane na Istočnom ratištu i u Africi, nemačko-italijanski okupatori su odlučili da u prvoj polovini 1943 g. unište narodnooslobodilački pokret i Narodnooslobodilačku vojsku Jugoslavije. U tom cilju angažovane su znatne nemačko-italijansko-kvislinške snage potpomognute jakom artiljerijom i avijacijom protiv glavnine Narodnooslobodilačke vojske, čije su jedinice bile snabdjevene pretežno lakim pešadiskim naoružanjem, ali bez dovoljno municije. Preduzete su dotada najveće operacije — Četvrta (na teritoriji Korduna i Banije, Bosanske Krajine, Like, dela Bosne i Hercegovine, od 20. januara do sredine aprila 1943 g., u kojoj je uzelo učešća oko 80.000 neprijateljskih vojnika protiv 22.000 boraca Prvog hrvatskog i Prvog bosanskog korpusa) i Peta ofanziva (na prostoru između Pive, Tare, Četotine, Sutjeske i Bistrice, od 15. maja do 15. juna 1943 g., u kojoj je učestvovalo 117.000 neprijateljskih vojnika protiv Glavne operativne grupe i Drinske operativne grupe — ukupno 19.000 ljudi).

U ovim šestomesečnim borbama, koliko su trajale ove dve ofanzive, vodile su se veoma složene operacije pod vrlo nepovoljnim uslovima (centralna bolnica od oko 3.000 ranjenika, zbeg od desetak hiljada ljudi, žena i dece, teško prohodno, bezvodno i planinsko zemljište nepogodno za manevrovanje, i oštra zima). Usled snažnog otpora Prvog hrvatskog i Prvog bosanskog korpusa neprijatelj u Četvrtoj ofanzivi nije ostvario svoje planove, dok su jedinice Glavne operativne grupe forsirale Neretvu i Drinu i prodrle u Crnu Goru i Sandžak. Opterećena centralnom bolnicom, prореđena tifusom i drugim nedaćama, Glavna operativna grupa je — zahvaljujući visokom moralu boraca, umešnom rukovođenju i masovnom heroizmu — probila i mnogostruke obruče Pete ofanzive, a zatim prešla u protivofanzivu u istočnoj Bosni. Iako su gubici Glavne operativne grupe bili vrlo osetni (polovina njenog sastava, dok je neprijatelj imao ukupno preko 7.000 izbačenih iz stroja), ipak je propao neprijateljski plan uništenja Centralnog komiteta KPJ i Vrhovnog štaba s Glavnom operativnom grupom.

Posle kapitulacije fašističke Italije, 8. septembra 1943 g., jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije su razoržale pet celih i delove 8 italijanskih divizija, dok su divizija »Venecija« i delovi divizije »Taurinenz« prešli na stranu Narodnooslobodilačke vojske. U Dalmaciji, Hrvatskom Primorju, Istri i Slovenačkom Primorju dolazi do velikog poleta narodnog ustanka. Tom prilikom je formirano više brigada i divizija. Prvih dana bila je oslobođena gotovo čitava jadranska obala i neke luke, pa i Split. Tokom tromesečnih borbi u obalskom pojasu Jadrana i njegovom zaleđu, jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije zadobile su ogroman plen u naoružanju i opremi. Nemci su bili prinuđeni da zbog tih operacija povuku dva oklopna korpusa iz Severne Italije, 264. Diviziju iz Francuske i Belgije i 181. Diviziju iz Norveške. Tako su jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije u oktobru 1943 g. vezivale u obalskom pojasu Jadrana i njegovom zaleđu 10 divizija, dok je u to vreme na italijanskom frontu bilo 8 nemačkih divizija.

Krajem 1943 g. Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije je imala 9 korpusa, 27 divizija, 8 samostalnih brigada, 123 partizanska odreda i 13 samostalnih bataljona. Nemački, bugarski, mađarski okupatori i domaći izdajnici imali su u

Jugoslaviji 38 divizija, delove 3 divizije, 14 zdrugova (brigada), 2 legije i 3 bojne (bataljona).

Na Drugom zasjedanju Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, u Jajcu 29. novembra 1943 g., odati su priznanje i zahvalnost Narodnooslobodilačkoj vojsci na postignutim uspesima, Vrhovnom štabu za izgradnju i organizaciju oružanih snaga i za uspešno rukovođenje operacijama, a vrhovnom komandantu Josipu Brozu Titu, u znak najdublje zahvalnosti dodeljeno je zvanje maršala Jugoslavije.

Operacije u 1944. godini. — U prvoj polovini 1944 g. posle neuspešnih neprijateljskih ofanzivnih operacija i posle vazdušnog desanta na Drvar 25. maja 1944 g., koji je preduzet radi uništenja Vrhovnog štaba NOV i POJ, jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i dalje su rasle, osposobljavale se i organizaciono učvršćivale. Sredinom 1944 g. saznali su međunarodni i unutrašnji vojno-politički i materijalno-tehnički uslovi za prenošenje težišta rata i revolucije na istok — u Srbiju. Za izvršenje tog zadatka Vrhovni štab je odredio pored tamošnjih, srpskih divizija — 21, 22, 23, 24 i 25, od kojih je početkom septembra formiran 13. i 14. korpus. Prvi proleterski i Dvanaesti vojvodanski korpus, kao i Operativnu grupu divizija (ukupno 10 divizija). Zajedno sa delovima Crvene armije oslobođen je 20. oktobra 1944. godine Beograd i, prvi put u Narodnooslobodilačkom ratu, stvorena je stabilna pozadina za dalje vođenje rata.

Posle oslobođenja Srbije, Makedonije, Crne Gore, dela Bosne i Hercegovine, u sadejstvu sa delovima Crvene armije i Druge armije Otečestvenofrontovske Bugarske, u Sremu je uspostavljen stalni front. Na tom relativno uskom frontu grupisane su kupne jedinice i vođen pozicioni (rovovski) rat radi odbrane oslobođene teritorije i stvaranja uslova za definitivno oslobođenje zemlje. Mobilizacijom velikog broja boraca na oslobođenoj teritoriji znatno je povećano brojno stanje jedinica. Tada je, osim pešadiskih, formirano više drugih jedinica: 11 artiljerijskih, po jedna tenkovska, inženjerska i konjička brigada, 6 vazduhoplovnih pukova i jedna eskadrila za vezu. U sastavu divizija formirani su i inženjerski bataljoni, pri brigadama artiljerijski divizion. Bataljoni su dobili prateće čete, pri brigadama su formirane čete za vezu, a pri divizijama i korpusima bataljoni za vezu.

Na kraju 1944 g. Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije imala je u svom sastavu: 15 korpusa, 51 diviziju, 167 brigada u sastavu divizija i 20 samostalnih brigada i 2 vazduhoplovne divizije (jedna jurišna i jedna bombarderska). Neprijateljske snage su u to vreme iznosile: 30 nemačkih divizija, 2 mađarske divizije i 8 kvislinških.

Formiranje Jugoslovenske armije i završne operacije za oslobođenje Jugoslavije

Naređenjem Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. januara 1945 g. Prvi proleterski korpus preimenovan je u Prvu armiju (1, 5, 6, 11 i 21. divizija i 1. konjička brigada), Glavni štab Vojvodine u Treću armiju (u njen sastav su ušle divizije 12 korpusa — 16, 36 i 51, a potčinjeni su joj 6 i 10 korpus); nešto kasnije, Južna operativna grupa divizija (23, 24, 45, 17 i 28. divizija) preformirana je u Drugu armiju.

1. marta Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije dobila je ime Jugoslovenska armija, a Vrhovni štab Generalštab Jugoslovenske armije. Istoga dana formirana je i Četvrta armija. Izvršeno je preformiranje i preoružanje. Jugoslovenska armija dobila je savremenu formaciju i modernu tehniku.

Na završetku Narodnooslobodilačkog rata, 15. maja 1945 g. Jugoslovenska armija je imala: 4 armije, 12 korpusa, 52 divizije (u sastavu korpusa i armija), 2 vazduhoplovne divizije, 3 tenkovske, 6 artiljerijskih i 5 inženjerskih brigada (u neposrednom sastavu armija) i raznovrsne jedinice ratne mornarice. Sa vazduhoplovstvom, mornaricom i Korpusom narodne odbrane i svim pozadinskim delovima Armija je imala oko 800 hiljada boraca.

Uoči savezničke ofanzive u proleće 1945 g., jedinice Jugoslovenske armije su već bile oslobođene, osim Srbije, Makedonije i Crne Gore, gotovo celu Hercegovinu i jugozapadni deo Bosne, Dalmaciju sa ostrvima i neke oblasti u Hrvatskoj i Sloveniji. Uspostavljen je front između Drave i Jadranskog Mora. Na severu Jugoslovenska armija bila je povezana sa južnim krilom Crvene armije u Mađarskoj, a na zapadu sa anglo-američkim trupama u Italiji. Posle četrdesetodnevnih neprekidnih borbi, od 12 aprila do 15 maja 1945 g. Jugoslovenska armija je izbila u dolinu Soče i u Korušku i oslobodila zemlju od fašističkih okupatora i domaćih izdajnika.

Vodeći borbu pod vanredno složenim okolnostima, u dubokoj pozadini neprijatelja na raskršću strategijskih komunikacija, Jugoslovenska armija je neprekidno vezivala nekoliko desetina nemačkih, italijanskih, mađarskih i bugarskih divizija i oružane formacije domaćih izdajnika. Jugoslovenska nije bila baza nacističko-fašističkih osvajača, već uporište saveznika u okupiranoj Evropi, veliko ratište na kome su okupatorske snage pretrpele znatne gubitke u živoj sili i ratnoj tehnici. Ogromne ljudske i materijalne žrtve naroda Jugoslavije — (1.700.000 ljudi, od kojih 305 hiljada poginulih i preko 400 hiljada ranjenih boraca JNA) pokazuju žestinu okršaja sa porobljivačima, veličinu doprinosa Jugoslavije antihitlerovskoj koaliciji.

Posleratni razvoj

Posle oslobođenja otpočeo je mirnodopski razvitak Jugoslovenske narodne armije. Izvršena je reorganizacija Armije na principima savremene regularne vojske i na iskustvima iz Drugog svetskog rata, otvorene su vojne škole i učilišta za sistematsko školovanje celokupnog starešinskog kadra.

Dvadeset drugog decembra 1951 g. Naredbom vrhovnog komandanta oružanih snaga FNRJ, maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, Jugoslovenska armija je dobila naziv: Jugoslovenska narodna armija. Naredbom Vrhovnog komandanta od 1 juna 1953 g. ukinuta je funkcija političkog komesara u svim jedinicama, školama i ustanovama JNA i uvedeno je jedno starešinstvo. Namesto političkog komesara ustanovljena je funkcija pomoćnika komandanta za političko-prosvetno vaspitanje. U Naredbi se kaže da su »politički komesari u toku Oslobođilačkog rata i Narodne revolucije, kao i u posleratnom periodu, časno izvršili svoju veliku i odgovornu ulogu u stvaranju i izgradnji naše Armije. Oni su na delu, više od jedne decenije, bili neumorni borci za izgradnju revolucionarnog i patriotskog lika vojnika i starešina naše Narodne armije«.

Za vreme rata (od 1942 do 1945 g.) osnovno vojno obrazovanje dobila su 28.034 slušaoca u 36 škola i 223 kursa, a do kraja 1957 g. celokupni starešinski kadar dobio je vojno-stručno obrazovanje u zemlji, a izvestan broj i u inostranstvu. Samo u 1957 g. završila su razne vojne škole 5.223 pripadnika Armije.

U zemlji danas radi 75 vojnih škola i akademija (Ratna škola, Viša vojna akademija, Viša vazduhoplovna akademija, Viša pomorska akademija, Vojna akademija, Vojno-medicinska akademija i druge) za usavršavanje aktivnog kadra, za aplikacije i vojno obrazovanje pitomaca iz građanstva. Organizovani su mnogi stručni kursevi: radarski, tehnički, torpedni, minerski, navigacijski, kartografski, astronomske, šofersko-traktorski i drugi. I rezervnom oficirskom kadru posvećuje se velika pažnja. Osim škola za rezervne oficire postoje i posebni teoretsko-praktični kursevi koji traju 2—4 meseca.

U svim vojnim školama primenjuje se savremeni metod obučavanja. Obuka je zasnovana na naučnoj obradi bogatih iskustava Narodnooslobodilačkog rata i kritičkoj primeni iskustava drugih armija. Škole su snabdevene raznovrsnim zbirkama sredstava za očiglednu nastavu, taktičkim i fiskulturnim poligonima, strelištima, kabinetima, nastavnim filmovima.

Na vežbama i ratnim igrama jedinica Jugoslovenske narodne armije vojnici se navikavaju na rad i život u uslovima najbližijim ratu. Sadežstvom jedinica i pojedinih vidova, rodova i službi stiču se opšta, tehnička i stručna znanja, neophodna za praćenje dostignuća na polju ratne tehnike. Na većim manevrima: (u Šumadiji 1949 g. i u Hrvatskom Zagorju 1953 g.) izvršena je provera sadežstva u većem stepenu, manevarske sposobnosti jedinica, izdržljivost i samoinicijativa starešina i vojnika.

Kulturno-prosvetni rad. — U jedinicama JNA posvećena je pažnja i kulturnom uzdizanju vojnika. Od 1945—1955 opismenjeno je 405.513 vojnika. Svake godine je održavano prosečno 1.000.000 političkih informacija i preko 700.000 predavanja iz raznih oblasti društvenog života, kulture i tehnike. U protekloj deceniji organizovano je i izvedeno za vojnike 375.990 kulturno-zabavnih večeri; 176.576 bioskopskih predstava i 17.576 pozorišnih predstava; organizovane su 13.053 posete muzejima, izložbama i važnijim mestima iz Narodnooslobodilačkog rata. Za deset godina u jedinicama Jugoslovenske narodne armije bila su osnovana 25.262 hora sa 359.975 vojnika-pevača.

U 1957 g. u Armiji (u prostorijama domova, klubova i škola) bile su 1.884 biblioteke i isto toliko čitaonica, snabdevenih gotovo celokupnom štampom na svim jezicima naroda Jugoslavije i nacionalnih manjina. Sve jedinice Jugoslovenske narodne armije raspolazu radioaparatom i razglasnim stanicama, a pukovi i kinoaparaturama.

Starešinski kadar JNA izgrađuje se ideološko-politički putem kurseva (istorija NOB, stvaranje i razvoj JNA, istorija KPJ, ekonomika FNRJ, dijalektički materijalizam, međunarodni radnički pokret). Od 1945—1955 g. te kurseve je sa uspehom završilo nekoliko desetina hiljada oficira, podoficira i vojnih službenika. Mnogi oficiri su kao vojni stipendisti ili vanredni slušaoci stekli i fakultetsko obrazovanje. Šire kulturno obrazovanje steklo je posle 1951 g. više desetina hiljada oficira, podoficira i vojnih službenika. U domovima i klubovima održano je na stotine hiljada predavanja iz društveno-političke i ekonomsko-privredne problematike, iz razvoja savremene ratne tehnike, iz oblasti kulturnih dostignuća.

Izdavačka delatnost. — Od 1945 do 1955 g. izdato je 738 vojno-stručnih knjiga, brošura i priručnika sa tiražom od 3.765.417 primeraka. Tiraž vojno-stručnih časopisa iznosi 1.878.829 primeraka. Vojno-istorijski institut JNA, koji prikuplja izvornu građu Narodnooslobodilačkog rata i obrađuje zbivanja iz bliže i dalje prošlosti naših naroda, izdao je 75 knjiga zbornika dokumenata i niz drugih publikacija, među kojima i Istoriski atlas Narodnooslobodilačkog rata 1941—1945, a krajem 1957 g. i prvu knjigu »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, »Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945« i prvu knjigu »Drugi svetski rat (pregled ratnih operacija)«.

Vojno-izdavački zavod »Vojno delo« izdao je 45 knjiga domaćih autora i 33 knjige stranih autora sa tiražom od 499.000 primeraka. Pored Centralnog vojnog lista »Narodna armija« (koji je od 1945 do 1955 g. izašao u 850 brojeva sa tiražom od 46.296.950 primeraka), izlazi još 9 vojnih listova, čiji tiraž za 10 godina iznosi 20.803.074 primerka. Ukupan tiraž izdanja Jugoslovenske narodne armije od 1945 do 1955 g. iznosi 77.874.390 primeraka raznih stručnih knjiga, brošura, priručnika, pravila, listova.

Pored fizičke obuke u okviru redovne nastave u jedinicama JNA sprovodi se dobrovoljna fiskulturna i sportska aktivnost rukovodećeg sastava i vojnika. U desetogodišnjem periodu (1945—1955 g.) na raznim takmičenjima (u atletici, gimnastici, smučanju, patrolnom trčanju, krosu, gađanju, padobranstvu, partizanskom maršu, savlađivanju prepreka, šestoboju, plivanju, hokeju, odbojki, košarci i drugim sportskim disciplinama) učestvovalo je 4.274.057 takmičara-vojnika, podoficira i oficira; održano je 78 vrhunskih takmičenja na kojima su učestvovala 9.933 najbolja takmičara. Svake godine u čast rođendana maršala Tita (Dan mladosti) u nošenju štafete, pored građana, učestvuje i veliki broj

pripadnika JNA. Samo od 1951—1955 g. bilo je 249.526 učesnika. U jedinicama JNA izgrađeni su novi fiskulturni objekti i tereni, igrališta i vežbališta.

Vojna industrija. — Da bi se stvorila materijalna baza za snabdevanje JNA svim potrebama i obezbedila potpuna nezavisnost od inostranstva, odmah posle oslobođenja stvarana je sopstvena vojna industrija. Od 1945 do 1956 g. za podizanje vojne industrije utrošene su oko 1.044 milijarde dinara. Radi osposobljavanja stručnog kadra otvoreno je 29 škola i više kurseva za prekvalifikaciju i usavršavanje. Već 1947 g. dostignut je predratni nivo proizvodnje, a u 1952 g. proizvodnja je bila 7,5 puta veća, odnosno za 30% veća nego u 1951 godini.

Vojna industrija snabdeva JNA svim osnovnim naoružanjem, opremom i materijalnim sredstvima: proizvodi sve vrste pešadiskog naoružanja — puške, mitraljeze, automate, minobacače, reaktivne bacače i dr., kao i topove raznih kalibara, municiju svih vrsta, eksplozive i celokupnu opremu, a pristupa se izradi i teškog naoružanja.

Vazduhoplovstvo. — Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo postiglo je značajan napredak. Obnovljeni su stari i izgrađeni novi aerodromi, otvorene škole za avijatičare i jedan deo upućen na školovanje u inostranstvo. Vazduhoplovna industrija je proizvela školski avion »Aero 2«, kasnije školski avion prelaznog tipa »213«, dvokrilni trenažni avion »Trojka« i laki transportni »214«, zatim lovački borbeni avion »S-49-A« (koji je od 1950 modifikovan u »S-49-C«) i eksperimentalni avion na mlazni pogon »M-451« (»Zolja«). Proizvedeno je više visoko sposobnih sportskih jedrilica, aviomotora i instrumenata, padobrana i dr.

Mornarica. — Na kraju rata sve plovne jedinice Jugoslovenske ratne mornarice, ne računajući mali broj pomoćnih brodova, imale su oko 3.500 bruto registarskih tona. Krajem 1952 g. izgrađena su brodogradilišna preduzeća: »Treći maj«, »Uljanik«, »Split«, »Jugoturbina«, »Bregana« i dr., pa su brodogradilišni kapaciteti porasli za 600% u odnosu na predratno stanje. To je omogućilo brz razvoj ratne mornarice. Samo u 1953 g. izgrađeno je 77 plovnih jedinica za ratnu i 31 za trgovačku mornaricu. Vojna industrija proizvodi morske mine, torpeda i ostalo naoružanje, koje je pre rata uvoženo.

Jugoslovenska narodna armija u izgradnji zemlje. — Za obnovu zemlje i izgradnju socijalističkog društva Jugoslovenska narodna armija je dala 156.539.516 radnih časova (za opravku i izgradnju puteva, železničkih pruga i mostova, za izgradnju stanbenih objekata, kasarni i fiskulturnih objekata, pomoć poljoprivrednim dobrima). Pripadnici JNA učestvovali su i na velikim gradilištima (železničke pruge, Brčko—Banovići, Šamac—Sarajevo, Zvornik—Koviljača, hidrocentrale Zvornik, Jablanica i Vlasina, autoput »Bratstvo-jedinstvo«. Od 1945 do 1955 g. inženjerske jedinice JNA izgradile su 450 km novih puteva: Mojkovac—Đurđevića Tara, Ulcinj—Vladimir, Prizren—Štrbci, Kružni put oko Beograda). Samo u 1955 g. jedinice Armije izgradile su 134 km puteva, a opravile 85 raznih mostova.

Jedinice JNA aktivno su učestvovala na podizanju ili opravci porušenih naselja u Lici, Crnoj Gori, Dalmaciji, Bosni, u akcijama pošumljavanja (samo u 1955 g. pošumljeno

je 460 ha sa 300.000 sadnica), u suzbijanju gubara i zaprašivanju šuma; u sakupljanju starog gvožđa i papira, u pružanju pomoći stanovništvu prilikom elementarnih nepogoda (poplava i snežnih usova, požara, razbijanja leda na Dunavu i Moravi), u borbi za sprečavanje malarije i pegavca, u davanju krvi za bolnice (samo za dve godine, 1954 i 1955 g., 52.738 dobrovoljnih davalaca krvi dalo je 17.300 l krvi), u suzbijanju stočnih zaraznih bolesti, u pružanju materijalne pomoći veterinarskim fakultetima i Konjičkom savezu Jugoslavije, Savezu radio-amatera, Auto-moto savezu (dat 571 automobil i 390 motocikla), Vazduhoplovnom savezu.

Od oslobođenja do kraja 1956 g. u JNA je osposobljeno: 19.756 mehaničara za potrebe raznih rodova i službi, 77.380 minera, 89.646 šofera i saobraćajaca, 6.885 električara, preko 23.000 vezista (linijaša, telefonista i telegrafista i radio-telegrafista), 31.222 pomoćnog sanitetskog osoblja, 7.892 veterinarska bolničara i potkivača, 16.113 administrativnog osoblja i 99.919 zanatlija.

Pripadnici Armije aktivno učestvuju u društveno-političkom životu zemlje. Samo u 1957 g. oko 16.000 pripadnika JNA bilo je angažovano na radu u organima društvenog upravljanja, narodne vlasti i raznim funkcijama u masovnim organizacijama.

Predvojnička obuka. — Zakonom je uvedena predvojnička obuka za muškarce od 17 do navršene 22 godine života i za sva lica na školovanju u srednjim školama i fakultetima. Do kraja 1955 g. predvojničkom obukom je bilo obuhvaćeno preko 3 miliona seoske, radničke i školske omladine. Obuka se izvodi po utvrđenom planu i programu, preko nastavnih centara u selima, opštinama, srezovima i gradovima. Uvedeno je i logorovanje (15—20 dana godišnje) za seosku i radničku omladinu. Centri predvojničke buke raspolažu dobro uređenim kabinetima i svim sredstvima potrebnim za obuku. Vanarmisko vojno vaspitanje izvodi se i preko masovnih organizacija (Savez boraca NO rata, Udruženje rezervnih oficira, Savez za telesno vaspitanje »Partizan«, Protivavionska zaštita). Narodna tehnika, koja obuhvata Auto-moto savez, Vazduhoplovni savez, Radio-amaterski savez i Brodarski savez pruža omladini tehnička znanja. Organizacija Crvenog krsta sa 2.613.000 članova i Streljački savez sa 200.000 članova takođe vrše značajnu ulogu u pripremi stanovništva za odbranu zemlje u slučaju rata.

J. V.

IZVORI:

Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, izdanje Vojno-istoriskog instituta JNA, Beograd 1957 g.; Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945, izdanje Vojnog istoriskog instituta JNA, Beograd 1957 g.; Peti kongres KPJ, izdanje »Kulture«, Beograd 1948 g.; Josip Broz Tito, Stvaranje i razvoj Jugoslovenske armije, izdanje Glavne političke uprave Jugoslovenske armije, Beograd 1949; Stvaranje i razvoj Jugoslovenske narodne armije, izdanje Glavne političke uprave Jugoslovenske narodne armije, Beograd 1952; Svetozar Vukmanović Tempo, Šest godina Jugoslovenske armije, izdanje »Narodne armije«, Beograd 1948; Zbornici dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, izdanje Vojnoistoriskog instituta JNA; Ljudske materijalne žrtve Jugoslavije u ratnom naporu 1941—1945, Beograd 1946; Intervju generala armije Ivana Gošnjaka povodom šesnaestogodišnjice JNA Komunisti, br. 34 od 20-XII-1957.

ZASEDANJE SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

3 i 4 decembra 1957 godine

Savezno veće na 62 i 63 sednici i Veće proizvođača na 53 i 54 sednici, održanim 3 i 4 decembra 1957 g., diskutovali su o predlogu Društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije od 1957 do 1961 godine (ekspozee su na 45 zajedničkoj sednici oba doma, održanoj 3 decembra, podneli predstavnik Saveznog izvršnog veća Milentije Popović o politici i ciljevima perspektivnog razvoja privrede Jugoslavije od 1957 do 1961 g. i pretsednik Komiteta za spoljnu trgovinu Hasan Brkić o razvoju spoljnoekonomskih odnosa Jugoslavije). U diskusiji su učestvovali narodni poslanici Geza Tikvicki, Anton Fajfar, Radomir Komatina, Čedo Kapor, Antun Zec, Naum Naumovski, Fadić Hodža, Milovan Batanović, Šefket Maglajlić, Svetislav Popović, Jaka Avšič, Petar Dodik, Đoko Pakjović, Drago Gizdić, Blažo Đuričić, Jerko Radmilović, Josif Trajković, Vicko Krstulović i Jozo Bakrač (u Saveznom veću) i Norbert Veber, Nikola Bosanac, Nikola Kotle, Nikola Šegota, Anton Kurt, Istvan Vig, Nikola Sadžak, Janko Rudolf, Grga Čupić, Mišo Kmeć, Stjepan Marković, Radivoj Kesić, Milan Bosnić, Petar Čolak, Rade Vučković, Danilo Knežević i Joko Knežević (u Veću proizvođača). Posle diskusije Skupština je na odvojenim sednicama domova usvojila Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije od 1957 do 1961 godine (vidi »J. P.«, decembar 1957, str. 561—573).

Savezno veće, takođe na 63 sednici, i Veće proizvođača na 54 sednici, održanim 4 decembra, usvojili su Zakon o penziskom osiguranju (ekspozee je na 45 zajedničkoj sednici oba doma, održanoj 4 decembra, podneo predstavnik Saveznog izvršnog veća Moma Marković), Zakon o finansiranju i izgradnji hidrosistema Dunav-Tisa-Dunav, Zakon o finansiranju melioracionih radova u Narodnoj Republici Makedoniji, Odluku o dopuni Saveznog društvenog plana za 1957 godinu i Odluku o ovlašćenju zakonodavnih odbora Saveznog veća i Veća proizvođača Savezne narodne skupštine da izdaju prečišćen tekst Zakona o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika.

Zakon o penziskom osiguranju reguliše krug osiguranih lica, uslove za sticanje prava na starosnu i porodičnu penziju, pitanje vremena koje se priznaje u radni staž, penzijske osnove i merila za određivanje visine penzije, poseban položaj nekih kategorija kao što su: učesnici Narodnooslobodilačkog rata, vojni penzioneri, službenici unutrašnjih poslova i pripadnici samostalnih profesionalnih delatnosti, sistem zaštitnih dodataka i postupak za ostvarivanje prava na penziju i prevođenje penzija.

Zakon o finansiranju i izgradnji hidrosistema, Dunav — Tisa — Dunav predviđa konačno rešenje pitanja sanacije vodnog režima na području Bačke i Banata. Melioracioni radovi iskoristiće se ne samo za odbranu od podzemnih i nadzemnih voda kao i suše, nego i za snabdevanje naselja i industrije vodom, za plovidbu itd. Hidrosistemom Dunav — Tisa — Dunav u potpunosti će se odvodnjavati milion i dvesta hiljada hektara i navodnjavati 360 hiljada hektara zemljišta. Iz sredstava Federacije za ove radove će se utrošiti 52.700 miliona dinara, dok će seovina učešća narodne republike i vodnih zajednica utvrditi naknadno. Finansiranje radova počće 1 januara 1958 g., a radovi treba da se završe do 1966 godine.

Zakon o finansiranju melioracionih radova u Narodnoj Republici Makedoniji predviđa odvodnjavanje, navodnjavanje i uređenje bujica na području reka Bregalnice i Strumice, Tikveškog Polja i odvodnjavanje i uređenje bujica na području Skopskog i Struškog Polja i Pelagonije. Vrednost melioracionih radova iznosi 42.500 miliona dinara, od čega će Federacija uložiti 31.500 miliona dinara. NR Makedonija 2.250 miliona dinara, a 8.750 miliona dinara uložiće vodne zajednice sa područja na kome se izvode melioracioni radovi. Radovi na uređenju Skopskog i Struškog Polja treba da se završe do kraja 1962 g., a svi ostali radovi do kraja 1968 godine.

Odlukom o dopuni Saveznog društvenog plana za 1957 godinu ovlašćuje se Savezno izvršno veće da propiše uslove i način ispravke vrednosti osnovnih sredstava onih privrednih organizacija kod kojih sadašnja vrednost tih sredstava ne omogućava normalnu zamenu, a druga dopuna odnosi se na finansiranje investicija u oblasti saobraćaja.

10 i 11 decembra 1957 godine

Savezno veće na 64 i 65 sednici i Veće proizvođača na 55 i 56 sednici, održanim 10 i 11 decembra 1957 g., usvojili su Zakon o radnim odnosima (ekspozee je na 46 zajedničkoj sednici oba doma, održanoj 10 decembra, podneo predstavnik Saveznog izvršnog veća Moma Marković), Zakon o nadležnosti opštinskih i sreskih narodnih odbora i njihovih organa (ekspozee je na 46 zajedničkoj sednici oba doma, održanoj 10 decembra, podneo predstavnik Saveznog izvršnog veća Slobodan Penezić), Zakon o doprinosu budžetima iz ličnog dohotka radnika i Zakon o doprinosu iz dohotka privrednih organizacija (ekspozee je na 46 zajedničkoj sednici oba doma, održanoj 11 decembra, podneo predstavnik Saveznog izvršnog veća Mijalko Todorović).

Zakon o radnim odnosima sastoji se iz dva osnovna dela: opšteg, koji se odnosi na sva lica u radnom odnosu bez obzira gde su zaposlena, i posebni deo, koji se odnosi samo na radnike u privrednim organizacijama. U prvom delu obrađena su načela o radnim odnosima koja se sastoje u društvenoj garanciji slobode rada, pravu na rad i slobodi izbora zanimanja, pravu upravljanja privrednom organizacijom, u dobrovoljnosti zasnivanja radnog odnosa, garantovanju materijalnog položaja u radnom odnosu i uživanje zaštite pri radu, u zaštiti u ostvarivanju zakonskih prava na osnovu rada, u garantovanju jednakih prava pod jednakim uslovima i ravnopravnosti lica u radnom odnosu, u samostalnosti radnih kolektiva da u okviru Zakona — a na liniji društvenog usmeravanja (plana) razvoja privrede — sami regulišu odnose unutar organizacije i u načelu lične odgovornosti za rad. U prvom, opštem delu Zakona, utvrđena su i osnovna prava zajednička i jedinstvena za sva lica u radnom odnosu, u privredi i van privrede: pravo na lični dohodak odnosno platu, pravo na socijalno osiguranje, pravo na odmore, na opštu i posebnu zaštitu u radnom odnosu i druga prava kojima je osnov ili uslov radni odnos. Drugi, posebni deo Zakona, odnosi se isključivo na radne odnose u privredi i detaljno ih reguliše.

Zakonom o nadležnosti opštinskih i sreskih narodnih odbora i njihovih organa na opštinske narodne odbore prelaze znatan deo sadašnjih poslova srezova, inspeksijski poslovi i neki drugi poslovi iz dosadašnje nadležnosti sreskih narodnih odbora (osnivanje srednjih škola opšteg obrazovanja, stručnih škola i pozorišta). Takođe su proširena prava opština u oblasti privrede i finansija (fondovi, porez na promet, itd.). Ukinuto je davanje saglasnosti sreskih organa na akte opštinskih organa i saglasnosti republičkih organa na akte sreskih organa, ukoliko to izričito nije Zakonom predviđeno.

Zakon o doprinosu budžetima iz ličnog dohotka radnika predviđa da se takav doprinos plaća iz ličnih dohodaka svih lica koja se nalaze u radnom odnosu, tj. iz ličnih dohodaka radnika i službenika privrednih organizacija, plata radnika i službenika državnih organa i ustanova, zadržanih i društvenih organizacija kao i iz ličnih dohodaka lica zaposlenih kod privatnih poslodavaca. Doprinos budžetima iz ličnog dohotka je prihod budžeta političko-teritorijalnih jedinica na čijoj je teritoriji ostvaren lični dohodak. Narodni odbor opštine može da propiše dopunski doprinos budžetima iz ličnog dohotka do maksimalne visine od 10% od iznosa doprinosa budžetima iz ličnog dohotka koji se plaća po odredbama Zakona i taj dopunski doprinos može u celosti ići u korist budžeta opštine. Osnovicu doprinosa budžetima iz ličnog dohotka čine ukupna primanja iz radnog odnosa koja radnik ostvari u toku jedne godine od isplatioća sa kojim se nalazi u stalnom radnom odnosu, bez obzira da li se radi o primanjima iz redovnog ili privremenog radnog odnosa.

Zakonom o doprinosu iz dohotka privrednih organizacija, sve privredne organizacije plaćaju doprinos koji raste progresivno u zavisnosti od veličine dohotka; za sve organizacije primenjuje se objektivni i jedinstven sistem plaćanja, sa izvesnim otpustanjima koja proizilaze iz karaktera nekih vrsta privrednih organizacija; doprinos je prihod društvenih investicionih fondova svih političko-teritorijalnih jedinica. Zakon utvrđuje pojam dohotka, način i visinu izdvajanja iz dohotka odgovarajućeg doprinosa za društvene potrebe, osnovni raspored doprinosa za opštedruštvene potrebe na političko-teritorijalne jedinice i potrebnu diferencijaciju u pogledu plaćanja tog doprinosa od strane privrednih organizacija pojedinih delatnosti.

Savezno veće, kao isključivo nadležno, usvojilo je na svojoj 64 sednici, održanoj 10 decembra, Zakon o dopuni Zakona o unapređenju carinske kontrole, a na 65 sednici, održanoj 11 decembra, Zakon o javnim službenicima (ekspozee je podneo predstavnik Saveznog izvršnog veća Veljko Zeković).

Zakon o dopuni Zakona o unapređenju carinske kontrole predviđa da sredstva carinskog fonda služe za nabavku i održavanje tehničkih sredstava potrebnih za vršenje carinske kontrole, za podizanje upravnih i stanbenih zgrada i za nabavku predmeta za potrebe carinske službe, za troškove za održavanje kurseva stranih jezika i za suzbijanje carinskih prekršaja.

Zakon o javnim službenicima odnosi se na sve službenike javnih službi van privrede, zaposlene u organima državne uprave, u samostalnim ustanovama u oblasti prosvete, nauke i kulture, u zdravstvenim ustanovama, socijalnom osiguranju, zavodima i bankama, sem službenika u društvenim organizacijama. Sva mesta u javnim službama popunjavaju se, po pravilu, putem konkursa. Zakon dalje reguliše plate, razvrstavanja, osnovna prava iz radnog odnosa, napredovanja, premetaje, disciplinsku i materijalnu odgovornost i prestanak službe javnih službenika.

19, 20 i 21 decembra 1957 godine

Savezno veće na 66 sednici i Veće proizvođača na 57 sednici, održanim 19 decembra 1957 g., stavili su na dnevni red, a na 67 odnosno 58 sednici, održanim 20 decembra, usvojili Zakon o udruživanju u privredi (ekspozije je na 47 zajedničkoj sednici oba doma, održanoj 19 decembra, podneo predstavnik Saveznog izvršnog veća Avdo Humo), Zakon o elektroprivrednim organizacijama (ekspozije je na 47 zajedničkoj sednici oba doma, održanoj 19 decembra, podneo predstavnik Saveznog izvršnog veća Marjan Cvetković), Zakon o sredstvima privrednih organizacija, Zakon o završnom računu o izvršenju budžeta Federativne Narodne Republike Jugoslavije (Saveznog budžeta) za 1956 godinu, Zakon o izmenama i dopunama Zakona o doprinosu za stanbenu izgradnju, Zakon o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinusu, Zakon o izmeni člana 46 Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji, Odluku o odobrenju završnih računa saveznih budžetskih fondova za 1956 godinu, Odluku o ograničenju korišćenja sredstava amortizacije i o nižim stopama amortizacije za privredne organizacije određenih delatnosti, Odluku o kamatnim stopama na sredstva privrednih organizacija, na sredstva uložena kod banke i na kratkoročne kredite, Odluku o stopama doprinosa za socijalno osiguranje, Odluku o ustupanju doprinosa iz dohotka i zemljarine privrednim organizacijama određene delatnosti i Odluku o potvrdi uredba Saveznog izvršnog veća.

Zakon o udruživanju u privredi kao organizacione oblike predviđa komore i stručna udruženja, poslovna udruženja i zajednice privrednih organizacija (vidi »J. P.«, septembar 1957, str. 413—418). Poslovna udruženja dosada nisu postojala. Komore vrše i određene društvene poslove i zbog toga u upravljanju komorama, pored privrednih organizacija, učestvuju i predstavnici društvene zajednice, tj. veća proizvođača narodne skupštine i izvršnih veća odnosno sreskih narodnih odbora kao i određenih društvenih i drugih organizacija i ustanova. Zakon je zadržao sadašnji sistem organizacija komora s tim što se ne predviđa dalje postojanje republičkih saobraćajnih komora. Nije predviđena ni mogućnost prenošenja upravnih poslova na komore. Poslovna udruženja mogu se osnivati radi zajedničkih proizvodno-tehničkih ciljeva, komercijalnih ciljeva i radi zajedničkog vršenja privrednih usluga. O osnivanju i ciljevima udruženja odlučuju radnički saveti preduzeća. Udruženje se osniva ugovorom koji potpisuje potvrdi državnog organa. Sredstva udruženja obezbeđuju udružena preduzeća, koja mogu na udruženje preneti i deo svojih fondova. Organi udruženja su upravni i nadzorni odbor. Upravni odbor sačinjavaju predstavnici udruženih preduzeća koji izaberu njihovi radnički saveti. Zaključci upravnog odbora su obavezni za članove.

Zakon o elektroprivrednim organizacijama određuje organizacionu strukturu, način poslovanja i međusobne odnose elektroprivrednih organizacija. U organizaciji elektroprivrede mogu postojati samostalna preduzeća za proizvodnju električne energije, preduzeća za prenos i preduzeća za predaju (distribuciju) električne energije. Predviđeno je udruživanje u regionalne elektroprivredne zajednice i Zajednicu jugoslovenske elektroprivrede. U elektroprivredne zajednice udružuju se sva proizvodna preduzeća međusobno povezana vodovima visokog napona, kao i sva preduzeća za prenos električne energije koja povezuju proizvodna preduzeća. Regionalne elektroprivredne zajednice udružuju se u Zajednicu jugoslovenske elektroprivrede, čiji je zadatak da se stara o razvijanju jedinstvenog elektroprivrednog sistema i da uskladjuje proizvodnju, prenos, potražnju i razmenu energije između pojedinih elektroprivrednih zajednica. U zajednicama se uvodi društveno upravljanje i to tako što će u organima upravljanja biti predstavnici elektroprivrednih zajednica, udruženih preduzeća, narodnih odbora srezova i Savezne industrijske komore, kao i predstavnici potrošača električne energije. Na sličnom principu je organizovano i društveno upravljanje u Zajednici jugoslovenske elektroprivrede.

Zakon o sredstvima privrednih organizacija obuhvata sva sredstva: osnovna, obrtna, rezervna i sredstva t. zv. zajedničke potrošnje (tj. sredstva koja privredna organizacija koristi za svoje potrebe ili zajedničke potrebe radnih kolektiva van neposredne privredne delatnosti). Zakon reguliše i sve odnose u vezi sa korišćenjem sredstava: sticanje, način i uslove korišćenja,

obavezu trajnog reprodukovanja sredstava za proizvodnju, promet sredstava, mogućnost stvaranja zajedničkih sredstava, doprinose društvenoj zajednici u vezi sa korišćenjem sredstava itd.

Zakon o završnom računu o izvršenju budžeta Federativne Narodne Republike Jugoslavije (Saveznog budžeta) za 1956 g. konstatuje da su u 1956 g. ostvareni prihodi od 176.705.711.876 dinara, a izvršeni rashodi od 209.083.497.398 dinara, što znači da se pojavljuje višak izvršenih rashoda nad ostvarenim prihodima od 32.377.785.522 dinara.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o doprinosu za stanbenu izgradnju predviđa da se doprinos za stanbenu izgradnju plaća iz svih primanja pojedinog lica iz radnog odnosa kao i iz svih primanja koja se po posebnim saveznim propisima izjednačuju s primanjima iz radnog odnosa. Taj doprinos obračunava se po stopi od 7% od ukupnih mesečnih primanja, umanjnih za iznos doprinosa budžetima iz ličnog dohotka. Ovaj doprinos se plaća i na penzije, na materijalno obezbeđenje lica privremeno van radnog odnosa, na nagrade za rad učenika u privredi i učenika stručnih škola sa praktičnom obukom, kao i na nagrade za rad studenata i učenika srednjih škola za vreme praktičnog rada. Doprinos za stanbenu izgradnju na ova primanja obračunava se po stopi od 10% na ukupna mesečna primanja.

Zakonom o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinusu opštinski narodni odbori su dužni propisati opštinski prirez na prihode od poljoprivrede čija stopa ne može biti manja od 4% od katastarskog prihoda od zemljišta ni veća od maksimalne stope koja će se odrediti republičkim zakonom o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinusu. Narodni odbor i opština mogu za pojedine katastarske opštine na svom području propisati različite stope opštinskog prireza na prihode od poljoprivrede.

Zakon o izmeni člana 36 Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji ovlašćuje narodne republike da donesu propise na osnovu kojih će se raspraviti sve uzurpacije državnog zemljišta, sva zauzeća na utrinama, sve nepriznate deobe ranije seoskog zemljišta i zemljišta bivših imovinskih zajednica. Postupak za raspravljanje ovih uzurpacija ima se završiti najkasnije do kraja 1963 godine.

Odlukom o odobrenju završnih računa saveznih budžetskih fondova za 1956 g. odobreni su završni računi sledećih saveznih budžetskih fondova: Saveznog fonda za unapređivanje poljoprivrede, Saveznog fonda voda, Saveznog fonda za istraživačke radove, Fonda regresa i dotacija, Fonda razlike u cenama u poslovanju sa inostranstvom, Fonda za unapređivanje industrijske proizvodnje, Fonda za unapređivanje građevinarstva i Fonda za unapređivanje spoljne trgovine.

Odluka o ograničenju korišćenja sredstava amortizacije i o nižim stopama amortizacije za privredne organizacije određenih delatnosti reguliše do koje se visine mogu koristiti sredstva amortizacije i određuje posebne stope amortizacije za određene privredne organizacije, kao i poseban način korišćenja sredstava amortizacije za privredne organizacije u šumarstvu i drvnoj industriji, za sezonska ugostiteljska preduzeća i radnje. Opštinskim i sreskim narodnim odborima su data ovlašćenja za regulisanje visine amortizacije i način njenog korišćenja kod određenih privrednih organizacija.

Odlukom o stopama doprinosa za socijalno osiguranje ovaj doprinos uplaćuje se za sve radnike, osim zaposlenih kod poljoprivrednih organizacija, po opštoj stopi od 24% od osnovice koju čini isplaćeni lični dohodak po odbitku doprinosa budžetima iz ličnog dohotka. Doprinos za radnike kod poljoprivrednih organizacija uplaćuje se po opštoj stopi od 20%.

Odlukom o ustupanju doprinosa iz dohotka i zemljarine privrednim organizacijama određene delatnosti oslobođene su plaćanja doprinosa iz dohotka privrednih organizacija poljoprivredne organizacije, opšte zemljoradničke zadruge i privredna preduzeća iz oblasti saobraćaja. Ovaj iznos poljoprivredne organizacije i opšte zemljoradničke zadruge jednim delom unose u svoj fond osnovnih sredstava, a ostatak pripada opštini za finansiranje investicija za unapređenje poljoprivredne proizvodnje. Na isti način izvišena je raspodela zemljarine s tim da se 50% zemljarine upotrebi za investicije radi unapređenja poljoprivrede. Privredna preduzeća iz oblasti saobraćaja upotrebiće ovaj iznos za finansiranje investicija.

Odlukom o potvrdi uredba Saveznog izvršnog veća potvrđene su: Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o upravljanju stanbenim zgradama, Uredba o izmeni Uredbe o upravljanju stanbenim zgradama, Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o porezu na promet nepokretnosti i prava i Uredba o dopuni Uredbe o upravljanju osnovnim sredstvima privrednih organizacija.

Na 48 zajedničkoj sednici oba doma, održanoj 20 decembra, predstavnik Saveznog izvršnog veća Mijalko Todorović podneo je ekspozice o predlogu Saveznog društvenog plana za 1958 godinu, a državni sekretar za poslove robnog prometa Marijan Breclj ekspozice o ličnoj potrošnji i trgovini. Posle saslušanja ekspozice Skupština je na odvojenim sednicama domova (67 sednici Saveznog veća i 58 sednici Veća proizvođača), održanim takođe 20 decembra, diskutovala o predlogu Saveznog društvenog plana za 1958 godinu. U diskusiji su učestvovali narodni poslanici

Čedo Kapor, Jaka Avšič, Niko Jurinić, Vida Tomšič, Paško Romac, Josip Zmajić, Jerko Radmilović, Jože Borštnar (u Saveznom veću) i Radivoj Kesić, Drago Čeh, Nikola Bosanac, Grga Čupić, Danica Gril, Milan Vukić (u Veću proizvođača). Posle diskusije Skupština je na odvojenim sednicama domova usvojila Savezni društveni plan za 1958 godinu.

Savezno veće, kao isključivo nadležno, usvojilo je takođe na svojoj 67 sednici, održanoj 20 decembra, Zakon o fondu Moše Pijade, Zakon o ovlašćenju narodnih republika da mogu svojim zakonima o zaštiti spomenika kulture i prirodnih retkosti otpustati od saveznog Opšteg zakona o zaštiti spomenika kulture, Zakon o uređenju imovinskih odnosa nastalih usled likvidacije prava i obaveza jugoslovenskih državljana na osnovu međunarodnih ugovora i potvrdilo obavezno tumačenje člana 11 Zakona o Jugoslovenskom crvenom krstu.

Zakon o fondu Moše Pijade predviđa stvaranje fonda čiji je cilj pomaganje razvika umetnika iz oblasti likovne umetnosti i unapređivanja likovne umetnosti u Jugoslaviji. Likovni umetnici dobijaju stipendije, a unapređivanje ove grane umetnosti vršiće se pomaganjem međurepubličkih manifestacija i drugih akcija od opšteg značaja za likovnu umetnost. Sredstva Fonda obrazovne su najvećim delom iz dotacija iz Saveznog budžeta, zatim od poklona, zaveštavanja i drugih prihoda. Sredstva Fonda troše se po principima izvršenja budžeta. Fondom upravlja Upravni odbor od 9 članova, koje će imenovati Savezno izvršno veće iz reda umetnika, javnih radnika i drugih lica koja mogu doprineti pravilnom rukovanju Fondom.

Zakon o uređenju imovinskih odnosa nastalih usled likvidacije prava i obaveza jugoslovenskih državljana na osnovu međunarodnih ugovora predviđa da se jugoslovenskim državljanima i jugoslovenskim društvenim i građanskim pravnim licima, čija su imovinska prava prema stranim državljanima i stranim pravnim licima ili prava na stvarima u inostranstvu likvidirana ugovorima zaključenim između Jugoslavije i strane države da naknada za ta prava iz sredstava Saveznog budžeta, a da se iznosi koji budu naplaćeni unesu kao prihod u Savezni budžet.

U nastavku 48 zajedničke sednice oba doma, održanom 21 decembra, predstavnik Saveznog izvršnog veća Avdo Humo podneo je ekspoziciju o Predlogu budžeta Federativne Narodne Republike Jugoslavije (Saveznog budžeta) za 1958 godinu, a državni sekretar za poslove narodne odbrane

Ivan Gošnjak je obrazložio predlog predračuna rashoda Državnog sekretarijata za poslove narodne odbrane za 1958 godinu. Na istoj sednici Skupština je prihvatila izveštaj Administrativnog odbora Skupštine o izvršenju prihoda i rashoda u periodu od jula do novembra 1957 g. i usvojila Odluku o regulisanju materijalnih pitanja narodnih poslanika od raspuštanja do izbora nove Skupštine.

Savezno veće na svojoj 68 sednici i Veće proizvođača na svojoj 59 sednici, održanim 21 decembra, usvojili su budžet Federativne Narodne Republike Jugoslavije (Savezni budžet) za 1958 godinu, Odluku o ovlašćenju Saveznog izvršnog veća za donošenje određenih privremenih propisa u oblasti privrede i Odluku o raspuštanju Savezne narodne skupštine.

Budžet Federativne Narodne Republike Jugoslavije (Savezni budžet) za 1958 godinu iznosi 335.089.000.000 dinara.

Odlukom o ovlašćenju Saveznog izvršnog veća za donošenje određenih privremenih propisa u oblasti privrede ovlašćeno je Savezno izvršno veće, da, prema potrebi, može u vremenu od raspuštanja Savezne narodne skupštine III saziva do sastanka novoizabrane Skupštine donositi propise predviđene za Saveznu narodnu skupštinu u sledećim novim saveznim zakonima: Zakonu o radnim odnosima, Zakonu o doprinosu budžetima iz ličnog dohotka, Zakonu o doprinosu iz dohotka privrednih organizacija, Zakonu o sredstvima privrednih organizacija, Zakonu o udruživanju u privredi i Zakonu o elektroprivredi.

Na 49 zajedničkoj sednici oba doma, održanoj 21 decembra, Skupština je utvrdila Odluku o raspuštanju Savezne narodne skupštine i saslušala završni govor predsednika Savezne narodne skupštine Petra Stambolića o četvorogodišnjem radu najvišeg predstavničkog organa u zemlji.

Odlukom o raspuštanju Savezne narodne skupštine, Savezna narodna skupština III saziva raspušta se na dan 23 decembra 1957 g. Saglasno odredbama Ustavnog zakona predsednik, potpredsednik i sekretar Skupštine ostaju na dužnosti do izbora novog časnštva. Na dužnosti ostaje i Komisija za tumačenje zakona do izbora nove komisije, a zbog prirode posla ostaju na dužnosti Administrativni odbor Skupštine, Mandatno-imunitetski odbori oba veća i Komisije za utvrđivanje autentičnih tekstova zakona dok ne završe rad u vezi sa zakonima i drugim aktima donetim na sednicama Skupštine od 19 do 21 decembra. Na dužnosti ostaju i komisije obrazovane od skupštinskih odbora koje nisu završile rad.

R - M. M.

SEDNICE SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

12 decembra 1957 godine

Na sednici Saveznog izvršnog veća, održanoj 12 decembra 1957 g. pod predsedništvom Svetozara Vukmanovića, potpredsednika Saveznog izvršnog veća, usvojeni su nacrt Zakona o sredstvima privrednih organizacija, nacrt Zakona o elektroprivrednim organizacijama, nacrt Zakona o završnom računu o izvršenju budžeta Federativne Narodne Republike Jugoslavije (Saveznog budžeta) za 1956 godinu, nacrt Zakona o izmeni člana 36 Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji, nacrt Zakona o uređenju imovinskih odnosa nastalih usled likvidacije prava i obaveza jugoslovenskih državljana na osnovu međunarodnih ugovora, Odluka o ovlašćenju Saveznog izvršnog veća za donošenje određenih privremenih propisa iz oblasti privrede i Odluka o odobrenju završnih računa saveznih budžetskih fondova za 1956 godinu.

Pored toga, Savezno izvršno veće donelo je sledeće uredbе, odluke i rešenja:

Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o trgovinskoj delatnosti i trgovinskim preduzećima i radnjama (izmenama je predviđeno da trgovinska preduzeća za promet poljoprivrednih proizvoda na malo mogu putem ugovora organizovati poslovanje sa svojim prodavnicama na osnovu unutrašnjeg paušalnog obračuna i određen način poslovanja i obaveze ovih prodavnica; savet za poslove robnog prometa narodnog odbora opštine može odrediti koja su trgovinska preduzeća za promet poljoprivrednih proizvoda na malo dužna da sa svojim prodavnicama organizuju poslovanje na osnovu unutrašnjeg paušalnog obračuna);

Odluku o ispravci vrednosti osnovnih sredstava privrednih organizacija (Odlukom se predviđa da su privredne organizacije dužne da u završnim računima za 1957 g., tj. 31 decembra 1957 g. isprave vrednost osnovnih sredstava, koja su procenjena 1953 godine, povećanjem za 17%; privredne organizacije treba da isprave i vrednost opreme koju su uzele posle 31 decembra 1952 g. na teret Opšteg investicionog fonda, ako je obračun deviza za plaćanje te opreme izvršen po kursu nižem od kursa koji je primenljiv za uvoz takve opreme posle 1 aprila 1956 g.; ovu opremu treba revalorizirati za razliku između pomenutih kursa);

Odluku o povećanju iznosa sredstava za finansiranje studija i istraživanja u oblasti elektroprivrede (Odlukom je ovlašćena Jugoslovenska investiciona banka da može upotrebiti za finansiranje studija i istraživanje objekata elektroprivrede 238 miliona dinara iz neiskorišćenog dela sredstava za finansiranje investicija u oblasti industrije i rudarstva, predviđenih Saveznim društvenim planom za 1957 g.);

Odluku o dodeljivanju sredstava iz Opšteg investicionog fonda za istraživanje nafte i plina iz neutrošenih iznosa predviđenih Saveznim društvenim planom za 1957 g. za objekte energetike (Odlukom se ovlašćuje Jugoslovenska investiciona banka da može odobriti zajmove preduzećima »Naftagask« iz Novog Sada, »Naftoplina« iz Zagreba i »Naftak« iz Lendave u iznosu od 1 milijarde dinara za istraživanje nafte i plina u cilju utvrđivanja industrijskih i eksploatacionih rezervi i za nabavku opreme);

Odluku o izmeni i dopuni Odluke o poslovanju opštih zemljoradničkih zadruga sa zadrugarima po otvorenom računu (Izmenom i dopunom predviđeno je da sa zadrugarima po otvorenom računu mogu poslovati i specijalizovane zemljoradničke zadruge koje raspodeljuju ukupan prihod kao opšte zemljoradničke zadruge);

Uredbu o postavljanju i radu emisionih radio stanica (Uredba predviđa da se radio stanice postavljaju samo uz prethodnu dozvolu Uprave za radio saobraćaj, koja će određivati tehničke uslove za postavljanje i rad i vršiti nadzor nad radom i tehničkom kontrolom radio stanica; radio stanice i električni uređaji moraju se postavljati i upotrebljavati tako da

ne prave smetnje, a službu prijema i otpravljanja mogu vršiti samo ona lica koja imaju stručnu spremu i ovlašćenje za rad od Uprave za radio saobraćaj);

Rešenje o upotrebi određenog dela sredstava Fonda obrtnih sredstava (Rešenjem se iz Fonda obrtnih sredstava dodeljuje Opštem investicionom fondu 9,5 milijardi dinara; iz ovog iznosa davalce se zajmovi za stvaranje fonda obrtnih sredstava onih privrednih organizacija koje su dobile zajmove iz Opšteg investicionog fonda za osnovna sredstva);

Rešenje o isplati akontacije bivšim sopstvenicima nacionalizovanih privrednih preduzeća (Rešenjem je određeno da se bivšim vlasnicima nacionalizovanih privrednih preduzeća, koji su zbog nacionalizacije ostali bez sredstava za izdržavanje, a nesposobni su za rad, može isplaćivati akontacija do 10.000 dinara mesečno, a u izuzetno teškim i opravdanim slučajevima do 15.000 dinara mesečno, na ime naknade za nacionalizovanu imovinu; bivšim vlasnicima nacionalizovane imovine i njihovim bračnim drugovima može se na osnovu rešenja saveznog državnog sekretara za poslove finansija delimično ili u celosti odobriti isplata bolničkih troškova i troškova lečenja);

Uredbu o izmenama i dopunama Tarife poreza na promet; Odluku o raspodeli ukupnog prihoda elektroprivrednih preduzeća i Zajednice elektroprivrednih preduzeća za 1957 godinu; Odluku o izmeni Odluke o materijalnim sredstvima koja se predviđaju u budžetu Federacije odnosno narodne republike za pojedine službe unutrašnjih poslova;

Savezno izvršno veće je takođe ratifikovalo 6 međunarodnih sporazuma.

13 decembra 1957 godine

Na sednici Saveznog izvršnog veća, održanoj 13 decembra 1957 g. pod predsedništvom Svetozara Vukmanovića, potpredsednika Saveznog izvršnog veća, usvojeni su predlog Saveznog društvenog plana za 1958 godinu, predlog Saveznog budžeta za 1958 godinu, nacrt Zakona o budžetu Federativne Narodne Republike Jugoslavije (Saveznom budžetu) za 1958 godinu, nacrt Zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu, nacrt Zakona o ovlašćenju narodnih republika za donošenje propisa o učešću u troškovima zdravstvenih usluga u slučajevima besplatnog lečenja, nacrt Zakona o ovlašćenju narodnih republika da mogu u svojim zakonima o zaštiti spomenika kulture i prirodnih retkosti odstupati od saveznog Opšteg zakona o zaštiti spomenika kulture i prirodnih retkosti, nacrt Zakona o izmenama i dopunama Zakona o doprinosu za stanbenu izgradnju, Odluku o ograničenju korišćenja sredstava amortizacije i o nižim stopama amortizacije za privredne organizacije određenih delatnosti, Odluku o kamatnim stopama na sredstva privrednih organizacija, na sredstva uložena kod banke i na kratkoročne kredite, Odluku o stopama doprinosa za socijalno osiguranje, Odluku o ustupanju doprinosa iz dohotka privrednim organizacijama određenih delatnosti.

Pored toga, Savezno izvršno veće je donelo sledeće uredbe i odluke:

Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o izvršenju Zakona o doprinosu za stanbenu izgradnju; Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o fondovima za kadrove u privredi; Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o porezu na promet; Odluku o nižoj stopi doprinosa za stanbenu izgradnju; Odluku o stopama doprinosa za kadrove u privredi za 1958 godinu.

21 decembra 1957 godine

Na sednici Saveznog izvršnog veća, održanoj 21 decembra 1957 g. pod predsedništvom Aleksandra Rankovića, potpredsednika Saveznog izvršnog veća donete su sledeće odluke i rešenja:

Odluka o raspisivanju izbora za Savezno veće i Veće proizvođača Savezne narodne skupštine (prema Odluci izbori narodnih poslanika koje građani neposredno biraju u Savezno veće Savezne narodne skupštine održaće se 23 marta 1958 g., a izbori narodnih poslanika koje u Savezno veće (Veće naroda) biraju republička veća, Pokrajinsko veće Autonome Pokrajine Vojvodine i Oblasno veće Autonome Kosovsko-Metohijske Oblasti izvršice odgovarajuća novoizabrana predstavnička tela pre dana koji bude određen za prvi sastanak novoizabrane Savezne narodne skupštine; izbori narodnih poslanika za Veće proizvođača Savezne narodne skupštine u obema proizvođačkim grupama održaće se 26 marta 1958 g.; rokovi za preduzimanje izbornih radova koji se po Zakonu o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika računaju od dana raspisivanja izbora počinju teći od 1 januara 1958 g.; o sprovođenju Odluke staraće se Savezna izborna komisija);

Odluka o utvrđivanju broja narodnih poslanika koji se u Savezno veće i Veće proizvođača Savezne narodne skupštine biraju na izborima koji će se održati 23 i 26 marta 1958 g. (Odlukom je predviđeno da se na osnovu ukupnog broja stanovnika u Jugoslaviji i prema ustavnoj normi da u Savezno veće Savezne narodne skupštine građani neposredno biraju jednog poslanika na 60.000 stanovnika, u Savezno veće Savezne narodne skupštine bira 301 narodni poslanik, i to u NR Srbiji 123, u NR Hrvatskoj 69, u NR Sloveniji 26, u NR Bosni i Hercegovini 52, u NR Makedoniji 23 i u NR Crnoj Gori 8 narodnih poslanika; na osnovu ukupnog broja proizvođačkog stanovništva Jugoslavije i prema ustavnoj normi da se u Veće proizvođača Savezne narodne skupštine bira jedan poslanik na 70.000 proizvođačkog stanovništva u Veće proizvođača Savezne narodne skupštine bira 6 se 216 narodnih poslanika; primenom Zakona o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika po kome se u svakoj proizvođačkoj grupi od ukupnog broja članova Veća proizvođača bira onoliko narodnih poslanika koliko odgovara srazmernom učešću grupe u prosečnom ukupnom društvenom proizvodu Jugoslavije grupa industrije, trgovine i zanatstva biraće 168, a grupa poljoprivrede 48 narodnih poslanika - u Veće proizvođača Savezne narodne skupštine, i to u grupi industrije, trgovine i zanatstva u NR Srbiji 57, u NR Hrvatskoj 43, u NR Sloveniji 23, u NR Bosni i Hercegovini 30, u NR Makedoniji 11 i u NR Crnoj Gori 4 narodna poslanika, a u grupi poljoprivrede u NR Srbiji 22, u NR Hrvatskoj 10, u NR Sloveniji 2, u NR Bosni i Hercegovini 9, u NR Makedoniji 4 i u NR Crnoj Gori 1 narodni poslanik);

Rešenje o imenovanju Savezne izborne komisije (u Saveznu izbornu komisiju imenovani su: za potpredsednika Mihajlo Đorđević, sudija Saveznog vrhovnog suda - zamenik Dimče Janoski, sudija Saveznog vrhovnog suda, za sekretara dr Dražen Sesardić, sudija Saveznog vrhovnog suda - zamenik Dušan Simić, sudija Vrhovnog suda NR Srbije, članovi: Marijan Vivoda, član Sekretarijata Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije - zamenik Đorđe Andrejević-Kun, akademski slikar, potpredsednik Saveza likovnih umetnika Jugoslavije, Velibor Gligorić, književnik i profesor Univerziteta u Beogradu - zamenik Alija Vezjagić, član predsedništva Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije, dr Mihajlo Vučković, profesor Univerziteta u Beogradu - zamenik Dejan Lapčević, zamenik glavnog urednika »Tanjuga«, Neda Božinović, sekretar Centralnog odbora Saveza boraca Jugoslavije - zamenik Ivan Stepanek, član Predsedništva Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije, dr Nikola Stjepanović, profesor Univerziteta u Beogradu - zamenik Prvoslav Vasiljević, advokat, potpredsednik Saveza advokatskih komora Jugoslavije).

R-M. M.

DRUŠTVA I SAVETI DRUŠTAVA ZA STARANJE O DECI I OMLADINI

Karakter i zadaci

Društva i saveti društava za staranje o deci i omladini pomažu Socijalističkom savezu radnog naroda Jugoslavije u ostvarivanju programa u oblasti vaspitanja i zaštite dece i brige o porodici. U okviru komune oni nastoje da građani, pre svega roditelji, neposredno i posredno, učešćem u radu organa samoupravljanja, rešavaju i doprinose rešavanju pitanja vaspitanja i zaštite dece.

Zadaci društava i saveta društava su:

da nastoje da roditelji postanu aktivni faktor u društvenoj brizi za decu i njihovo vaspitanje i da — na osnovu savremenih dostignuća psihologije, pedagogije i medicine — pomognu roditeljima da upoznaju fizički i psihički razvoj dece i njihove potrebe;

da pomažu sprovođenje zakonskih propisa i drugih mera koji se odnose na vaspitanje, socijalnu i zdravstvenu zaštitu dece i omladine;

da u komuni i stanbenoj zajednici rade na okupljanju i društvenom vaspitanju preškolske i školske dece, kako bi pomogli porodici, a naročito zaposlenoj majci;

da pomažu školi i školskim odborima u vaspitanju i obrazovanju dece i omladine; da popularišu i pomažu razvitak organizacija i ustanova koje okupljaju decu i neposredno rukovode radom pionirskih organizacija; da organizuju društvenu pomoć u izdavačkoj delatnosti za decu, u filmovima i radioemisijama za decu;

da sarađuju sa međunarodnim i nacionalnim organizacijama drugih zemalja koje imaju slične programe.

Društva za staranje o deci i omladini su samostalne organizacije. One izgrađuju svoj program na osnovu navedenih zadataka, a plan konkretnih akcija na osnovu potreba teritorije na kojoj deluju. Saveti pomažu društvima da probleme dece i porodice rešavaju sa stanovišta našeg društvenog razvika i savremene nauke. Opštinski, sreski i republički saveti društava za staranje o deci i omladini i Savet društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije ostvaruju ove zadatke razvijanjem rada društava i pomaganjem organizacija i ustanova za brigu o deci i omladini. Oni predlažu i mere društveno-državnim organima, narodnim odborima i skupštinama za rešavanje problema iz ove oblasti. Tešnju saradnju sa organizacijama i društveno-državnim organima saveti ostvaruju putem savetovanja i kongresa društvenih i stručnih radnika na polju vaspitanja i zaštite dece, osnivanja stalnih i povremenih komisija i grupa za proučavanje i rešavanje aktuelnih problema iz zaštite i vaspitanja dece, putem proslava dečjih praznika, »Dečje nedelje« i »Međunarodnog dana deteta« itd.

Organizaciona struktura

Organizaciona struktura, sadržaj i način rada, kao i odnos između društava i saveta društava za staranje o deci i njihova povezanost sa drugim društvenim organizacijama i društveno-državnim organima, raznoliki su i zavise od ekonomskih i kulturnih prilika pojedinih republika i krajeva i tradicija i iskustava u društvenom radu za decu.

Društva i saveti društava osnivani su u vreme decentralizacije u državnoj upravi, stvaranja radničkih saveta i razvijanja novog komunalnog sistema i sistema društvenog upravljanja. Reorganizacija u upravnim službama i izmena strukture stanovništva u velikim i industriskim gradovima stvorili su mnogobrojne probleme u porodici, vaspitanju i zaštiti dece i još više istakli potrebu ujedinjavanja društvenih snaga i stvaranja posebnih organizacija koje će se baviti tim pitanjima. Društva za staranje o deci brzo su se razvila u svim republikama

udružujući građane i roditelje, prosvetne, socijalne, zdravstvene i druge javne radnike u razvijanju široke društvene brige za decu i njihovo vaspitanje.

Pre stvaranja društava saveti Saveza pionira, osnovani 1950 godine, proučavali su problematiku rada iz života dece u vanškolskom vremenu, kao i rad i vaspitanje preškolske dece, i usmeravali razvijanje tog rada, a organizacije Antifašističkog fronta žena vodile su brigu o deci i radile na zadacima vezanim za vaspitanje dece.

Na inicijativu Saveta Saveza pionira Jugoslavije, 28 i 29 aprila 1952 godine, održana je u Zagrebu osnivačka skupština Saveta društava za vaspitanje i brigu o deci (danas Savet društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije). Pored Saveta na skupštini su učestvovali delegati Antifašističkog fronta žena Jugoslavije, Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije, Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije, Udruženja prosvetnih radnika, STV »Partizan« Jugoslavije, Centralnog odbora Narodne tehnike Jugoslavije, Crvenog krsta i drugih. Na Skupštini je osnovan Savet od 48 članova.

Posle osnivanja Saveta društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije, formirani su republički, pa zatim sreski saveti. U međuvremenu osnovan je veliki broj društava za staranje o deci u opštinama, na teritoriji osnovnih organizacija SSRN, pri školama, u selima i naseljima.

U Jugoslaviji postoji oko 2.000 društava za staranje o deci sa preko 500.000 članova. Društva, kojima rukovode upravni odbori izabrani na skupštini, imaju različite nazive: u Srbiji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori to su društva prijatelja dece, u Hrvatskoj društva »Naša djeca«, u Sloveniji društva prijatelja mladeži, a mnoga imaju i posebna imena.

Rad više društava u jednoj opštini objedinjuje opštinski savet ili odbor društava za staranje o deci, koji se bira na opštinskim skupštinama delegata društava, kao i predstavnik drugih političkih i društvenih organizacija. Rad opštinskih saveta (odbora) i društava objedinjuje sreski savet (odbor) društava za staranje o deci, koji se bira po istom principu kao i opštinski saveti (odbori).

Rad društava i saveta (odbora) u opštinama i srezovima ujedinjuju i pomažu saveti odnosno savezi društava u republikama: Savez društava prijatelja dece Srbije, Savez društava »Naša djeca« Hrvatske, Zveza prijateljev mladine Slovenije, Sovet na društvata na griži i vaspitivanje na decata i mladinata na Makedoniji, Savjet društava za brigu i vaspitanje djece Bosne i Hercegovine i Savjet društava za staranje o djeci Crne Gore.

Savet društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije je savezni koordinacioni i konsultativni organ društava, saveta i saveza društava za staranje o deci. Savet ima 63 člana izabrana na Trećoj skupštini Saveta, 26 juna 1956 godine. Sekretariat Saveta izabran na plenarnoj sednici Saveta ima 17 članova.

Stalne komisije pri društvima i savetima

Pri svim društvima, opštinskim i sreskim savetima (odborima) društava postoje saveti za rad pionirskih organizacija i koordinaciju sa organizacijama koje okupljaju pionire. Mnoga društva, a naročito opštinski i sreski saveti (odbori), imaju komisije i za druga pitanja: za rad sa roditeljima, za školske kuhinje, za letovanje, za dečje biblioteke, za likovno vaspitanje itd.

Pri svim republičkim savetima organizovane su komisije i centri: za rad sa roditeljima, za preškolsko vaspitanje, za rad sa pionirima, za dečju literaturu i štampu, za film i za likovno vaspitanje dece, a u nekim savetima posebni centri: za socijalnu zaštitu dece, za ishranu, za letovanje, za dečje igračke i za muzičko vaspitanje dece.

U ovim komisijama i centrima okupljeno je oko 1.000 društvenih i stručnih radnika i angažovano toliko saradnika.

Savet društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije izdaje mesečni časopis »Naša deca«, čiji je tiraž 2.000 primeraka, mesečni Priručnik za rad sa pionirima i posebne edicije za rad aktivista o svim pitanjima kojima se bave društva i saveti.

Republički saveti i savezi društava izdaju 18 listova i časopisa za pionire i pretškolsku decu (od toga osam na jezicima nacionalnih manjina) i pomažu listove za decu koje izdaju pojedina preduzeća i organizacije.

Zveza prijateljev mladine Slovenije izdaje časopis »Mladi svet«, Savez društava prijatelja dece Srbije časopis »Roditelj«, Savjet društava za vaspitanje i brigu o djeci Bosne i Hercegovine časopis »Porodica i dijete«, a Glavni odbor »Naša djeca« Hrvatske stalnu biblioteku priručnika za rad sa pionirima i biltene nekih komisija. Biltene i priručnike za rad sa pionirima izdaju i drugi republički saveti.

Pri Savetu društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije osnovano je šest stalnih komisija, koje se bave onim problemima porodice, zaštite i vaspitanja dece koje ne tretiraju upravni organi ili posebne institucije.

Komisija za porodična pitanja razmatra probleme razvika porodice, popularisanje raznih oblika rada sa roditeljima, osnivanje i potpomaganje društvenih institucija za pomoć porodici. U komisiji su pedagozi, psiholozi, lekari, etičari, sociolozi, socijalni radnici i pravnici.

Komisija za pretškolsko vaspitanje bavi se problemima pretškolskih ustanova i proučavanjem pretškolskog vaspitanja sa zdravstvenog, pedagoškog i socijalnog aspekta. Komisija je sastavljena od pedagoga, pedijatar, psihologa i socijalnih radnika.

Komisija za rad sa pionirima usmerava rad pionirskih organizacija i saveta pionira; ona je koordinaciona komisija raznih organizacija koje okupljaju decu. Članovi komisije su predstavnici Saveta za staranje o deci i omladini, Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije, pedagoga, psihologa i fiskulturnih radnika.

Komisija za dečju literaturu bavi se problemima izdavačke delatnosti za decu, dečje štampe, širenjem mreže dečjih biblioteka; predlaže Savetu najbolje knjige godine i najplodnije dečje pisce za dodeljivanje književne nagrade »Mlado pokolenje«, koju je Svet ustanovio 1955 godine. Komisija je sastavljena od književnika, pedagoga i novinara.

Komisija »Film i dete« bavi se pitanjem uticaja filma na decu i omladinu i širenjem filmske kulture mladim, priređivanjem odabranih filmskih programa i filmskih revija; predlaže Savetu dodeljivanje nagrade »Kekec«, koju je Svet ustanovio 1956 godine za najbolje domaće filmove za decu. Komisija je pokrenula proizvodnju zabavnih dijafilмова i dijaprojektora i radi na osnivanju dečjih filmskih klubova. U komisiji su društveni, pedagoški, filmski radnici, književnici i novinari.

Komisija za likovno vaspitanje dece bavi se pitanjem likovnog vaspitanja dece i proučavanjem dečjeg likovnog stvaralaštva, osnivanjem i radom centara za likovno vaspitanje dece, popularisanjem savremenih shvatanja o dečjem likovnom izrazu, o metodima likovnog vaspitanja dece u školama i pionirskim organizacijama. Komisija je sastavljena od likovnih umetnika, pedagoga i psihologa.

U ovim komisijama radi preko 200 društvenih radnika i stručnjaka.

Pri Savetu društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije osnovan je Fond za unapređenje dečje zaštite. Sredstva fonda čine 11% prihoda Jugoslovenske lutrije, dotacija Saveznog izvršnog veća, razni priloz, pokloni i zaveštavanja. Sredstva fonda se dele: 50% za osnivanje i unapređenje ustanova za decu i omladinu, 20% za studije i kadrove, 20% za propagandu i 10% za stalnu rezervu fonda. Fondom rukovodi upravni odbor koji se bira na skupštini Saveta.

Iz Fonda, koji je osnovan 1955 g. do polovine 1957 g. otvoreno je 140 uzornih ustanova: pretškolskih ustanova, pionirskih domova, radionica, biblioteka, centara za rad sa roditeljima, savetovališta, školskih kuhinja, centara za igracke i centara za likovno vaspitanje.

Delatnost društava i saveta

Proučavanje problema porodice i rad s roditeljima. — Saveti društava i Svet Jugoslavije bavili su se problemima porodičnih odnosa i vaspitanja deteta u porodici u promenjenim društvenim uslovima, kao i pitanjem društvenih službi i ustanova za pomoć porodici i to putem studijskih sastanaka, savetovanja i seminara. Najznačajnija savetovanja bila su: o starateljstvu (u martu 1955 g.); o nekim problemima odnosa u porodici i o seksualnom vaspitanju omladine (u novembru 1955 g.); o značaju pretškolskog doba za formiranje čoveka (1955 g.); o stanju pretškolskih ustanova (1956 g.) i o radu sa roditeljima (u januaru 1957 g.) i savetovanje o radu savetovališta za roditelje i decu (u junu 1957 g.). Za rad društava i unapređenje dečje zaštite bio je veoma značajan Prvi nacionalni kongres dečje zaštite (u oktobru 1955 g.). Za ova savetovanja i kongres pripremljeno je više od stotinu raznih analiza i anketa.

Savetovanja su doprinela da društva razviju rad sa roditeljima. Pedagoška i zdravstvena predavanja su najrasprostranjeniji oblik te delatnosti. Ona se organizuju u društvima, u školama, dečjim ustanovama i narodnim univerzitetima. Ostali oblici rada sa roditeljima su ciklusi predavanja, seminari i škole za roditelje koji se organizuju pri većim školama, a naročito pri centrima i savetovalištimima za roditelje. Godine 1956 radilo je preko 30 škola za roditelje i desetak centara za rad sa roditeljima, koji su, pored predavanja, organizovali razne diskusije, prikazivali pedagoške filmove, izdavali letke i davali obaveštenja i savete. Pedagoških savetovališta ima preko 40, a medicinsko-pedagoških 5. U njima rade psihijatri, psiholozi, pedagozi, socijalni i zdravstveni radnici.

Pomoć porodici i školi u rešavanju zdravstvenih i socijalnih problema. — Društva su rešavala i zdravstvene i socijalne probleme saradujući na osnivanju najraznovrsnijih ustanova. Vrlo je značajna njihova aktivnost na otvaranju mlečnih kuhinja i kuhinja sa punim obrokom, na organizovanju letovanja dece i raznih zdravstvenih akcija, kao i na širenju pravilnih shvatanja među roditeljima i školskim radnicima o sastavu dečje ishrane, potrebi školskih kuhinja i organizovanja letnjeg odmora dece.

Prvi nacionalni kongres dečje zaštite razradio je program rada društvenih organizacija na zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti dece i, zajedno s preporukom o perspektivnom planu razvoja dečje zaštite u komuni, dao je orijentaciju za konkretne akcije društava i drugih organizacija na razvijanju mreže osnovnih ustanova dečje zaštite u komuni.

Društva su pomogla akciju Crvenog krsta na otvaranju školskih kuhinja za dopunsku ishranu dece, koju je u 1957 g. primalo oko 2.000.000 školske dece i omladine, a u velikom broju škola kuhinje su otvorila sama društva.

Društva i opštinski i sreski saveti društava razvijali su razne oblike letovanja dece, počev od nedeljnih izleta, stalnih izletišta, kupališta i logorovanja do osnivanja sopstvenih letovališta. Takva letovališta imalo je u 1956 g. preko 70 društava, a većina društava učestvovala je u pripremanju letovanja dece u letovalištimima škola, narodnih odbora i drugih organizacija. Neka društva i saveti društava organizovali su i više ferijalnih kolonija za učenike u priredi i posebne seminare za vaspitače u letovalištimima.

Na području zdravstvene zaštite dece društva, opštinski i sreski saveti bili su inicijatori mnogih zdravstvenih pregleda dece, slali su ekipe lekara u sela i osnivali školske ambulante. Društva su pomagala organima socijalnog staranja da zbrinu decu bez roditelja ili decu iz nepotpunih porodica, obezbeđujući im materijalnu pomoć, smeštaj u ustanove ili druge porodice ili uključujući ih u dečje kolektive.

Društva za staranje o deci posvetila su se i razvijanju rada sa pretškolskom decom i otvaranju pretškolskih ustanova — dečjih vrtića, obdaništa, zabavišta, igrališta za malu decu i pozorišta lutaka. Društva su organizovala avne priredbe z. malu decu, izložbe njihovih radova i sl. Zajedno sa Udruženjem vaspitača, razvijala su i raznovrstan rad sa roditeljima pretškolske dece i organizovala

kurseve za žene koje rade sa malom decom u društvenim prostorijama.

Rad na organizovanju slobodnog vremena dece. — Radi unapređenja vaspitnog i zabavnog rada sa decom u njihovom slobodnom vremenu, republički saveti i Savet društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije organizovali su više savetovanja i diskusija. U 1955 g. održano je savetovanje o organizaciji letovanja i o dečjoj literaturi i štampi; u 1956 g. o ulozi škole u organizovanju slobodnih aktivnosti učenika i radu pionirskih organizacija, o uticaju filma na decu i omladinu; u 1957 g. o daljem radu pionirskih domova i o razvijanju filmske kulture kod dece i omladine, o likovnom vaspitanju dece i o problemima muzičkog vaspitanja dece.

Pionirske organizacije osnovane su pri osnovnim i osmogodišnjim školama i okupljaju decu na raznovrsnoj zabavi i korisnim aktivnostima u njihovom slobodnom vremenu. Saveti pionira organizuju za sve pionire proslave dečjih i narodnih praznika, razna takmičenja, smotre, pohode, izlete, razne susrete u školi i obilasku preduzeća, jedinica Jugoslovenske narodne armije, istorijskih i kulturnih spomenika i ustanova, a za starije pionire kružoke, sekcije, družine i klubove iz raznih oblasti delatnosti i zabave, prema njihovom interesovanju i sklonostima.

Saveti pionira koje sačinjavaju aktivisti društava, društveno-politički radnici, članovi školskih odbora i nastavničkog kolektiva, roditelji i omladinci neposredno rukovode ovim radom, a zajedno sa školom i uz pomoć društava obezbeđuju materijalna sredstva i instruktore. Opštinski, sreski i republički saveti organizuju kurseve za savete pionira i pionirske instruktore.

Društva veoma aktivno učestvuju u organizovanju raznih pionirskih proslava, manifestacija, smotri, izložbi dečjih radova, kao i festivala — povodom Dana Republike, Nove godine, 1 maja. Majske smotre dečjeg stvaralaštva organizuju se povodom 25 maja — Dana mladosti. U majskim smotrama 1957 g. učestvovalo je 1.500.000 pionira.

Radeći na organizovanju slobodnog vremena dece društva i saveti osnovali su oko 70 pionirskih domova, preko 100 pionirskih biblioteka, oko 300 radionica i klubova mladih tehničara, veći broj igrališta, izletišta i kupališta,

oko 15 pionirskih pozorišta, više stotina pozorišta lutaka i nekoliko dečjih bioskopa i kino-klubova. Neke od ovih ustanova služe kao studijski centri u kojima se organizuju i kursevi za pionirske instruktore.

Za celokupni rad društava i njihovu aktivnost karakteristično je to što na zborove birača i pred narodne odbore izlaze sa obrazloženim zahtevima za rešavanje raznih pitanja dečje zaštite i vaspitanja i što svoja iskustva iz društvenog rada za decu prenose u organe društvenog upravljanja. Iskustva iz rada stanbenih zajednica pokazuju da je rešavanje ovih problema bila njihova prva konkretna aktivnost, što je rezultat potreba samih porodica, ali i zalaganja društava za staranje o deci i njihovih članova.

Međunarodne veze

Savet društava za staranje o deci i omladini je član Međunarodne unije za zaštitu dece (Union international de protection de l'enfance) i ima svog pretstavnika u Izvršnom komitetu Unije. Savet sarađuje sa mnogim nacionalnim organizacijama — članicama Unije.

Četiri komisije Saveta (Komisija za preškolsko vaspitanje, Komisija za dečju literaturu i štampu, Komisija »Film i dete« i Komisija za likovni odgoj) članovi su organizacija koje deluju pod pokroviteljstvom UNESCO: Međunarodne organizacije za preškolsko vaspitanje, Međunarodnog kuratorijuma za dečju štampu i literaturu, Međunarodnog centra za dečji film i Međunarodne organizacije za likovno vaspitanje dece.

Komisija za rad sa pionirima sarađuje sa odeljenjima Pionira i škola Centralnog komiteta Komsomola (SSSR), Centralnog komiteta Dimitrovske mladeži Bugarske i Harcerskom organizacijom Poljske.

Članovi Saveta ili komisija učestvovali su na više studijskih sastanaka komisija i specijalnih agencija Organizacije Ujedinjenih nacija, naročito UNESCO i UNICEF.

B. M. — D. Mi.

IZVORI:

Pismo CK KPJ i CK NOJ od 8 juna 1950, časopis »Komunist«, 1950 godina; Odluke i materijali sa osnivačke skupštine Saveta društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije — časopis »Naša deca« br. 2 — 1952; Pravila Saveta i materijali sa Treće skupštine Saveta društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije — časopis »Naša deca«, br. 6, 1956.

nije učestvovala na sastanku 12 komunističkih i radničkih partija socijalističkih zemalja i što nije potpisala deklaraciju tog sastanka, koja sadrži i neke stavove i ocene koji su u suprotnosti sa stavom Saveza komunista Jugoslavije i koje on smatra nepravilnim.

Plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije je takođe utvrdio da je dosledno sprovođenje principijelne politike Saveza komunista Jugoslavije dalo pozitivne rezultate kako našoj zemlji tako i opštoj borbi miroljubivih, demokratskih i socijalističkih snaga za mir, za nezavisnost naroda i za socijalizam. Istovremeno je Plenum ponovo naglasio da razlike u gledanju na određene probleme i zadatke u borbi za mir i socijalizam, koje postoje između Saveza komunista Jugoslavije i nekih drugih komunističkih partija, ne moraju i ne treba da budu smetnje za razvitan bratske saradnje u borbi za socijalizam i mir u svetu. U tom smislu će Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije, u okviru principa na kojima se temelji unutrašnja i spoljna politika socijalističke Jugoslavije, i dalje doprinositi svoj udeo na jačanju i unapređivanju prijateljstva i saradnje između Jugoslavije i socijalističkih zemalja, a takođe i između Saveza komunista Jugoslavije i drugih komunističkih partija. Takva saradnja treba da se odvija na liniji borbe za mir i razmene socijalističkog iskustva, kao i jačanja snaga mira, demokratije i socijalizma u savremenom svetu, kome samo mir, miroljubiva utakmica društvenih sistema i unutrašnji naponi progresivnih i demokratskih snaga u svakoj zemlji, otvaraju put iz sadašnje krize međunarodnih odnosa.

DEVETI PLENUM CENTRALNOG KOMITETA SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

Deveti plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije održan je 7 decembra 1957 godine na Brionima.

U prvom delu rada Plenuma održana je svečana sednica Centralnog komiteta posvećena dvadesetogodišnjici dolaska druga Tita za generalnog sekretara Komunističke partije Jugoslavije, na kojoj je govorio drug Aleksandar Ranković.

U drugom delu rada, drug Edvard Kardelj podneo je izveštaj delegacije Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije koja je u Moskvi prisustvovala proslavi 40-godišnjice Oktobarske socijalističke revolucije (vidi »J. P.«, novembar 1957, str. 509).

Plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije odobrio je rad i izveštaj delegacije.

U vezi s tim Plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije naročito podvlači značaj prihvatanja Manifesta mira, koji je primljen na savetovanju komunističkih i radničkih partija, polazeći od toga da je danas najvažniji zadatak svih progresivnih snaga veće angažovanje u borbi za očuvanje mira, za jačanje međunarodne saradnje, za razvitan aktivne koegzistencije.

Plenum smatra da je delegacija, sprovodeći političku liniju Centralnog komiteta SKJ, pravilno postupila što

SAOPŠTENJE O BORAVKU DELEGACIJE KOMUNISTIČKE PARTIJE ALŽIRA U JUGOSLAVIJI

U Jugoslaviji je u vremenu od 8 do 14. decembra 1957. godine boravila delegacija Komunističke partije Alžira.

U delegaciji KP Alžira bili su drugovi Larbi Buhali, prvi sekretar Komunističke partije Alžira i Rašid Dalibej, član Politburoa Centralnog komiteta Komunističke partije Alžira.

Za vreme boravka, delegacija Komunističke partije Alžira mala je nekoliko razgovora sa rukovodećim drugovima Saveza

komunista Jugoslavije. Pored toga, delegacija je posetila Pokrajinski komitet Saveza komunista Srbije za Vojvodinu. Delegacija Komunističke partije Alžira upoznala je predstavnike Saveza komunista Jugoslavije s nekim pitanjima borbe alžirskog naroda. Predstavnici Saveza komunista Jugoslavije još jedanput su izrazili simpatije i podršku koju narodi Jugoslavije gaje prema borbi alžirskog naroda za nacionalno oslobođenje, kojoj i komunisti Alžira daju svoj doprinos boreći se na strani Fronta nacionalnog oslobođenja (FLN), rukovodioca borbe alžirskog naroda.

Predstavnici Saveza komunista Jugoslavije upoznali su delegaciju KP Alžira s razvojem Jugoslavije i problemima socijalističke izgradnje.

U razgovorima, koji su se odvijali u prijateljskoj atmosferi, izmenjena su mišljenja i o nekim aktuelnim pitanjima o međunarodnom radničkom pokretu.

PLENUM GLAVNOG ODBORA SSRN CRNE GORE

Plenum Glavnog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Crne Gore, koji je održan 18. decembra 1957. godine u Titogradu, razmatrao je neke aktuelne političke zadatke Socijalističkog saveza.

Sekretar Glavnog odbora SSRN Crne Gore Todor Vojvodić podneo je referat o rezultatima i iskustvima

predizborne aktivnosti. On se u referatu osvrnuo na rezultate proteklih izbora za narodne odbore opština.

U diskusiji je uzeo reč veći broj učesnika Plenuma, među kojima Blažo Jovanović, predsednik Glavnog odbora SSRN Crne Gore, koji je, između ostalog, rekao da su postignuti dobri rezultati i stečeno dragoceno iskustvo za skupštinske izbore, da treba energičnije stati na put pojavama zaobilazjenja organa društvenog upravljanja i da se ne smeju sužavati granice delatnosti Socijalističkog saveza.

R-T. P.

PETI KONGRES NARODNE OMLADINE SRBIJE

Peti kongres Narodne omladine Srbije održan je od 12 do 14. decembra 1957. g. u Beogradu. U radu Kongresa učestvovalo je oko 1.000 delegata. Kongresu su prisustvovali, između ostalih, Jovan Veselinov, sekretar CK Saveza komunista Srbije i Mika Tripalo, predsednik CK Narodne omladine Jugoslavije.

Kongres je saslušao dva referata: »Omladina Srbije u ostvarenju prethodnih zadataka našeg društvenog razvika« — referent Zdravko Vuković, predsednik CK Narodne omladine Srbije; »O društveno-zabavnom životu omladine« — referent Petar Đoković, sekretar CK Narodne omladine Srbije.

U diskusiji je učestvovao veći broj delegata i gostiju, među kojima i Jovan Veselinov, sekretar CK Saveza komunista Srbije.

Jovan Veselinov je govorio o aktivnosti organizacije Narodne omladine, o političko-vaspitnom radu omladinskih organizacija i pomoći koju im pružaju druge političke organi-

zacije, o kulturno-zabavnom životu omladine i o zadacima omladine u borbi protiv zaostalosti i primitivizma.

Na kraju, Kongres je izabrao novi Centralni komitet od 73 člana, a za predsednika Petra Đokovića, dosadašnjeg sekretara Centralnog komiteta NO Hrvatske.

U rezoluciji koju je Kongres usvojio kaže se da organizacija svojom aktivnošću treba da razvija kod omladinaca svest da ciljevi socijalističke zajednice postanu program njene svakodnevne aktivnosti; da se ostvarenjem agrarnog programa otvaraju velike perspektive hiljadama omladinaca sa sela da pođu putem moderne poljoprivredne proizvodnje i stvore nove socijalističke odnose; da je nužno brže razvijati sistem školovanja radnika, pošto je narasla potreba za kadrovima i za višim nivoom njihovog obrazovanja i da značajno mesto u ideološko-političkom radu pripada borbi protiv raznih negativnih uticaja.

Na prijemu u čast delegata Kongresa Aleksandar Ranković je održao govor u kome je istakao da je omladina posle rata dala veliki doprinos izgradnji socijalizma. »Danas omladina nije manje revolucionarna nego pre rata, — rekao je Aleksandar Ranković. — Posle rata bilo je takođe teških dana i trebalo je zaista imati onakvu omladinu i onakvu Partiju da bi se savladale sve one poznate teškoće kojima je bila izložena naša zemlja.«

R-T. P.

PETI KONGRES NARODNE OMLADINE HRVATSKE

Peti kongres Narodne omladine Hrvatske održan je 18 i 19. decembra 1957. godine u Zagrebu. U radu Kongresa učestvovalo je oko 550 delegata. Kongresu su prisustvovali, između ostalih, dr Vladimir Bakarić, sekretar CK Saveza komunista Hrvatske i Mika Tripalo, predsednik CK Narodne omladine Jugoslavije.

Kongres je pozdravila delegacija italijanske Komunističke omladine, koja je boravila u zemlji kao gost Narodne omladine Jugoslavije.

Dr Vladimir Bakarić je pozdravio delegate i rekao da omladina treba danas svojim radom da uzme puno učešće u

menjanju strukture društva i u njegovoj izgradnji. Vladimir Bakarić je govorio o daljem obrazovanju radničke i seoske omladine, kad se seoski poljoprivrednici, napuštajući selo, pretvaraju u industrijske radnike.

Posle reči dr Vladimira Bakarića Kongres je saslušao referat o savremenom obrazovanju omladine, koji je podneo Antun Krajnović, predsednik Centralnog komiteta Narodne omladine Hrvatske.

U rezoluciji koju je Kongres usvojio ističe se potreba obraćanja veće pažnje stručnim školama i stručnom obrazovanju mladih, osposobljavanju kadrova u tim školama za modernu industrijsku proizvodnju i spremanju mladih radnika i za dobre proizvođače i za dobre upravljače.

Na kraju Kongres je izabrao novi Centralni komitet od 77 članova, a za predsednika Srećka Bjelića, dosadašnjeg sekretara Centralnog komiteta NO Hrvatske.

R-T. P.

DRUŠTVENI PLAN PRIVREDNOG RAZVOJA JUGOSLAVIJE OD 1957 DO 1961 GODINE

PRVI DEO

Glava I

EKONOMSKOPOLITIČKI CILJEVI

1. Snažan razvitak proizvodnih snaga i socijalističkih proizvodnih odnosa u proteklom posleratnom periodu obezbedio je neophodne uslove za dalji svestrani društveni i privredni razvoj, ali je istovremeno istakao i neke krupnije probleme koje treba prvenstveno rešavati u daljem privrednom razvoju.

U proteklom posleratnom razdoblju znatno je proširena energetska i sirovinna baza i, uz neophodna dopunska ulaganja i korišćenje već istraženih prirodnih bogatstava zemlje, ostvareni su uslovi za njeno dalje povećanje u skladu sa potrebama porasta proizvodnje.

Izgrađene su odnosno znatno proširene mašinska industrija i elektroindustrija, brodogradnja, kao i niz grana preradiivačke industrije. Pritom je, međutim, došlo do zaostajanja proizvodnje na području energetike i na nekim sektorima u proizvodnji sirovina i drugih predmeta rada, što je uticalo na nedovoljno korišćenje raspoloživih kapaciteta, otežavalo veći porast proizvodnje sredstava za ličnu potrošnju i uslovalo povećavanje deficita u platnom bilansu.

Zaostajanje poljoprivredne proizvodnje u proteklom periodu uslovalo je niz drugih problema, u prvom redu zaostajanje proizvodnje sredstava za široku potrošnju, nedovoljan porast sirovinne baze, znatna kolebanja cena na tržištu i povećavanje deficita u platnom bilansu. Poslednjih godina uloženi su znatni napor za rešavanje tih problema, kako znatno većim ulaganjem za razvoj poljoprivrede tako i znatno većom orijentacijom industrijske proizvodnje na proizvodnju sredstava neophodnih za unapređivanje poljoprivrede. Nastavljanjem tog procesa u narednom periodu još ubrzanijim tempom treba ostvariti uslove za rešavanje tog najkrupnijeg problema jugoslovenske privrede.

Razvoj ostalih privrednih oblasti, u prvom redu građevinarstva, saobraćaja i trgovine, osiguravao je najneophodnije uslove za veliki obim investicione izgradnje, brz razvoj industrije i znatno proširivanje tržišta investicionih i potrošnih dobara. Međutim, u te oblasti nije bilo moguće uložiti odgovarajuća sredstva za modernizaciju i bolju opremljenost, što je imalo za posledicu nisku produktivnost i sporu i relativno skupu investicionu izgradnju. U saobraćaju nisu osnovna sredstva bila u dovoljnoj meri održavana, dok su rekonstrukcije i zamene vršene u ograničenom obimu. Zaostajali su za potrebama u prvom redu pomorski i rečni saobraćaj. Zaostajanje trgovine iza privrednog razvoja usporavalo je i poskupljavalo promet robe. Napor koji su poslednjih godina učinjeni u rešavanju tih problema i već dosada postignuti rezultati ukazuju u kom pravcu treba nastaviti njihovo rešavanje u narednom periodu.

Izmenjena struktura proizvodnje i znatni porast nacionalnog dohotka omogućili su postepeno proširivanje akumulativne sposobnosti zemlje. S obzirom na vrlo velika investiciona ulaganja bilo je neophodno upotrebiti znatna inostrana sredstva. Promene u strukturi investicionih ulaganja, do kojih je već došlo zadnjih godina, omogućnost boljeg korišćenja novoizgrađenih kapaciteta, kao i njihovo dovršavanje početkom narednog perioda omogućavaju dalje promene u strukturi ulaganja i dalje povećavanje akumulativne sposobnosti privrede, čime se omogućuje proširivanje razmene sa inostranstvom uz istovremeno smanjivanje učešća inostranih sredstava u ukupnoj akumulaciji.

Nedovoljna proizvodnja sredstava za ličnu potrošnju i za potrebe društvenog standarda, kao i nepovoljna struktura te proizvodnje, pre svega zbog zaostajanja poljopri-

vrede, u najvećoj meri su uticali na znatna kolebanja cena i nestabilnost na tržištu, što se u prvom redu negativno odražavalo na standardu gradskog stanovništva. Povećavanjem proizvodnje sredstava za ličnu potrošnju, odvajanjem većih sredstava za stanbeno-komunalnu izgradnju kao i preduzimanjem drugih mera za stabilizaciju odnosa na tržištu, ublažen je taj problem zadnjih godina i ostvareni su uslovi za njegovo ubrzano rešavanje u narednom periodu.

Krupne promene u ekonomskoj strukturi stanovništva, veliki porast broja zaposlenih u socijalističkim privrednim organizacijama, promene u strukturi kvalifikacija radnika, dosada izgrađeni kadrovi i sistem društvenog samoupravljanja, postaju značajna pokretačka snaga razvoja proizvodnih snaga, koju je potrebno bolje koristiti u pravcu daljeg stalnog povećavanja produktivnosti rada, intenzivnijeg korišćenja postojećih rezervi u privredi i daljeg proširivanja socijalističkih proizvodnih odnosa.

2. Polazeći od raspoloživih proizvodnih snaga i realnih mogućnosti njihovog korišćenja, potrebe da se što pre reše navedeni problemi i ostvari dalji napredak u razvoju proizvodnje i socijalističkih proizvodnih odnosa, za period od 1957—1961 godine postavljaju se sledeći osnovni ekonomskopolitički ciljevi i zadaci:

— obezbediti brz i stabilan porast ukupne proizvodnje, a naročito poljoprivredne proizvodnje, nacionalnog dohotka i produktivnosti rada;

— obezbediti takav porast i strukturu proizvodnje, koja će proširivanjem i stabilizovanjem ekonomskih odnosa sa inostranstvom omogućiti brzo smanjivanje deficita u platnom bilansu;

— u okviru takvog razvoja ostvariti stalan i stabilan porast lične potrošnje i društvenog standarda;

— zavisno od toga pomagati razvoj privredno nerazvijenih područja;

— privrednim razvojem proširiti i jačati socijalističke proizvodne odnose, razvijati radničko upravljanje u privrednim organizacijama i društveno samoupravljanje u opštinama i srezovima.

DRUGI DEO

OSNOVNE SMERNICE PRIVREDNOG RAZVOJA

Glava II

DRUŠTVENI BRUTO PROIZVOD I NACIONALNI DOHODAK

I. Proizvodnja

1. Polazeći od ostvarenih materijalnih i društvenih uslova proizvodnje i osnovnih ekonomskopolitičkih zadataka, potrebno je u periodu od 1956 do 1961 godine ostvariti sledeći porast društvenog bruto proizvoda i nacionalnog dohotka:

	u milijardama dinara*			
	1956	1961	Bazni indeksi 1961:56	Prosečni godišnji indeksi kretanja 1957—1961**
Društveni bruto proizvod	3.338	5.260	157,6	109,5
Nacionalni dohodak	1.473	2.275	154,4	109,1

* Svi podaci u ovom planu iskazani su u cenama 1956 godine.

** Prosečni godišnji indeksi kretanja u planu predstavljaju geometričku sredinu.

2. Nacionalni dohodak na jednog stanovnika predviđa se da će porasti za oko 7% prosečno godišnje, s obzirom na to što se procenjuje povećanje broja stanovništva od oko 17,880.000 u 1956 na oko 19,520.000 u 1961 godini, tj. godišnje za 1,8%.

3. U sledećem periodu potrebno je povećati učešće proizvodnje socijalističkih privrednih organizacija u društvenom bruto proizvodu od 78% u 1956 na oko 85% u 1961 godini.

4. U svrhu ostvarivanja neophodne materijalne osnove za postizavanje ekonomskopolitičkih ciljeva narednog perioda, potrebno je postići sledeći porast i promene u strukturi proizvodnje:

	Bazni indeksi 1961:56	Prosečni go- dišnji indeksi kretanja 1957-61	Struktura	
			1956	1961
Društveni bruto proizvod	157,6	109,5	100,0	100,0
Sredstva proizvodnje	158,8	109,7	63,9	64,4
— sredstva rada	150,6	108,5	9,8	9,3
— predmeti rada	160,3	109,9	54,1	55,1
Sredstva potrošnje	155,4	109,2	36,1	35,6

5. U cilju obezbeđivanja porasta društvenog bruto proizvoda i nacionalnog dohotka, kao i takve materijalne strukture proizvodnje koja je neophodna za osiguranje različitih oblika predviđene potrošnje u skladu sa odgovarajućom strukturom uvoza i izvoza, kao i za formiranje društvenih rezervi, predviđa se da će biti potrebno ostvariti sledeći porast vrednosti bruto proizvodnje pojedinih oblasti privrede:

	u milijardama dinara			
	1956	1961	Bazni indeksi 1961:56	Prosečni go- dišnji indeksi kretanja 1957-61
Privreda — ukupno	3.338	5.260	157,6	109,5
Industrija	1.778	2.986	168,0	111,0
Poljoprivreda	686	979	142,7	107,4
Šumarstvo	69	71	102,9	100,6
Građevinarstvo	214	358	167,3	110,9
Saobraćaj	218	336	154,3	109,1
Trgovina, ugostiteljstvo i turizam	197	278	141,1	107,1
Zanatstvo	176	252	143,2	107,4

6. S obzirom da predviđenim porastom proizvodnje nisu iscrpene sve rezerve, naročito u poljoprivredi i industriji, potrebno je preduzeti mere koje bi potsticale proizvođače da boljim korišćenjem kapaciteta, sirovina i reprodukcijom materijala, kao i povećanjem produktivnosti rada, postignu veći porast proizvodnje od predviđenog. Povećana sredstva treba upotrebiti za veći izvoz, brže formiranje materijalnih i deviznih rezervi, kao i za poboljšanje uslova života stanovništva i za unapređivanje proizvodnje.

II. Raspodela

1. U cilju brzog smanjivanja deficita u platnom bilansu, potrebno je osigurati znatno brži porast izvoza od predviđenog porasta proizvodnje i uvoza, dok uvoz treba da se kreće sporijim tempom od brzine porasta proizvodnje. Stoga je predviđeno da se postignu sledeći odnosi u tome porastu:

	Bazni indeksi 1961:56	Prosečni go- dišnji indeksi kretanja 1957-61
Društveni bruto proizvod	157,6	109,5
Uvoz roba i usluga*	147,1	108,0
Izvoz roba i usluga*	175,8	111,9

* Uvoz i izvoz obračunati po unutrašnjim cenama iz 1956 godine.

Ostvarivanjem takvog kretanja obezbeđuje se usmeravanje odgovarajućeg dela društvenog bruto proizvoda

za potrebe smanjivanja deficita u platnom bilansu, kao i za otplate inostranih zajmova, za ostale obaveze u inostranstvu i za subvencioniranje spoljne trgovine. Zavisno od toga, ukupno raspoloživa sredstva koja ostaju za unutrašnju potrošnju sporije se povećavaju nego društveni bruto proizvod.

2. Potrebno je preduzeti mere da se osigura sledeća raspodela ukupno raspoloživih sredstava za unutrašnju potrošnju i sledeći porast pojedinih vrsta potrošnje:

	u milijardama dinara			
	1956	1961	Bazni indeksi 1961:56	Prosečni go- dišnji indeksi kretanja 1957-61
Ukupno raspoloživa sredstva	3.374	5.172	153,3	108,9
Potrošnja predmeta rada	1.726	2.771	160,5	109,9
Ukupne privredne investicije*	473	631	133,4	105,9
Lična potrošnja	848	1.203	141,9	107,3
Društveni standard	131	226	172,5	111,5
Državni organi i narodna odbrana	196	216	110,2	102,0
Društ. rezerve i neraspoređena sredstva**	—	125	—	—

* Svi podaci o privrednim investicijama u ovom planu iskazani su bez investicionog održavanja.

** U 1956 godini nema društvenih rezervi.

3. Raspodelom nacionalnog dohotka, usmeravanjem amortizacionih fondova, kreditnom politikom, kao i spolno-trgovinskom politikom, stvaranjem i upotrebom deviznih rezervi i drugim merama potrebno je uticati na takvo formiranje kupovnih fondova, kojim bi se osigurala realizacija ukupne robne proizvodnje uz istovremeno nastavljanje procesa stabilizacije odnosa na tržištu.

4. Odgovarajućom kreditnom politikom i usmeravanjem uvoza i izvoza treba uticati na ostvarenje predviđenih promena u strukturi potrošnje predmeta rada, koje su potrebne u cilju postizanja predviđenih promena strukture proizvodnje, poboljšanja kvaliteta proizvoda i prelaza na višefaznu prerađu sirovina domaćeg porekla. Potrebno je preduzeti mere, koje bi potsticale proizvođače na racionalnije trošenje predmeta rada i štednju, kako bi se u proizvodnji i raspodeli postigli povoljniji efekti od predviđenih.

5. Formiranjem i trošenjem amortizacionih fondova potrebno je privrednim organizacijama osigurati odgovarajuća sredstva neophodna za zamenu postojećih osnovnih fondova. Amortizacione fondove je jednim delom moguće i potrebno upotrebiti i za finansiranje novih investicija, prvenstveno rekonstrukcija.

6. U svrhu ostvarivanja osnovnih ekonomskopolitičkih ciljeva narednog perioda, treba obezbediti da se odnosi u raspodeli nacionalnog dohotka odnosno neto raspoloživih sredstava (nacionalni dohodak sa sredstvima iz inostranstva) kreću u narednom periodu u sledećem pravcu:

	Struktura u %	
	1956	1961
Neto raspoloživa sredstva	100,0	100,0
Akumulacija (neto privredne investicije)	22,1	19,1
Lična potrošnja i društveni standard	64,9	65,3
Državni organi i narodna odbrana	13,0	9,9
Društvene rezerve i neraspoređena sredstva	—	5,7

7. U cilju proširivanja materijalne baze za razvoj društvenog samoupravljanja, predviđene su takve proporcije u raspodeli koje omogućavaju brži porast sredstava kojima raspolažu socijalističke privredne organizacije, kao i povećanje sredstava opština, srezova i narodnih republika namenjenih za investicije i budžetsku potrošnju.

G l a v a III

INVESTICIJE I AKUMULACIJA

1. Cilj investicione politike u narednom petogodišnjem periodu je da se što racionalnijim ulaganjima obezbedi brz i kontinuirani razvitak privrede. Pritom treba da se naročito razvije poljoprivredna proizvodnja, stvore povoljniji uslovi za razmenu sa inostranstvom i obezbedi stalan porast lične potrošnje.

2. Za ostvarivanje navedenih ciljeva predviđa se da će u periodu 1957—61 godine biti potrebno ulagati prosečno oko 716 milijardi dinara godišnje, a da se u 1961 godini dostigne nivo od oko 800 milijardi dinara ili za oko 40% više od investicija ostvarenih u 1956 godini.

3. U cilju boljeg usklađivanja razvoja društvenog standarda sa privrednim razvojem, u narednom periodu porast neprivrednih investicija treba da bude brži od porasta privrednih investicija:

	u milijardama dinara			
	1956	1961	Bazni indeksi 1961:56	Prosečni godišnji iznos 1957—1961
Ukupne investicije*	570	797	139,8	716
od toga:				
Privredne investicije	473	631	133,4	576
Neprivredne investicije	97	166	171,1	140

* Bez investicionog održavanja.

Povećavanje neprivrednih investicija treba prvenstveno da se usmeri na bržu stanbeno-komunalnu izgradnju i izgradnju škola u gradovima i industrijskim centrima.

4. Privredna investiranja u osnovne i obrtne fondove treba da su u skladu sa materijalnim mogućnostima zemlje. Njihova struktura treba da obezbedi što potpunije korišćenje postojećih kapaciteta, brzi porast proizvodnje i izvoza, širu kooperaciju među preduzećima i racionalniju organizaciju proizvodnje.

Vodeći računa o tim ciljevima, predviđa se da će biti potrebno da u ukupnim investicijama ulaganja u osnovne i obrtne fondove budu sledeća:

	u milijardama dinara			
	1956	1961	Bazni indeksi 1961:56	Prosečno godišnje 1957—61
Ukupne (bruto) privredne investicije	473	631	133,4	576
od toga:				
— u osnovne fondove	331	497	150,2	440
— u obrtne fondove	142	134	94,4	136

5. Usled povećavanja osnovnih fondova u privredi predviđa se u 1961 godini porast sredstava amortizacionih fondova za oko 43% u odnosu na 1956 godinu. Ocenjuje se da će u 1961 godini biti potrebno da se poveća utrošak amortizacije (za zamenu i rekonstrukcije) za oko 54% u odnosu na 1956 godinu. Osim toga, u narednom periodu treba postepeno izvršiti revalorizaciju osnovnih fondova, što će uticati na porast amortizacionih fondova.

U sistemu formiranja i trošenja amortizacije treba nalaziti pogodine forme usmeravanja i preliivanja sredstava, kako bi se ova najekonomičnije koristila u skladu sa osnovnim ekonomskopolitičkim ciljevima ovog plana.

Da bi se ostvarila predviđena proizvodnja potrebno je omogućiti izvršenje većih rekonstrukcija u postojećim kapacitetima. Uz sredstva iz amortizacionih fondova za te svrhe treba u godišnjim planovima obezbeđivati potrebna sredstva i iz nacionalnog dohotka.

6. Težište investicione politike u narednom periodu treba da bude u prvom redu na bržem razvijanju poljoprivrede. Osim toga potrebno je znatno povećati ulaganja u saobraćaj i građevinarstvo, kao i za poboljšanje materijalnih uslova za razvoj trgovine i bolje snabdevanje stanovništva, a u skladu s tim i za razvoj ostalih privrednih oblasti.

Da bi se obezbedio takav razvoj potrebno je da investicije u osnovne fondove spomenutih privrednih oblasti rastu brže nego u ostalim:

	u milijardama dinara				
	1956	1961	Bazni indeksi 1961:56	Godišnji prosek 1957—61	Struktura u %
Industrija i rudarstvo	167,4	187,4	111,9	174,8	44,0
Poljoprivreda	30,5	90,0	295,1	68,6	17,3
Šumarstvo	8,7	7,1	81,6	7,3	1,8
Građevinarstvo	8,1	15,5	191,4	13,7	3,4
Saobraćaj	72,4	110,9	153,2	95,2	23,9
Trgovina, ugostiteljstvo i turizam	18,3	31,3	171,0	26,6	6,7
Zanatstvo	3,5	5,2	148,6	4,3	1,1
Vodoprivreda	3,5	8,0	228,6	7,0	1,8
Ukupno	312,4*	455,4	145,8	397,5	100,0

* Nije isključen promet osnovnih sredstava i avans u iznosu od 11,6 milijardi dinara.

7. Najveći porast privrednih investicionih ulaganja treba da se ostvari u prvim godinama narednog perioda, kad je nužno naročito povećati (prema ranijim godinama) investicije u poljoprivredu. I investiranja u drugim privrednim oblastima, koja treba da doprinesu razvitku poljoprivrede, treba da budu takođe povećana već u prvim godinama planiranog perioda. To se odnosi pre svega na hemisku industriju, mašinogradnju i prehranbenu industriju. U prvim godinama narednog perioda treba ostvariti brže povećanje investicija i u građevinarstvo i građevinsko zanatstvo, kao i u industrijsku proizvodnju za potrebe građevinarstva.

8. Radi uvođenja bolje opremljenosti preduzeća putem rekonstrukcija, brze mehanizacije poljoprivrede, kao i porasta mehanizacije u građevinarstvu i većih ulaganja za obnovu i povećanja voznog parka u saobraćaju, potrebno je u narednom periodu povećati učešće opreme u investicionim ulaganjima.

9. Osnovni zadaci privrednog razvoja u narednom periodu traže da se obim akumulacije (neto privrednih investicija) uskladi sa stvarnim materijalnim mogućnostima zemlje, vodeći pritom računa o potrebi smanjivanja učešća inostranih sredstava u ukupnoj akumulaciji. Za ostvarivanje neprekidnog privrednog razvoja predviđa se da će biti potrebna akumulacija (neto privredne investicije) u iznosu od oko 417 milijardi dinara u 1961 godini u odnosu na 334 milijarde dinara u 1956 godini. Prema tome, za period 1957—1961 godine predviđeno je da akumulacija raste prosečno oko 4,6% godišnje. Pritom akumulacija iz sopstvenih sredstava treba da raste približno istim tempom kao nacionalni dohodak.

Navedenim obimom i porastom treba postići da odnos akumulacije iz sopstvenih sredstava prema nacionalnom dohotku i neto raspoloživim sredstvima u 1961 godini bude približan odnosu u 1956 godini, a da se akumulacija iz inostranih sredstava srazmerno smanji.

10. Na osnovu investicionih ulaganja u periodu 1957—1961 godine, kao i aktiviranja investicija prenesenih iz proteklog perioda, treba postići i u narednom periodu brzi porast proizvodnih fondova. Pritom treba i dalje da se povećava udeo obrtnih fondova u ukupnim proizvodnim fondovima, kako bi se obezbedilo odgovarajuće korišćenje postojećih i novoizgrađenih kapaciteta:

	u milijardama dinara				
	1956*	1961*	Bazni indeksi 1961:56	Struktura 1956	Struktura 1961
Osnovni fondovi	3.986	5.368	134,7	80,2	76,3
Obrtni fondovi	985	1.664	168,9	19,8	23,7
Ukupni fondovi	4.971	7.032	141,5	100,0	100,0

* Stanje krajem godine.

Glava IV

LIČNA POTROŠNJA I DRUŠTVENI STANDARD

I. Lična potrošnja

1. U skladu s ciljevima postavljenim u Rezoluciji o perspektivnom razvoju lične potrošnje, predviđenim razvojem privrede u narednom periodu treba obezbediti povećavanje ukupnog fonda lične potrošnje prosečno godišnje od 6% do oko 7%, odnosno po jednom stanovniku od 4% do oko 5%. Porast obima lične potrošnje u pojedinim godinama treba obezbediti zavisno od kretanja proizvodnje, dohotka i produktivnosti rada. U prvim godinama planiranog razdoblja porast lične potrošnje treba da bude nešto brži od prosečnog godišnjeg porasta u celom periodu.

2. Zavisno od povećanja produktivnosti rada i poboljšanja strukture kvalifikacija zaposlenih, u razdoblju 1957—61 prosečne realne plate u privredi treba da porastu prosečno godišnje za 7% do 8%. U skladu s povećanjem prosečnih plata u privredi, potrebno je obezbediti i odgovarajuće promene plata zaposlenih u državnim organima i javnim službama. Predviđa se takođe da će porast prosečnih plata biti u prvim godinama brži od predviđenog petogodišnjeg proseka.

3. Porast realnih plata i njihovu stabilnost treba obezbediti odgovarajućom raspodelom društvenog bruto proizvoda i raspoloživih materijalnih sredstava, stvaranjem potrebnih rezervi i odgovarajućim merama tekuće ekonomske politike u slučaju porasta troškova života. Za obezbeđenje predviđenog porasta realnih plata i njihove stabilnosti, raspodela ličnih dohodaka u privrednim organizacijama treba da se sprovedi uz doslednu primenu principa zavisnosti ličnog dohotka pojedinca od njegove produktivnosti rada, što treba da obezbedi dalje diferenciranje plata i povećavanje njihovih raspona.

4. Lični dohoci poljoprivrednih proizvođača treba u narednom periodu da se povećaju u zavisnosti od porasta poljoprivredne proizvodnje i tržišnih viškova, kao i rezultata u poslovanju poljoprivrednih organizacija i kooperacije individualnih proizvođača sa zadrugama. Kako se ocenjuje, ti dohoci će rasti po članu domaćinstva prosečno godišnje za oko 3,5%. Porast ličnih dohodaka poljoprivrednika biće veći od proseka naročito u onim rejonima i onim gazdinstvima, koji će brže povećavati poljoprivrednu proizvodnju i tržišne viškove.

5. Povećanje ukupnog obima lične potrošnje i jače diferenciranje ličnih dohodaka treba da deluje na dalje promene u strukturi lične potrošnje. Predviđa se da će u narednom periodu potrošnja prehranbenih proizvoda rasti prosečno godišnje oko 5,5%, a industrijske robe oko 9,5%.

II. Društveni standard

1. U skladu s Rezolucijom o perspektivnom razvoju opšte potrošnje, u narednom periodu treba obezbediti proširivanje materijalne baze za razvoj društvenog standarda. U tom cilju treba obezbediti potrebna materijalna sredstva za zamenu dotrajalih osnovnih fondova društvenog standarda, njihovo proširivanje u vezi s potrebama koje će izazvati prirast stanovništva i izmene njegove ekonomske strukture, kao i sredstva za tekuće funkcionisanje pojedinih delatnosti društvenog standarda. Naročito treba brže proširivati materijalnu osnovu onih delatnosti koje imaju neposredan uticaj na porast proizvodnje, produktivnost rada i opšte životne uslove radnih ljudi (stanovi, komunalne usluge, stručno školstvo, zdravstvena preventivna služba itd.). U tu svrhu, u periodu 1957—61 god. predviđena su za društveni standard prosečno godišnje sredstva od oko 385 milijardi dinara, od čega za investicije oko 109 milijardi dinara.

2. U narednom periodu predviđa se prosečno godišnje 74 milijarde dinara društvenih sredstava za izgradnju stanova i investicije u razne komunalne službe u gradovima

i industriskim centrima. Takvim društvenim investicijama treba da se obezbedi zamena dotrajalih fondova, kao i izgradnja novih u skladu s predviđenim porastom gradskog stanovništva. Očekuje se da će se za narednih 5 godina izgraditi u gradovima i industriskim centrima oko 200.000 stanova (uključujući ovde i privatnu izgradnju).

3. U cilju stvaranja neophodne osnove za dalji razvoj školstva, treba u narednom periodu povećati materijalna sredstva za škole, i to kako za tekuće funkcionisanje školstva, tako i za investiciona ulaganja za proširenje školskih kapaciteta. Povećanje tekućih materijalnih sredstava za školstvo treba da bude u skladu s potrebama koje nastaju usled povećavanja broja učenika. Treba povećati izgradnju školskih zgrada i time obezbediti zamenu dotrajalog školskog prostora i povećanje školskog prostora u skladu sa porastom broja učenika. Naročito je potrebno obezbediti bržu izgradnju škola u gradovima i industriskim centrima i posvetiti posebnu pažnju poboljšanju materijalnog stanja stručnog školstva. U cilju ostvarivanja ovih zadataka predviđa se da će biti potrebna ukupna sredstva za školstvo i prosvetu prosečno godišnje u iznosu od oko 52 milijarde dinara, od čega za investicije oko 18 milijardi dinara.

4. Da bi se obezbedio razvoj zdravstvene službe u skladu sa porastom broja stanovništva i izmenama njegove ekonomske strukture, potrebno je obezbediti veća sredstva za proširenje kapaciteta, kao i za tekuće funkcionisanje zdravstvenih službi, naročito preventivnih. U tom cilju treba u narednom periodu znatno da porastu investiciona ulaganja u zdravstvene službe, a u srazmeri s tim da se povećaju i tekući rashodi, kako bi se pokrili troškovi funkcionisanja zdravstvenih službi u povećanim kapacitetima.

5. Socijalno osiguranje treba i dalje razvijati u skladu sa ekonomskim mogućnostima zemlje. Zdravstveno osiguranje neosiguranog stanovništva treba u narednom periodu postepeno proširivati. U istom periodu treba poboljšavanjem zdravstvene službe smanjiti gubitke u proizvodnji i proširiti rehabilitaciju invalida. Materijalna sredstva za izvršavanje zadataka socijalnog osiguranja treba da se povećaju u skladu sa porastom broja osiguranika i promenama u sistemu osiguranja.

6. Povećana materijalna sredstva za socijalnu zaštitu treba da budu usmerena pre svega na rešavanje problema zaštite dece i zaposlenih majki.

7. Potrebno je da materijalna sredstva za kulturu budu usmerena pre svega na jačanje delatnosti onih institucija koje su od bitnog značaja za masovno prosvetljavanje naroda (domovi kulture, biblioteke, narodni i radnički univerziteti sl.). Treba poboljšati materijalno stanje naučnih ustanova.

Glava V

DRŽAVNI ORGANI I NARODNA ODBRANA

1. Predviđenim porastom rashoda za državne organe i narodnu odbranu, koji obuhvataju tekuće materijalne rashode i rashode za neprivredne investicije, treba osigurati savremeniju opremljenost u radu državnih organa, dovršavanje već započetih upravnih zgrada, uz izuzetnu izgradnju nekih novih, kao i neophodna sredstva za obezbeđenje jačanja materijalne i tehničke baze Jugoslovenske narodne armije u cilju povećanja njene borbene sposobnosti i odbranbene moći zemlje.

2. Za ukupne potrebe narodne odbrane (tekući materijalni rashodi, ukupne investicije i lična potrošnja) predviđena su sredstva od prosečno 170 milijardi dinara godišnje. Ukupni rashodi za narodnu odbranu treba da iznose:

	1956	1961	Prosek 1957—61
Ukupni rashodi za narodnu odbranu (u milijardama dinara)	162	172	170
Učešće ukupnih rashoda narodne odbrane u nacionalnom dohotku u procentima	11,0	7,6	8,6

Po odbitku privrednih investicija od ukupnih izdataka za narodnu odbranu, stvarni izdaci za narodnu odbranu iznose:

	1956	1961	Prosek 1957—61
Rashodi za narodnu odbranu bez privrednih investicija (u milijardama dinara)	152	169	164
Učešće rashoda za narodnu odbranu bez privrednih investicija u nacionalnom dohotku	10,3	7,4	8,2

Glava VI

DRUŠTVENE REZERVE I NERASPOREĐENA SREDSTVA

1. U cilju obezbeđenja stabilnog razvitka privrede i otklanjanja većih oscilacija u razvoju privrede, do kojih dolazi pre svega usled dejstva klimatskih uslova na poljoprivredu, kao i uticaja unutrašnjeg i spolnog tržišta, predviđen je u raspodeli nacionalnog dohotka u periodu 1957—61 za društvene rezerve i neraspoređena sredstva iznos od oko 114 milijardi dinara prosečno godišnje, ili oko 5,7% od neto raspoloživih sredstava.

2. Od ukupnih društvenih rezervi i neraspoređenih sredstava nužno je godišnjim planovima utvrđivati koji njihov deo treba odvajati za obrazovanje deviznih rezervi i državnih materijalnih rezervi, kao i deo koji će biti u pojedinim godišnjim razdobljima upotrebljen kao budžetska rezerva.

3. Najveći deo društvenih rezervi i neraspoređenih sredstava treba u godišnjim društvenim planovima ostaviti neraspoređen na pojedine kategorije potrošnje. Time treba omogućiti da se taj deo sredstava raspodeljuje na pojedine kategorije potrošnje prema kretanju odnosa na tržištu i na taj način stvore uslovi kako za stabilnost u privređivanju i raspolaganju sredstvima u privrednim organizacijama, opštinama i srezovima, tako i za odgovarajuće intervencije Federacije u cilju boljeg ostvarivanja osnovnih ekonomsko-političkih ciljeva ovog plana.

Glava VII

PRIVREDNI ODNOSI SA INOSTRANSTVOM

1. Na osnovu predviđenog povećanja proizvodnje u idućem petogodišnjem periodu treba postići znatno proširivanje razmene sa inostranstvom, uz istovremeno brzo smanjivanje deficita u platnom bilansu.

Predviđa se da će prema 1956 godini ukupni obim prometa sa inostranstvom porasti u 1961 godini za 49%. Treba preduzeti mere da se ostvari porast izvoza roba i usluga za oko 12% (po unutrašnjim cenama), a uvoza roba i usluga za oko 8% prosečno godišnje, što treba da omogućiti smanjenje učešća inostranih sredstava u odnosu na nacionalni dohodak od 7,5% u 1956 na oko 2%—3% u 1961 godini. Pritom se računa sa daljim korišćenjem inostranih kreditnih sredstava potrebnih za privredni razvoj.

2. U idućem periodu treba izmeniti strukturu izvoza putem bržeg porasta izvoza industriskih proizvoda od ostalog izvoza. Takav porast treba obezbediti u prvom redu porastom izvoza proizvoda metalne industrije, elektroindustrije, brodogradnje, obojene metalurgije, hemiske, drvne, prehranbene i duvanske industrije, što treba da dovede do porasta učešća proizvoda višeg stepena obrade u ukupnom industriskom izvozu:

	1956 % učešća	1961 % učešća
Sirovine i poljoprivredni proizvodi	20,2	15,0
Polufabrikati i gotovi proizvodi obične prerade	50,3	42,0
Gotovi proizvodi i polufabrikati visoke prerade	29,5	43,0

3. U vezi s predviđenim porastom uvoza predmeta rada i proizvoda za ličnu potrošnju i smanjenjem uvoza prehranbenih proizvoda, struktura uvoza treba da se bitnije promeni. Učešće predmeta rada i proizvoda za ličnu potrošnju u ukupnom uvozu treba da poraste, uz smanjenje učešća prehranbenih proizvoda.

	1956 % učešća	1961 % učešća	Godišnji prosek 1957—61 % učešća
Sredstva rada	12,4	20,3	18,6
Sirovine i polufabrikati	51,0	60,4	56,2
Osnovni prehranbeni proizvodi	29,1	8,5	14,9
Ostali proizvodi za ličnu potrošnju	5,8	7,7	7,1
Neraspoređeno	1,7	3,1	3,2
Ukupno	100,0	100,0	100,0

4. Orijentacijom na veću proizvodnju uvoznih sirovina odnosno na supstituciju uvoza, čemu je potrebno posvetiti naročitu pažnju, treba omogućiti da se i sa manjom stopom porasta uvoza predmeta rada obezbedi predviđeni porast proizvodnje.

Istovremeno treba da se obezbedi znatniji porast uvoza predmeta rada namenjenih unapređenju poljoprivredne proizvodnje, tako da će osetnije porasti učešće predmeta rada za poljoprivredu u ukupnom uvozu.

Zbog izmenjene strukture investicionih ulaganja u narednom periodu predviđa se veći uvoz sredstava rada u poređenju sa proteklom petogodišnjim periodom. Značajnije treba da poraste uvoz opreme za saobraćaj, poljoprivredu i trgovinu, tako da će učešće uvoza opreme za ove grane u ukupnom uvozu porasti.

Očekivani porast poljoprivredne proizvodnje treba da omogući povećanje potrošnje prehranbenih proizvoda kao i osetniji smanjenje njihovog uvoza.

Radi predviđenog porasta lične potrošnje u idućim godinama potrebno je pored povećanja proizvodnje povećati i uvoz potrošnih dobara.

5. I u narednom periodu treba da se nastavi tendencija porasta aktivnog salda nerobnog poslovanja, ispoljena u proteklom periodu.

Na osnovu predviđenih ulaganja očekuje se značajniji porast nerobnih prihoda usled veće aktivnosti trgovačke mornarice, železničkog i rečnog saobraćaja, kao i inostranog turizma.

6. Postojećim potraživanjima u inostranstvu, kao i već zaključenim zajmovima obezbeđena su sredstva za pokriće pretežnog dela predviđenog deficita platnog bilansa u idućem petogodišnjem periodu. Realizacija ovih sredstava dovedeće do porasta zaduženja u inostranstvu.

Za ostvarenje predviđenog programa privrednog razvoja odnosno obrazovanje deviznih rezervi u skladu s porastom obima spolnotrgovinske razmene, u idućem periodu biće potrebno obezbediti dopunske iznose inostranih sredstava.

Predviđa se da će, i pored povećanja zaduženja u inostranstvu, otplate obaveza u 1961 godini angažovati manji deo ukupnih izvoznih prihoda nego u 1956 godini, zbog osetnog porasta izvoza roba i usluga koji se očekuju u idućim godinama.

7. U cilju postizavanja predviđenog obima razmene sa inostranstvom, potrebno je, pored unapređenja poljoprivredne proizvodnje, sprovesti i sledeće mere:

— naročito potsticati razvoj onih grana industrije koje se oslanjaju na domaće izvore sirovina, i za koje postoje povoljni izgledi za dugoročni plasman na inostranim tržištima;

— potsticati razvoj domaće proizvodnje sirovina u cilju supstitucije uvoza koji u većoj meri opterećuje platni bilans;

— razvijati saobraćajne kapacitete i inostrani turizam;

— sprovesti takve promene u deviznom režimu kojima će se uticati na usporavanje tendencije osetnog porasta uvoza.

Glava VIII

REGIONALNI RAZVOJ

1. Potrebno je preduzimati mere koje će omogućavati optimalno korišćenje raspoloživih proizvodnih snaga i razvojnih mogućnosti u privredno nerazvijenim područjima, i tim putem u prvom redu obezbeđivati njihov brži razvitak. Isto tako, potrebno je omogućiti puno aktiviziranje proizvodnih snaga i njihovo intenzivnije korišćenje u gradovima i industrijskim centrima u kojima postoji relativno jaka koncentracija privrednih organizacija i raznih društvenih institucija, razvijajući odgovarajuće uslužne i druge delatnosti društvenog standarda na tim područjima. U područjima u kojima postoje odgovarajući uslovi treba naročito obezbediti intenzivan razvoj poljoprivredne proizvodnje, posebno razvijajući one delatnosti od kojih zavisi povećavanje produktivnosti u poljoprivredi i puno korišćenje postignutih rezultata u proizvodnji.

Stvaranje uslova za sprovođenje u život ovih ciljeva treba da bude stalna briga i rezultat zajedničkih napora Federacije i narodnih republika. Srezovi i opštine treba u svojim perspektivnim i godišnjim društvenim planovima posebno da vode računa o pravilnom odmeravanju međusobnih odnosa u ostvarivanju napred navedenih ciljeva, i da preduzimaju odgovarajuće mere za njihovo ostvarivanje.

2. Ovim planom, kao i godišnjim društvenim planovima, Federacija će preduzimati mere za privredni razvoj privredno nerazvijenih područja uopšte, a posebno na teritoriji narodnih republika Makedonije i Crne Gore, kao i Autonomne Kosovsko-Metohiske Oblasti u celini, s obzirom da sredstva kojima će ove jedinice samostalno upravljati ne omogućuju ni optimalno korišćenje njihovih proizvodnih mogućnosti ni potrebno ubrzanje njihovog privrednog razvitka.

3. U cilju unapređivanja privrednog razvoja privredno nerazvijenih područja, potrebno je osigurati pri dodeljivanju kredita iz sredstava Opšteg investicionog fonda da tražioci zajmova sa tih područja imaju prvenstvo, ukoliko podjednako zadovoljavaju kriterijume rentabilnosti.

4. U cilju unapređivanja privrednog razvoja Makedonije i Crne Gore i Autonomne Kosovsko-Metohiske Oblasti Federacija će obezbediti:

a) da se u okviru postojećeg sistema finansiranja investicija obezbedi iz sredstava Federacije 80 milijardi dinara Narodnoj Republici Makedoniji i 50 milijardi dinara Autonomnoj Kosovsko-Metohiskoj Oblasti — za finansiranje određenih privrednih objekata na njihovim područjima.

Dinamika i detaljnija namena ovog iznosa utvrdiće se naknadno, u skladu sa perspektivnim planom privrednog razvitka tih područja, a u pogledu Autonomne Kosovsko-Metohiske Oblasti u skladu i sa planom Narodne Republike Srbije, na bazi smernica razvitka predviđenih ovim planom;

b) da se na teritoriji Narodne Republike Crne Gore dovrši izgradnja započetih privrednih objekata (železare, hidroelektrane, železničke pruge Bar—Titograd, luke Bar, izgradnja brodova i dr.), i započne izgradnja aluminijumskog kombinata. Za izgradnju tog kombinata u ovom periodu predviđa se da će biti potrebno obezbediti sredstva u visini od 64 milijarde dinara;

c) da se godišnjim društvenim planovima privrednog razvitka obezbede za narodne republike Makedoniju i Crnu Goru i Autonomnu Kosovsko-Metohisku Oblast sredstva potrebna za polaganje depozita na ime garancija i za uplate učešća u investicijama za koje će biti odobreni zajmovi tim područjima iz Opšteg investicionog fonda;

d) da se anuiteti po zajmovima datim iz Opšteg investicionog fonda za investicije na teritoriji narodnih republika Makedonije i Crne Gore i Autonomne Kosovsko-Metohiske Oblasti uplaćuju u njihove investicione fondove.

Glava IX

ZAPOSLENOST I PRODUKTIVNOST RADA

I. Zaposlenost i kadrovi

1. Na osnovu predviđenog privrednog razvoja i dalje će se menjati ekonomska struktura stanovništva povećavanjem nepoljoprivrednog stanovništva. Ocenjuje se da će se do 1961 god. njegovo učešće povećati na 47% od ukupnog stanovništva prema 42%, koliko se ocenjuje da je iznosilo u 1956 godini. Predviđa se povećanje broja zaposlenih van poljoprivrede od oko 700.000 od čega u privrednim organizacijama, državnim organima i javnim službama oko 600.000, čime bi se apsorbovao procenjeni porast aktivnog stanovništva u narednih pet godina:

	Broj zaposlenih u hiljadama			
	1956	1961	Ukupan porast	Prosečni godišnji porast
Privredne organizacije	1.944	2.478	534	107
Državni organi i javne službe	534	602	68	13
Ukupno	2.478	3.080	602	120

2. Da bi se postigao predviđeni porast proizvodnje i produktivnosti rada, treba sistematski poboljšavati kvalifikacije zaposlenih i stvoriti uslove za stalno usavršavanje i dopunjavanje njihovog znanja. To treba da bude jedan od osnovnih faktora pri uvođenju savremenije organizacije i tehnologije proizvodnje i njihove efikasne primene, kao i za poboljšavanje organizacije robnog prometa.

U narednih pet godina u privredu i javne službe trebalo bi uključiti veliki broj novih kadrova sa visokom školom (ekonomista, inženjera, agronoma, veterinara, pravnika itd.). Takav broj stručnjaka sa visokom školom nije moguće obezbediti sadanjim tempom završavanja fakulteta i visokih škola; stoga treba preduzeti odgovarajuće mere. Isto tako, trebalo bi veoma osetno da poraste broj kadrova sa srednjom školom, naročito onih sa stručnim školama, što po sadašnjim kapacitetima stručnih škola i broju učenika nije moguće. Stoga je nužno preduzeti odgovarajuće mere da se razvoj stručnog školstva ubrza.

3. U cilju brzog priliva stručnih kadrova u privredu, treba preduzeti opšte organizacione i ekonomske mere koje će stimulirati radne ljude da stiču više kvalifikacije. Isto tako, potrebno je da se povećaju kapaciteti stručnih škola, da se organizuju posebni tipovi specijalnih ustanova i kurseva, putem kojih treba obezbediti brži priliv novih stručnih kadrova u privredu i javne službe, kao i usavršavanje znanja već zaposlenih.

II. Produktivnost rada

1. Porast produktivnosti rada jedan je od osnovnih uslova za postizanje predviđenog privrednog razvoja, kao i za ostvarivanje predviđene raspodele, porasta potrošnje i stabilnosti realnih plata i ličnih dohodaka. Brži porast produktivnosti rada treba obezbediti putem bolje tehničke opremljenosti sredstava rada, poboljšanjem strukture kvalifikacija zaposlenih, boljom organizacijom rada, bržim porastom realnih plata i poboljšanjem životnih uslova radnih ljudi, kao i usavršavanjem privrednog sistema i sistema nagrađivanja. Na opšti porast produktivnosti rada takođe će uticati predviđeni brzi porast industrijske proizvodnje i promene u privrednoj strukturi zemlje.

Radi brzog poboljšavanja kvalifikacione strukture stanovništva, potrebno je u narednom periodu posvetiti posebnu brigu razvijanju mreže škola svih stupnjeva, a naročito stručnih škola, njihovoj savremenijoj opremi, kao i izgradnji sistema obrazovanja odraslih.

2. Na tim osnovama predviđa se u narednom periodu povećanje produktivnosti rada (mereno porastom društvenog bruto proizvoda po jednom zaposlenom) prosečno za oko 7,5% godišnje.

Predviđeni porast produktivnosti, iako je relativno visok, može biti ostvaren intenzivnijim korišćenjem postojećih rezervi u privredi, predviđenim ulaganjima, kao i doslednim povezivanjem nagrađivanja sa rezultatima rada i ostvarenjem predviđenog porasta lične potrošnje i društvenog standarda.

III. Naučnoistraživački rad

1. Naučne ustanove treba da se u narednom periodu u većoj meri orijentišu na rešavanje problema neposredno vezanih za dalji privredni i društveni razvoj, razvijajući istovremeno i fundamentalna istraživanja u svim granama prirodnih i društvenih nauka. Isto tako treba sa više sistema prići konsolidovanju stanja u postojećim naučnim ustanovama. Otvaranje novih naučnih ustanova treba vršiti u skladu sa stvarnim potrebama i materijalnim i kadrovskim mogućnostima.

2. Naučnoistraživački radovi u narednom periodu treba da omoguće što intenzivniji razvoj privrede. Stoga naučnoistraživački rad treba naročito da bude usmeren na: istraživanja u vezi sa zamenom uvoznih i deficitarnih sirovina, pronalaženje metoda za uvođenje u proizvodnju novih materijala i proizvoda, uvođenje savremenijih tehnoloških procesa, naročito u industriji i poljoprivredi, osvajanje novih konstrukcija, proširivanje i upotpunjavanje standardizacije i tipizacije, kao i uvođenje savremenije organizacije rada.

3. Treba dalje razvijati i usavršavati i službe tehničkog karaktera koje predstavljaju polaznu bazu za tehničke zahvate u pojedinim privrednim granama.

TREĆI DEO

RAZVOJ PROIZVODNIH OBLASTI

G l a v a X

OSNOVNE SMERNICE RAZVOJA PROIZVODNJE

1. Razvijanjem i usmeravanjem daljeg razvoja proizvodnje potrebno je ostvariti kako njen predviđeni ukupan porast u pojedinim oblastima, tako i odgovarajuće promene u strukturi proizvodnje, neophodne za osiguranje planirane raspodele i potrošnje.

2. U narednom periodu treba nastaviti sa unapređivanjem iskorišćavanja istraženih prirodnih bogatstava i sa potpunijim korišćenjem posebno onih proizvodnih kapaciteta koji su u tu svrhu izgrađeni. Zbog toga je potrebno obezbediti dalji razvoj energetike i povećanje proizvodnje sirovina i drugih predmeta rada, kao nastavljajanje i upotpunjavanje razvoja koji je na tom području započet u proteklom periodu.

3. Proširivanje ostale industrijske proizvodnje treba u osnovi da se zasniva na proširenoj proizvodnji energije, sirovina i drugih predmeta rada u industriji i poljoprivredi, i na njihovoj racionalnoj upotrebi. Pritom treba naročito razvijati: proizvodnju za snabdevanje poljoprivrede potrebnom opremom i predmetima rada, proizvodnju neophodnu za obezbeđenje predviđenog porasta lične potrošnje i društvenog standarda u skladu sa predviđenim uvozom, kao i proizvodnju za izvoz u cilju obezbeđenja predviđenog smanjenja deficita u platnom bilansu.

4. Naročitu pažnju treba posvetiti razvoju poljoprivredne proizvodnje. Predviđenim investicijama i aktiviranjem neposredne materijalne zainteresovanosti proizvođača treba nastaviti i ubrzati proces tehničkog unapređivanja poljoprivrede i povećavanja intenzivnosti i produktivnosti rada. Pored toga, investicijama i proizvodnjom u drugim oblastima privrede, a naročito u industriji, saobraćaju i trgovini, treba uticati na ostvarivanje neophodnih materijalnih uslova za brži razvoj poljoprivrede. Porastom poljoprivredne proizvodnje u narednom periodu treba

obezbediti proširenje baze za ishranu stanovništva i povećanje proizvodnje u prehranbenoj industriji i drugim granama prerađivačke industrije, doprinoseći time, uz obezbeđenje predviđenog porasta izvoza, smanjivanju odgovarajućeg uvoza i na taj način smanjivanju deficita u platnom bilansu.

5. Ostale privredne oblasti treba da se razvijaju u skladu sa predviđenim porastom industrijske i poljoprivredne proizvodnje i njihovim učešćem u rešavanju osnovnih ekonomskopolitičkih ciljeva narednog perioda, kao i u skladu sa potrebama za dalje unapređivanje tih delatnosti.

G l a v a XI

INDUSTRIJA

1. Razvoj industrijske proizvodnje treba da bude usmeren:

— na poboljšavanje spoljnotrgovinskog bilansa, proširivanjem one proizvodnje koja će omogućiti ekonomski opravdano povećanje izvoza odnosno zamenu uvoza domaćim proizvodima;

— na proširivanje energetske proizvodnje i proizvodnje reproduccionog materijala, pre svega za razvoj poljoprivrede, industrije i građevinarstva. Pritom treba da dođe do izražaja maksimalna štednja u proizvodnoj potrošnji, kompleksno korišćenje raspoloživih sirovinskih izvora i primenjivanje savremenih tehničkih postupaka;

— na racionalnu proizvodnju kvalitetne opreme, namenjene prvenstveno industriji, poljoprivredi, građevinarstvu i transportu;

— na široko zasnovanu proizvodnu kooperaciju, naročito u proizvodnji opreme i trajnih potrošnih dobara;

— na proizvodnju za podmirenje lične potrošnje koja bi po količini i asortimanu bila u skladu sa porastom obima i strukturom lične potrošnje.

Razvoj industrije treba da se zasniva na intenzivnom korišćenju prirodnih bogatstava, i to pre svega hidroenergije, uglja, obojenih metala, drva i poljoprivrednih proizvoda, železa, nafte i zemnog plina i nemetalnih sirovina.

Uporedo sa korišćenjem prirodnih bogatstava treba poboljšati i strukturu potrošnje energije, u smislu njene racionalnije upotrebe. I dalje treba stvarati uslove za primenu nuklearne energije kao dopunskog i samostalnog energetskog izvora, intenziviranjem istražnih radova na pronalaženju nuklearnih sirovina, razvijanjem naučnoistraživačke delatnosti i praktičnim korišćenjem naučnih dostignuća.

U procesu rekonstruisanja postojećih kapaciteta i izgradnje novih treba uvoditi savremenu opremu, nove tehnološke procese, automatizaciju, elektronsku tehniku i primenu radio-izotopa.

2. U periodu 1957—1961 godine predviđa se prosečni godišnji porast industrijske proizvodnje od preko 11%. Pritom će proizvodnja reproduccionog materijala prosečno porasti za preko 12%, energetska proizvodnja i proizvodnja za ličnu potrošnju blizu 12%, proizvodnja materijala za građevinarstvo preko 10%, a oprema preko 10% godišnje. U porastu proizvodnje doći će naročito do izražaja proizvodnja namenjena poljoprivredi.

3. Predviđeni razvoj proizvodnje zahteva odgovarajuće intenzivno korišćenje kapaciteta kao i porast produktivnosti rada za 6% do 7% godišnje. Uporedo sa porastom proizvodnje i produktivnosti rada treba znatno poboljšati strukturu zaposlenih po kvalifikacijama preduzimanjem opštih organizacionih i ekonomskih mera koje će stimulirati zaposlene da stiču više kvalifikacije.

4. Predviđeno kretanje proizvodnje treba da omogući značajan porast izvoza industrijskih proizvoda u periodu 1957—1961 godine u odnosu na prethodni petogodišnji period. Uz to u izvozu treba da dođe do izražaja povećano učešće proizvoda sa većim stepenom obrade na račun izvoza sirovina.

5. Predviđa se sledeće kretanje proizvodnje nekih važnijih grupa proizvoda:

	Jedinica mere	Proizvedeno 1956	Predviđena proizvodnja 1961	Indeksi 1961—1956
Energetska proizvodnja				
Elektroenergija	000 MWh	5.047	9.300	184
Ugalj	000 t	17.101	25.300	148
Sirova nafta	000 t	294	850	289
Prerada nafte	000 t	890	1.350	152
Osnovni metali				
Čelik	000 t	887	1.370	154
Bakar	tona	29.384	40.000	136
Aluminijum	tona	14.662	35.000	239
Proizvodi namenjeni pretežno poljoprivredi				
Veštačka đubriva	000 t	187	750	401
Traktori	komada	2.961	6.450	218
Poljoprivredne mašine	tona	14.722	38.300	260
Proizvodi namenjeni pretežno saobraćaju				
Brodovi pomorski	BRT	34.500	112.000	325
Kamioni	kom.	2.765	6.000	217
Šinska vozila	tona	12.560	46.900	373
Proizvodi namenjeni pretežno građevinarstvu				
Cement	000 t	1.555	2.400	154
Cigla	mil. kom.	813	1.600	197
Rezana građa	000 m ³	1.832	1.933	106
Drvne veštačke ploče	tona	14.500	65.000	448
Mašine i uređaji za građevinarstvo	tona	5.121	25.500	498
Betonsko gvožđe	tona	87.149	120.000	137
Proizvodi namenjeni pretežno ličnoj potrošnji				
Radio aparati	kom.	125.449	300.000	239
Nameštaj	garnit.	164.209	278.000	169
Pamučne, vunene i svilene tkanine	000 m ²	222.988	328.600	147
Obuća	000 pari	22.814	31.200	137
Šećer	tona	148.748	331.000	223
Fermentisani duvan	tona	40.998	54.000	132

6. Za obezbeđenje daljeg razvoja industrijske proizvodnje u periodu 1957—1961, predviđa se da će biti potrebno ulagati u osnovna sredstva prosečno oko 175 milijardi dinara godišnje.

Ovim sredstvima treba, pored opštih ekonomsko-političkih zadataka, osigurati:

— proširenje asortimana proizvodnje u vezi sa kooperacijom i boljim korišćenjem kapaciteta;

— modernizaciju proizvodnje;

— smanjenje utroška materijala i racionalizaciju energetskih postrojenja.

Pritom investiciona ulaganja treba prvenstveno usmeriti:

— u elektroprivredu;

— u proizvodnju uglja i nafte;

— u obojenu metalurgiju;

— u hemisku industriju, a pre svega u proizvodnju veštačkih đubriva i sredstava za zaštitu bilja, osnovne hemikalije, plastične mase i veštačka vlakna;

— u metaloprerađivačku industriju, a pre svega u proizvodnju traktora i poljoprivrednih mašina i u specijalizovanu pomoćnu industriju;

— u proizvodnju materijala za građevinarstvo i racionalno korišćenje drvne mase mehaničkom i hemiskom preradom;

— u proizvodnju za ličnu potrošnju, a pre svega preradu poljoprivrednih proizvoda;

— u proizvodnju elemenata za elektronsku tehniku;

— u istraživačke radove za obezbeđenje energetske i mineralne sirovinke baze.

Za završavanje ispitivanja i oglada radi pronalaženja najekonomičnijih savremenih tehnoloških procesa za preradu železnih ruda u Makedoniji na bazi domaćih energetskih izvora, treba osigurati odgovarajuća sredstva.

G l a v a XII

GRAĐEVINARSTVO

1. U cilju unapređivanja građevinarstva treba izvršiti brži prelaz na mehanizovan rad i savremene građevinarske metode. Naročito je potrebno modernizovati i industrijalizovati izgradnju objekata visokogradnje. U isto vreme treba razvijati i industrijsku proizvodnju stanbenih zgrada.

2. Predviđeni razvoj privrede i investiciona politika traže ostvarivanje sledećeg obima i strukture građevinskih radova:

	Bazni indeksi 1961—1956
U k u p n o	167
— kapitalna izgradnja	152
— društveni standard	191
u tome:	
socijalističke privredne organizacije	176

Predviđa se prosečan godišnji porast obima građevinskih radova od oko 11%, kao i promene u strukturi radova u korist objekata društvenog standarda od 37% u periodu 1952—56 godine na 46% u narednom periodu.

3. Da bi se mogli izvršiti predviđeni obim i struktura radova:

— treba udvostručiti tehničku i mehaničku opremljenost građevinarstva. Predviđa se da će u tom cilju biti potrebno uložiti oko 69 milijardi dinara društvenih investicija, što treba prvenstveno da omogući pojeftinjavanje građevinskih radova;

— u industriji građevinskog materijala predviđa se da će biti potrebno investirati oko 18 milijardi za razvoj i modernizaciju proizvodnje opeka, agregata, betonskih i drugih prefabrikata, lakih ploča i novih materijala;

— predviđa se da će u drvenu industriju biti potrebno uložiti 14 milijardi dinara, u cilju zamene građe;

— u drugim industrijskim granama koje proizvode za potrebe građevinarstva, metaloprerađivačkoj industriji, industriji nemetala, papirnoj i hemiskoj industriji, treba razvijati i povećavati asortiman proizvoda za građevinarstvo;

— veoma intenzivno razvijati socijalističke privredne organizacije svih struka građevinske, metaloprerađivačke i elektrotehničke grane, instalaterskih i mehaničarskih struka, kako bi se obezbedilo povećanje proizvodnje i usluga za potrebe izgradnje i održavanja objekata društvenog standarda.

4. Kao rezultat unapređivanja proizvodnje materijala, elemenata i konstrukcija za ugrađivanje, povećavanja opremljenosti sa mehanizacijom, a time i bolje snabdevenosti predmetima i sredstvima rada, novih metoda i bolje organizacije rada, kao i planiranog razvoja radova i stimulativnijeg platnog sistema — predviđa se prosečno godišnje povećavanje produktivnosti rada za oko 8%.

5. Prema pretstojećem obimu radova, bitnim promenama u strukturi u korist objekata visokogradnje i povećanju produktivnosti rada za oko 8%, predviđa se povećanje zaposlenog osoblja od 205.000 u 1956 na 255.000 u 1961 godini, odnosno za 24%.

Struktura zaposlenih radnika treba da se menja u korist kvalifikovanih lica, tako da učešće kvalifikovanih radnika u ukupnom broju zaposlenih poraste na 50% u 1961 godini u odnosu na 34% u 1956 godini.

Povećanje broja kvalifikovanih radnika treba da se postigne, pored redovnog školovanja učenika u privredi, stručnim uzdizanjem nekvalifikovanih radnika ubrzanim školovanjem na kursovima.

Glava XIII

POLJOPRIVREDA

1. Razvoj poljoprivrede i socijalističkih društvenih odnosa na selu predstavlja jedan od polaznih zadataka daljeg razvitka privrede u celini i bitno uslovljava ostvarenje osnovnih ciljeva ovog plana. Zato je u narednom periodu potrebno preduzeti mere za brzi porast poljoprivredne proizvodnje. Ovo će omogućiti poboljšanje ishrane, povećanje sirovinске baze za industriju, smanjenje uvoza i povećanje izvoza poljoprivrednih proizvoda.

Ostvarenje istaknutih zadataka koje treba da reši poljoprivreda zasniva se na postavkama Rezolucije o perspektivnom razvitku poljoprivrede i zadrugarstva.

2. U periodu 1957—1961 godine predviđa se sledeći porast ukupne vrednosti poljoprivredne proizvodnje:¹

Godišnji prosek 1951—55	Godišnji prosek 1957—61	1961	u milijardama dinara Bazni indeksi	
			1957—61: 1951—55	1961 1951—55
715,7	929,1	1.010,4	129,8	141,2

Na ovoj osnovi prosečan godišnji porast poljoprivredne proizvodnje iznosi 7,1%.

U okviru predviđenog ukupnog porasta, treba ostvariti relativno veći porast poljoprivredne proizvodnje u žitodnim područjima i subtropskom području, kao i na krupnim gazdinstvima i površinama koje će se obrađivati u kooperaciji sa individualnim proizvođačima. Porast proizvodnje biće različit i u pojedinim granama. On će biti veći od prosečnog porasta, naročito kod stočarstva i ratarstva.

3. Potrebe naše privrede nalažu da se u ovom periodu ostvari osetno veći porast proizvodnje u ratarstvu. Da bi se to postiglo potrebno je, uz proširenje setvenih površina, znatno povećati prinose svih ratarskih kultura i izmeniti strukturu setve u pravcu većeg učešća industriskih kultura, povrća i krmnog bilja.

U proizvodnji žita težište treba da bude na povećanju prinosa po hektaru, naročito kod dveju osnovnih kultura — pšenice i kukuruza.

Proizvodnju industriskog bilja potrebno je usmeriti tako da se obezbede dovoljno sirovina za industrisku preradu (šećerna repa, uljane biljke, konoplja) i proizvodi za izvoz (duvan, hmelj i dr.). U proizvodnji duvana treba se orijentisati na proizvodnju visokokvalitetnih vrsta.

Proizvodnju povrća treba razvijati, po pravilu, u okolini velikih gradova i industriskih naselja, a u brdskim i planinskim krajevima jače proširiti gajenje krompira.

Potrebno je znatno povećati i proizvodnju stočne hrane i na taj način obezbediti jedan od najvažnijih uslova za intenziviranje stočarstva. Za ovo treba iskoristiti velike mogućnosti povećanja stočne hrane putem melioracija livada i pašnjaka.

Predviđa se veći obim proizvodnje ratarstva u 1961 godini za oko 51% u odnosu na prosek 1951—55 godine.

¹ Ovdje je obuhvaćena i vrednost proizvodnje sporednih delatnosti svih poljoprivrednih gazdinstava i vrednost prerade kod poljoprivrednih organizacija. Zbog toga su ovi iznosi viši od iskazanih iznosa bruto proizvoda poljoprivrede.

U okviru ovog povećanja predviđa se sledeća proizvodnja važnijih proizvoda:

	Godišnji prosek 1951—55	1956	1961	u 000 tona Bazni indeksi 1961	
				1961:1956	1951—1955
Pšenica i raž	2.311	1.805	3.500	194	151
Kukuruz	3.251	3.370	5.500	163	169
Šećerna repa	1.318	1.130	2.650	235	201
Duvan	28,6	30,7	59	192	206
Konoplja	232	220	380	173	164

Predviđa se sledeće povećanje prinosa nekoliko najvažnijih kultura (u mtc) (ha):

	Godišnji prosek 1951—55	1956	1961	1961	
				1951—55	1956
Pšenica i raž	10,8	9,6	16,9	156	176
Kukuruz	13,5	13,1	22,0	163	168
Šećerna repa	159,0	163,0	260,0	163	160
Duvan	7,7	7,4	10,0	130	135
Konoplja	44,0	45,0	59,0	134	131

U pojedinim područjima i na zemljištu koje će se obrađivati u kooperaciji i na krupnim gazdinstvima, prinosi u 1961 godini treba da budu znatno veći od navedenih.

Predviđeni porast treba ostvariti modernizacijom proizvodnje na bazi šireg uvođenja novih tehnoloških postupaka. U tom cilju, pored ostalog, poljoprivredi treba obezbediti osetno povećavanje savremenih sredstava za proizvodnju (mekanizacije, veštačkih đubriva, sortnog semena, sredstava za zaštitu bilja itd.).

Na povećavanje ratarske proizvodnje treba da utiče i bolje korišćenje oraničnih površina (smanjenje ugara) i mere za očuvanje i poboljšanje zemljišnog potencijala (odvodnjavanje, navodnjavanje, odbrana od poplave, zaštita od bujica, erozija i kalcifikacija).

4. Osnovni zadaci za unapređivanje stočarstva u narednom periodu treba da budu: brojno povećavanje stoke (osim konja), poboljšavanje njenih proizvodnih svojstava i intenziviranje proizvodnje. Isto tako, u ovom periodu treba stvarati stabilnu osnovu i uslove za sistematsko kvalitativno i kvantitativno podizanje stočarstva u dužem vremenskom periodu.

Predviđeni porast ratarske proizvodnje omogućava da se obim proizvodnje u stočarstvu u 1961 godini poveća za oko 53% u odnosu na prosek 1951—55 godine. U okviru ovog povećanja predviđa se sledeća proizvodnja važnijih proizvoda:

	Godišnji prosek 1951—55	1956	1961	u 000 tona Bazni indeksi 1961	
				1961:1956	1951—1955
Meso	386	493	589	119	153
Mast (svinjska)	75	96	137	143	183
Mleko	1.669	2.024	2.450	121	147
Jaja (mil. komada)	999	1.477	2.500	169	250

Za ostvarenje predviđenih zadataka u stočarstvu potrebno je preduzeti mere za odgovarajuće povećanje krmne baze, zatim sprovoditi na široj osnovi zootehničke mere, uvesti u proizvodnju savremene tehnološke postupke, povećati uvoz kvalitetne stoke, organizovati tov, proširiti obim prerade stočnih proizvoda, kao i druge mere.

5. U oblasti ribarstva predviđa se u 1961 godini, uz odgovarajuće mere, povećanje obima proizvodnje za oko 38% u odnosu na prosek 1951/55 godine. Ovo treba da se

postigne podizanjem novih slatkovodnih ribnjaka, zatim povećavanjem broja ribarskih brodova, nabavkom motora i ostale opreme.

6. U voćarstvu i vinogradarstvu potrebno je, podizanjem novih, prvenstveno plantažnih, nasada, povećati proizvodnju uz kvalitativne izmene u strukturi i asortimanu. Takođe je potrebno širom primenom agrotehničkih mera postići bolje korišćenje postojećeg fonda, naročito šljiva i jabuka. U ovom periodu potrebno je istovremeno izvršiti potrebne pripreme (rasadnička proizvodnja, utvrđivanje rejonizacije, naučnoistraživački rad i dr.) za ubrzavanje potpune obnove i preorijentacije voćarstva i vinogradarstva u periodu posle 1961 godine.

7. Domaća prerada na gazdinstvima individualnih proizvođača postepeno će se u narednim godinama zamenjivati predviđenim proširivanjem savremene prerade u okviru zadruga i drugih poljoprivrednih organizacija.

8. Predviđa se da je za ostvarenje navedenog povećanja proizvodnje u narednom periodu potrebno iz društvenih sredstava investirati u osnovne fondove poljoprivrede ukupno oko 343 milijarde dinara.

Za razvoj poljoprivrednih službi, za podizanje stručnih kadrova i sprovođenje raznih akcija i mera predviđa se obezbeđenje potrebnih sredstava u fondovima za unapređenje poljoprivrede.

Da bi se unapredila poljoprivreda potrebno je uložiti znatna investiciona sredstva i u drugim privrednim oblastima. Predviđa se da će se u tom cilju u narednom periodu investirati:

— u industriji oko 134 milijarde dinara — za izgradnju objekata za preradu poljoprivrednih proizvoda, fabrika veštačkog đubriva i poljoprivrednih mašina;

— u trgovini oko 70 milijardi dinara — za proširenje objekata za smeštaj, doradu i preradu poljoprivrednih proizvoda.

Na unapređenje poljoprivrede, pored ostalih ulaganja, utičaće i investicije u vodoprivredu, koje se predviđaju u ukupnom iznosu od oko 35 milijardi dinara. Ove investicije upotrebiće se za rekonstrukciju i investiciono održavanje postojećih objekata, za nove objekte na regulaciji reka u odbrani od poplava, kao i za uređivanje bujica i zaštitu zemljišta od erozija.

Na dalji razvoj poljoprivrede povoljno će se odraziti i predviđene investicije u saobraćaj, posebno u izgradnju puteva koji će omogućiti bolje povezivanje poljoprivrednih područja sa tržištem.

9. Sprovođenjem navedene politike u poljoprivredi i predviđenim ulaganjem u cilju ostvarivanja te politike, ojačaćaće se materijalna baza zadruga i krupnih gazdinstava. Na toj osnovi predviđa se da će društveni fondovi osnovnih sredstava u poljoprivredi biti povećani od oko 426 milijardi dinara u 1956 na oko 690 milijardi dinara u 1961 godini, ili za oko 62%.

10. Brži razvoj zemljoradničkih zadruga i poslovnih saveza neophodno je pomoći predviđenim ulaganjima namenjenim poljoprivrednoj delatnosti, i ulaganjima odgovarajućih sredstava namenjenih razvoju prometa poljoprivrednih proizvoda, preradi i transportu.

Veća pomoć putem stručnih kadrova i poboljšavanjem sistema upravljanja, obezbediće dalje organizaciono osposobljavanje zemljoradničkih zadruga.

Za brzo prerastanje postojećih opštih zemljoradničkih zadruga u moderne poljoprivredne organizacije bitno je da se u njihovom budućem poslovanju dâ prioritet razvoju poljoprivredne proizvodnje, pre svega putem kooperacije. Pored toga, zadruge treba da razvijaju preradu i otkup poljoprivrednih proizvoda, promet reproduktionog i investicionog materijala za poljoprivredu i kreditne poslove.

11. Raspoloživim sredstvima za ulaganja u krupna gazdinstva (poljoprivredna dobra, seljačke radne zadruge i ekonomije opštih zemljoradničkih zadruga) omogućiće se da se postojeća gazdinstva bolje opreme i delimično izvrše potrebnu izgradnju i melioracije.

Na ovaj način stvoriće se uslovi da krupna gazdinstva modernizuju proizvodnju uvođenjem savremenih tehnoloških postupaka, da se osposobe za visoku produktivnost i da se razvijaju prema prirodnim i ekonomskim uslovima područja u kojima se nalaze.

U okviru raspoloživih sredstava za ulaganja u osnovna sredstva u poljoprivredi postoji i mogućnost da se organizuje izvestan broj novih gazdinstava na osvojenim površinama putem melioracija, zatim zakupom i kupovinom zemlje itd.

Glava XIV

ŠUMARSTVO

1. Aktivnost u šumskoj privredi narednih godina treba da se kreće naročito u pravcu:

— daljeg tehničkog opremanja proizvodnje, i to pre svega brзом izgradnjom šumskih komunikacija;

— što potpunijeg pravilnog iskorišćavanja sečenih rezervi šumskog fonda sa što racionalnijim korišćenjem drveta u eksploataciji šuma;

— što šireg primenjivanja savremenih metoda nege, zaštite i unapređivanja očuvanih šuma, melioriranja šikara i poboljšavanja stanja degradiranih šuma i pošumljavanja ogolelih šumskih površina, naročito vrstama velikog prirasta (topole) i četinarima.

2. Predviđa se da će potrošnja industrisko-tehničkog drveta u društvenom sektoru dostići u narednom periodu nivo od oko 6.917 hiljada m³ prosečno godišnje — u odnosu na 6.170 hiljada m³ u periodu 1952—1956 godine. Zadovoljavanje potreba u industrisko-tehničkom drvetu u ovom obimu treba da se omogući štednjom i zamenom ogrevnog drveta lignitom, električnom energijom i plinom i orijentacijom drvne industrije na sve širu preradu lišćarskog drveta u proizvodnji drvnih ploča, celuloze i destilata drveta i njenim osposobljavanjem za potrošnju drveta slabijeg kvaliteta. Na taj način, a naročito štednjom drveta u domaćinstvima, obezbediće se pad ukupnog obima seča šuma u periodu 1957—1961 godine na oko 17,3 mil. m³ prosečno godišnje — u odnosu na 21,8 mil. m³ u periodu 1952—1956 god.

Da bi se podmirile potrebe zemlje u rezanoj četinarskoj građi, treba potrošnju četinarske oblovine za rezanje zadržati u socijalističkim privrednim organizacijama na nivou od oko 2.100 hiljada m³ prosečno godišnje. Predviđenim povećavanjem proizvodnje drvnih ploča, zamenom četinarske rezane građe građom lišćara i merama štednje treba omogućiti da se ova potrošnja snizi na nivo ispod 1.900 hiljada m³ u 1961 godini.

Predviđenom prosečnom godišnjom potrošnjom industriskog drveta od oko 5.700 hiljada m³, treba da se osigura pored domaćih potreba i izvoz drveta i drvnoindustrijskih proizvoda. Pritom se predviđa dalji porast vrednosti izvoza, što treba postići povećavanjem izvoza finalnih i hemijskih proizvoda na bazi drveta.

3. U cilju proširivanja površine šuma i jačanja i unapređivanja šumskog fonda, treba nastaviti sa pošumljavanjem ogolelih šumskih površina, melioriranjem šikara i drugih upropašćenih šuma, proređivanjem i drugim oblicima nege očuvanih šuma. Pored toga, narednih godina treba raditi i na što širem unošenju četinaru u lišćarske šume.

Osobitu pažnju treba posvetiti podizanju novih i poboljšanju stanja postojećih topolovih šuma.

U okviru predviđenih pošumljavanja treba obezbediti i pošumljavanja u cilju zaštite od erozija i bujica.

4. U cilju što bržeg unapređivanja šumskog gazdovanja, treba sa daljim organiziranim sređivanjem u šumarstvu naročito jačati i bolje koristiti organe društvenog upravljanja kod šumskih gazdinstava i drugih šumskoprivrednih organizacija.

Da bi se postiglo što potpunije i pravilno korišćenje eksploatacionih mogućnosti šuma i da bi se razvila što šira aktivnost na proširivanju i jačanju šumskog fonda, predviđa se da se, uporedo sa daljim jačanjem nadzora

narodnih odbora nad privatnim šumama, preduzimaju mere za dalje razvijanje zadrugarstva i kooperacije sa individualnim proizvođačima i u ovoj oblasti proizvodnje.

5. Postavljeni ciljevi i zadaci u šumarstvu zahtevaju da se u ovoj oblasti investira oko 37 milijardi dinara. Najveći deo ovih sredstava treba uložiti u izgradnju šumskih komunikacija, prvenstveno u neotvorenim i nedovoljno otvorenim planinskim šumama u kojima se nalaze glavne sečive rezerve šumskog fonda.

6. U okviru unapređivanja lova i lovne privrede treba naročito raditi na poboljšavanju uslova za gajenje divljači.

7. Predviđeni razvoj i unapređivanje šumarstva zahtevaju da se u periodu 1957—1961 godine preduzimaju mere za brže povećavanje i specijalizaciju stručnotehničkih kadrova. Pored toga, naročito treba preduzimati mere za ustaljivanje zaposlenosti i postizavanje višeg stepena kvalifikacije šumskih radnika.

Glava XV

SAOBRAĆAJ

1. U narednom periodu privrednog razvoja saobraćaj treba svojim uslugama da obezbedi bržu i redovniju razmenu robe u cilju daljeg porasta industrijske i poljoprivredne proizvodnje, da omogućiti bolje funkcionisanje jedinstvenog jugoslovenskog tržišta povezivanjem svih područja, a naročito poljoprivrednih i nerazvijenih, kao i znatnu investiciju u izgradnju, kvalitetniji prevoz putnika i brži razvoj turizma. Znatna uloga namenjena je saobraćaju i u povećanju robne razmene sa inostranstvom, tranzita robe i telegrafsko-telefonskih usluga.

2. Radi ostvarivanja postavljenih ciljeva i izvršenja ovih zadataka neophodno je znatnije i brže proširivanje saobraćajnih kapaciteta.

U železničkom saobraćaju nužno je povećati prevoznu moć proširenjem i modernizacijom voznog parka i rekonstrukcijom i proširenjem železničke mreže.

Razvoj pomorskog saobraćaja treba usmeriti na povećanje flote za prevoz robe u međunarodnom saobraćaju i na povećanje kapaciteta luka — pre svega mehanizacijom pretovara.

U drumskom saobraćaju nužna je dalja rekonstrukcija magistralnih puteva sa savremenim kolovozom na osnovnim pravcima od Ljubljane ka Beogradu i Đevdellij, duž jadranske obale, i od Sarajeva ka Autoputu (Beograd—Zagreb). Naročitu pažnju zasluži izgradnja sekundarnih puteva sa tvrdim kolovozom, — kao čitilac povezivanja poljoprivrednih i ostalih oblasti sa tržištem, — pri čemu treba koristiti inicijativu komuna.

Radi korišćenja prirodnih uslova za razvoj rečnih puteva u unutrašnjem i međunarodnom saobraćaju, neophodno je povećavanje rečne flote — naročito vučne snage — i proširivanje i mehanizacija pristaništa.

Koristeći povoljan geografski položaj zemlje, treba u vazdušnom saobraćaju izgraditi savremeno vazduhoplovno pristanište za međunarodni saobraćaj, a u poštansko-telegrafsko-telefonskom saobraćaju moderne transverzalne telegrafsko-telefonske linije, čime će se omogućiti veći tranzitni saobraćaj. Sem toga u telegrafsko-telefonskom saobraćaju treba proširivati mesnu i međumestu telefoniju.

3. Kretanje obima saobraćaja u narednom petogodišnjem periodu zasniva se na predviđenom razvoju privrede u celini, a naročito na povećavanju industrijske i poljoprivredne proizvodnje.

Radi bolje koordinacije transporta, a u vezi sa predviđenim promenama u strukturi proizvodnje povećavanjem uloge poljoprivrede, daljom stabilizacijom tržišta, povećavanjem međunarodnog saobraćaja i tranzita i poboljšavanjem ekonomije transporta, predviđa se različiti porast saobraćaja po granama, čemu se podređuje i predviđena struktura investicija i druge mere za razvoj saobraćaja. Pritom, železnički saobraćaj i dalje ostaje osnovna grana našeg unutra-

šnjeg saobraćaja i, zajedno sa pomorskim i rečnim saobraćajem, osnova prevoza robe u spoljnotrgovinskoj razmeni:

	Indeksi kretanja fizičkog obima	
	Bazni indeksi 1961 : 1956	Prosečni godišnji indeksi 1957—1961
Saobraćaj ukupno	149,3	108,3
— robni	153,9	109,0
— putnički	135,8	106,3
— poštansko-telegrafsko- telefonski	149,1	108,3
U tome:		
— železnički	138,4	106,7
— pomorski	171,6	111,4
— rečni	245,8	119,7
— vazdušni	159,8	110,8
— drumski	190,8	113,8

4. U okviru ukupnog kretanja fizičkog obima, prevoz robe iz spoljnotrgovinske razmene treba da se poveća za preko 50%. Usled porasta obima međunarodnog saobraćaja i tranzita predviđa se povećanje deviznog priliva od saobraćajnih usluga za oko 65%.

5. Predviđeno povećanje investicionih ulaganja u saobraćaj treba da obezbedi znatan porast saobraćajnih kapaciteta i povećanje transportne moći u svim granama saobraćaja, a posebno u pomorskom i rečnom saobraćaju. Za obezbeđenje napred navedenih ciljeva predviđa se da će biti potrebna sledeća bruto investiciona ulaganja po granama saobraćaja:

	u milijardama dinara				
	Godišnji prosek 1957—1961		Struk-		
	1956	1961	Bazni indeksi 1961:56	Iznos	tura u %
Saobraćaj ukupno	72,4	110,9	153	95,2	100,0
— železnički	32,3	55,3	171	43,0	45,2
— pomorski	17,0	20,4	120	19,3	20,3
— rečni	1,8	6,3	350	5,7	6,0
— vazdušni	0,3	1,0	333	1,3	1,4
— drumski	16,7	21,7	130	20,2	21,1
— poštansko-telegraf- sko-telefonski	4,3	6,2	144	5,7	6,0

6. Razvitak pomorskog saobraćaja pozitivno će se odraziti na platni bilans i celu pomorsku privredu. Snažniji razvitak rečnog saobraćaja potreban je kako za obezbeđenje racionalnijeg prevoza povećane industrijske i poljoprivredne proizvodnje tako i za razvoj međunarodnog transporta rečnim putevima. Razvitak drumskog saobraćaja treba da odgovara potrebama porasta ukupne, a posebno poljoprivredne proizvodnje i da zadovolji zahteve tranzita preko naše zemlje i međunarodnog turizma. Najveći udeo investicija u železničkom saobraćaju predviđen je za nabavljanje vozila i druge opreme.

Za obezbeđenje napred navedene politike razvoja saobraćaja predviđa se da će biti potrebno ostvariti približno sledeću strukturu bruto investicija po vrstama objekata:

	u milijardama dinara				
	Godišnji prosek 1957—1961		Struk-		
	1956	1961	Bazni indeksi 1961:56	Iznos	tura u %
Saobraćaj ukupno	72,4	110,9	153	95,2	100,0
Saobraćajna mreža	13,0	26,8	206	23,0	24,2
Vozna i plovna sredstva	26,7	55,5	208	46,0	48,3
Ostali objekti i oprema	32,7	28,6	87	26,2	27,5

7. S obzirom na predviđena ulaganja, rekonstrukcije i modernizaciju saobraćajnih sredstava, kao i na njihovo bolje korišćenje intenziviranjem prevoza, predviđa se blaži porast zaposlenosti od porasta saobraćaja. Predviđa se da će zaposlenost porasti prosečno godišnje za 2,9%.

Predviđeni razvoj saobraćaja i uvođenje nove tehnike zahtevaju povećavanje stručne spreme zaposlenog osoblja. Radi obezbeđenja predviđenog razvoja saobraćaja potrebno je osposobiti i uključiti u saobraćaj veći broj inženjera, tehničara sa višom i srednjom spremom, ekonomista sa visokom i komercijalista sa srednjom stručnom spremom, kao i izvestan broj pravnika.

Za osposobljavanje visokokvalifikovanih radnika koji će rukovati novim savremenim saobraćajnim sredstvima i uređajima neophodno je, pored proširivanja postojećih, obrazovati nove škole i kurseve.

8. Predviđenim merama za razvoj saobraćaja i rekonstrukcijama saobraćajnih sredstava poboljšava se ekonomsko i tehničko stanje transportnih kapaciteta i time treba da se stvore materijalni uslovi za brži porast produktivnosti rada. Prosečna stopa porasta produktivnosti rada u saobraćaju u periodu 1957—1961 godine predviđa se za 5,1%, u odnosu na postignutu stopu od 4,4% u periodu 1953—1956 godine.

Glava XVI

TRGOVINA, UGOSTITELJSTVO I TURIZAM

I. Trgovina

1. Porastom proizvodnje i lične potrošnje, znatno će se povećati robni promet u trgovini. Na toj osnovi predviđen je u narednom periodu porast robnog prometa u trgovini na malo oko 9%, a u trgovini na veliko oko 7% prosečno godišnje.

2. Porast robnog prometa nalaže da se brže nego dosad povećavaju investiciona ulaganja za razvoj modernih trgovinskih organizacija, koje će biti sposobne da vrše veći promet i snabdevaju potrošače robom lične potrošnje, reprodukcijom i drugim materijalima po najpovoljnijim uslovima. S tim u vezi, biće neophodno preduzimati i mere za bolju organizaciju tržišta i trgovine. Naročito treba povećavati ulaganja i preduzimati mere za bolje snabdevanje gradova i industrijskih centara poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima.

3. Da bi se obezbedilo izvršenje postavljenih zadataka predviđeno je da će biti potrebno u toku petogodišnjeg perioda ulagati u osnovne fondove trgovine prosečno godišnje oko 21 milijardu dinara. Investiciona ulaganja treba usmeriti prvenstveno na proširivanje postojećih i izgradnju novih objekata za smeštaj i čuvanje poljoprivrednih proizvoda, na povećavanje kapaciteta sa potrebnom mehanizacijom za sitniju preradu poljoprivrednih proizvoda, na modernizaciju postojećih i izgradnju novih konzumno-prelivačkih kapaciteta (pekara, mlekar, klanica), kao i na izgrađivanje pijaca u gradovima i industrijskim centrima. Isto tako, treba ulagati odgovarajuća sredstva i za nabavku transportnih vozila i savremene opreme za manipulisanje robom i kvalitetnije usluživanje potrošača. Mrežu prodavnica treba modernizovati i proširivati, pre svega, u okviru izgradnje stanbenih objekata i novih naselja.

II. Ugostiteljstvo i turizam

1. U narednom periodu ugostiteljstvo treba da poveća svoje kapacitete i poboljša kvalitet usluga u cilju potpunijeg i boljeg zadovoljavanja potreba potrošača. Naročito treba preduzimati mere za brži razvoj ugostiteljske mreže za potrebe ishrane radnih ljudi, kao i za povećavanje smeštajnih kapaciteta koje zahteva turistički promet.

2. Turizam treba u narednim godinama brže razvijati da bi se proširili i poboljšali uslovi za odmor radnih ljudi i omladine, i potpuni koristile mogućnosti koje postoje za povećavanje inostranog turističkog prometa. Društvena zajednica treba i ubuduće da pomaže posebnim materijalnim sredstvima izgradnju objekata za odmor radnika, službenika i omladine.

3. Za ostvarenje ovih zadataka treba povećati investiciona ulaganja u ugostiteljstvo i turizam. Predviđeno je da će biti potrebno da investicije u narednom periodu iznose

prosečno oko 5—6 milijardi dinara godišnje. Investiciona sredstva treba usmeravati na rešavanje osnovnih materijalnih problema ugostiteljstva i turizma: na povećavanje kapaciteta za smeštaj i ishranu, naročito u gradovima, industrijskim centrima i turističkim mestima, na rekonstrukciju i modernizovanje postojećih objekata i na njihovo bolje tehničko opremanje, na rekonstrukciju postojećih i izgradnju novih osnovnih komunalnih objekata u turističkim centrima, kao i na nabavku vozila i sredstava za razonodu turista.

Glava XVII

ZANATSTVO

1. Da bi se realizovala investiciona izgradnja, stvorili uslovi za bolje korišćenje povećanih industrijskih poljoprivrednih kapaciteta i povećale uslužne delatnosti za potrebe stanovništva, predviđeno je da treba postići sledeći obim proizvodnje i usluga u zanatstvu:

u milijardama dinara		
1956	1961	Bazni indeks 1961 : 1956
176	252	143

2. U cilju ostvarivanja predviđenog obima proizvodnje i usluga, treba povećati investiciona ulaganja i proširiti kapacitete zanatstva. Predviđeno je da je potrebno investirati u socijalističke privredne organizacije u zanatstvu oko 21,5 milijardi dinara. Investiciona ulaganja potrebno je usmeravati na dalji razvoj i unapređivanje kapaciteta uslužnih zanatskih delatnosti za potrebe lične potrošnje. Potrebno je i intenzivnije razvijati zanatstvo svih struka građevinske, metaloprerađivačke i elektrotehničke grane, instalaterskih i mehaničarskih struka, da bi se obezbedilo povećanje zanatske proizvodnje i usluga za potrebe izgradnje i održavanja objekata društvenog standarda, za održavanje sve većeg broja mašina i uređaja kako u svim privrednim oblastima tako i u domaćinstvu. Potrebno je dalje da zanatstvo svojim kapacitetima i uslugama prati ubrzani razvoj poljoprivredne proizvodnje. Potrebno je najvećim delom investicija obezbediti nabavku opreme mašina i uređaja, kao i mehanizovanog alata.

U narednom periodu treba organizovanje razvijati i proširivati proizvodnju domaće radinosti kvalitetnog stručnog ručnog rada. Pritom se treba orijentisati na korišćenje lokalnih sirovinskih izvora.

3. Za obezbeđenje planiranog povećanja obima proizvodnje i usluga, potrebno je da se broj zaposlenog osoblja u socijalističkim privrednim organizacijama zanatstva poveća za 51%, a broj učenika za 69% u odnosu na 1956 godinu. Priliv novih učenika treba usmeravati na uslužne zanate za potrebe lične potrošnje, instalaterske, mehaničarske, monterske i građevinske zanate, a to obezbediti razvijanjem stručnog školstva. Potrebno je omogućiti radnicima da stiču kvalifikacije i da ih poboljšavaju na kursovima.

Č E T V R T I D E O

OSTVARIVANJE PLANA

Glava XVIII

JAČANJE SOCIJALISTIČKIH ODNOSA OSTVARIVANJEM PLANA

1. Neophodan preduslov za uspešno ostvarenje ovog plana jeste dalje razvijanje socijalističkih društvenih odnosa, proširivanje i jačanje društvenog samoupravljanja privrednim organizacijama, komunama i ustanovama. Razvijanje inicijative radnih ljudi i njihovih organa društvenog upravljanja treba unapređivati jačanjem materijalne osnove društvenog upravljanja kao i njihovih prava i odgovornosti u raspolaganju fondovima koje ostvaruju svojom delatnošću. Stoga je potrebno pri ostvarivanju ovog plana kreditnom politikom i drugim načinima raspolaganja opštedruštvene

nim fondovima omogućiti da u ostvarivanju investicija, lične potrošnje i društvenog standarda i u ostalim oblastima potrošnje neposredno učestvuju organi društvenog upravljanja privrednim organizacijama, komunama i ustanovama, čime će se podizati odgovornost radnih ljudi i njihovih organa za ostvarivanje ovog plana.

2. U oblastima privrede u kojima preovlađuju privatna sredstva za proizvodnju, kao što su poljoprivreda i zanatstvo, potrebno je, ne slabeći individualnu inicijativu proizvođača, ostvarivanje ovog plana sprovoditi jačanjem socijalističkih društvenih odnosa, povećavanjem i proširivanjem davanja sredstava za proizvodnju u društvenoj svojini ovim oblastima preko zadružnih i drugih organizacija kojima upravljaju sami proizvođači. U tom cilju treba naročito razvijati zadruge i dalje unapređivati proces široke kooperacije zadruga i drugih poljoprivrednih organizacija sa individualnim proizvođačima.

3. Da bi se ojačala inicijativa i odgovornost organa društvenog upravljanja u cilju izvršavanja ovog plana, potrebno je da prava privrednih organizacija i komunala u upravljanju materijalnim sredstvima i fondovima budu utvrđena što stabilnije, da bi se mogla razvijati njihova samostalnost i odgovornost.

Organi društvene zajednice, kao što su narodni odbori, komore, zadružne organizacije, stručna i druga udruženja proizvođača i sindikata, svojim uticajem i izvršavanjem svojih prava treba da aktivnost privrednih organizacija dovedu u sklad sa ostvarivanjem zadataka ovog plana.

4. Interes radnih ljudi za ostvarivanje ovog plana treba potsticati doslednim primenjenjem socijalističkog principa nagrađivanja prema radu. U tom cilju potrebno je lične dohotke radnika najuže povezivati sa uspehom privrednih organizacija. Dosledno primenjivanje tog principa treba da bude značajan faktor potsticanja na podizanje produktivnosti rada.

5. U ostvarivanju ovog plana privredne organizacije treba da zasnivaju međusobnu saradnju i udruživanje na poslovnoj osnovi u cilju povećavanja produktivnosti rada, tehničkog usavršavanja proizvodnje i daljeg razvijanja jedinstvenog tržišta. Pritom naročito treba potsticati udruživanje radi zajedničkog jačanja ekonomske i tehničke baze pojedinih privrednih grana i oblasti.

Glava XIX

PERSPEKTIVNI I TEKUĆI PLANOWI ZA SPROVOĐENJE OVOG PLANA

1. Federacija, narodne republike i druge političkotehničke jedinice dužne su putem svojih društvenih planova, zakona, odluka i drugih propisa, kao i pri upravljanju

društvenim fondovima i donošenju mera na koje su ovlašćene, ostvarivati pre svega osnovne ciljeve ovog plana: stabilan porast proizvodnje, brzo smanjivanje deficita u platnom bilansu i porast lične potrošnje i društvenog standarda.

Privredne organizacije dužne su celokupnom svojom privrednom aktivnošću ostvarivati ciljeve i zadatke ovog plana i pridržavati se njegovih smernica.

2. Federacija će u cilju sprovođenja ovog plana donositi, pored zakona i drugih propisa, i godišnje društvene planove za svaku kalendarsku godinu.

3. Narodne republike, srezovi i opštine donosiće radi sprovođenja ovog plana, svojih perspektivnih planova i godišnjih planova Federacije, svoje godišnje društvene planove kojima će raspoređivati sredstva koja im pripadaju i obezbeđivati ostvarivanje smernica i zadataka godišnjih društvenih planova Federacije.

4. Privredne organizacije mogu donositi perspektivne planove svog razvoja.

Svoju privrednu delatnost razvijaće privredne organizacije na osnovu svojih samostalnih godišnjih privrednih planova, koji su obavezni za organe privredne organizacije.

Poslovna udruženja, zajednice privrednih organizacija i zadržni savezi dužni su, uz saglasnost udruženih privrednih organizacija, donositi perspektivne planove kao i godišnje planove svoje delatnosti.

Komore, privredna udruženja i druge samoupravne organizacije proizvođača pomaće privrednim organizacijama u donošenju njihovih planova, ukazujući im naročito na ciljeve i zadatke ovog plana, kao i na mogućnosti njegovog ostvarenja.

5. Tekući planovi narodnih republika, srezova i opština moraju biti u skladu sa ovim planom i godišnjim planovima Federacije.

6. Savezno izvršno veće obaveštavaće redovno Saveznu narodnu skupštinu o ostvarivanju ovog plana i godišnjih društvenih planova i o merama koje preduzima, kao i predlagati donošenje zakona i drugih mera za njihovo ostvarenje.

Glava XX

1. Elaborat Saveznog zavoda za privredno planiranje o planu privrednog razvoja od 1957—1961 godine koji sadrži razrađene ciljeve i zadatke ovog plana čini prilog ovog plana.

2. Ovaj plan stupa na snagu danom njegovog objavljivanja u »Službenom listu FNRJ«, s tim što se privredni odnosi i rezultati ostvareni na osnovu Saveznog društvenog plana za 1957 godinu smatraju ostvarivanjem ovog plana.

RAZVOJ ELEKTROINDUSTRIJE

Jugoslavija ima vrlo povoljne uslove kako za razvoj elektroprivrede¹ tako i za razvoj elektroindustrije².

Povoljni tržišni i siroviniski uslovi omogućuju razvoj elektroindustrije. Bogatstvo u tehnički iskoristivim vodnim snagama zemlje sa 16 miliona kW po stanovniku, što je više od dvostrukog svetskog proseka i omogućuje proizvodnju od preko 60 milijardi kWh godišnje, iziskuje u izgradnji energetskog sistema i postrojenja za korišćenje električne energije velike količine elektroopreme i materijala. Računa se da je za proizvodnju i prenos 1 milijarde kWh godišnje potrebno ugraditi oko 16.000 tona elektroopreme, ne

¹ Privredni razvoj jedne zemlje u najvećoj meri zavisi od razvijenosti elektroprivrede, koja kao grana industrije obezbeđuje proizvodnju, razvoj i distribuciju električne energije.

² Proizvodnjom elektromasinske opreme elektroindustrija obezbeđuje izgradnju elektroenergetskih izvora, a razvoj i distribuciju električne energije proizvodnjom kablova, sprovodnika, uređaja i aparata. Pored toga, elektroindustrija snabdeva potrošače električne energije potrebnom opremom za korišćenje elektroenergije sve do širokog sloja korisnika električne energije u domaćinstvima.

računajući ovde aparate u domaćinstvu, potrebe elektroopreme u saobraćaju, za rasvetu itd.

Uporedo sa porastom potrošnje električne energije potreba za uređajima i aparatima za industriju, domaćinstva i saobraćaj raste sve brže.

Elektroindustrija može za dužu perspektivu računati s tim da na unutrašnjem tržištu može neprekidno plasirati svoje proizvode.

Pored ovog povoljnog tržišnog faktora, ekonomsko opravdanje za razvoj elektroindustrije pružaju i povoljni siroviniski uslovi.

Sirovinska baza za elektroindustriju leži u bogatim rudnim nalazištima bakra i olova, u daljem proširenju eksploatacije ovih nalazišta, zatim u razvoju crne metalurgije, industrije nemetala za proizvodnju porcelana i izolacionog materijala, industrije plastičnih masa i papira itd.

Predratno stanje

Elektroindustrija se u 1938 g. sastojala iz 22 radionice, opremljene starim mašinama, sa ukupno 1.224 zaposlena radnika. Radionice su proizvodile zanatski, uglavnom su sklapale uvezene delove, vršile usluge i opravke. Postepeno

se, pored kablovske industrije, obrazovala mala industrija sijalica, instalacionog materijala i elektromašinske opreme sa primitivnim standardnim i veoma uskim asortimanom, naročito za potrebe elektroprivrede. Preko 85% od ukupne proizvodnje dolazilo je na proizvodnju instalacionog materijala, uključujući tu i izolovane sprovodnike, sijalice i svetiljke. Svega 1% ukupne proizvodnje otpadalo je na proizvodnju elektromašina, i to za sitne elektromotorne pogone. Može se reći da proizvodnja opreme za elektrifikaciju i industriju gotovo nije ni postojala. Celokupna proizvodnja bila je namenjena potrošnji u zemlji. Ali, i tako slaba elektroindustrija nije mogla da zadovolji osnovne potrebe elektrifikacije zemlje, mada se ova vršila veoma sporo. 1939 g. proizvodilo se svega 1.173 miliona kilovat časova elektroenergije godišnje ili 71 kWh po stanovniku godišnje, a ta proizvodnja dostignuta je sporim tempom razvoja. Porast proizvodnje električne energije iznosio je prosečno godišnje svega 4,5%, dok je prema statističkim podacima porast proizvodnje električne energije u svetu godišnje oko 7,25%, t.j. po pravilu se potrošnja električne energije za 10 godina udvostručuje.

Posleratni razvoj

Kapaciteti. — Osnovni program elektrifikacije zemlje, predviđen prvim Petogodišnjim planom, sadržavao je gradjenje novih elektroenergetskih izvora, prvenstveno hidrocentrala. Stoga je trebalo domaćom proizvodnjom opreme obezbediti transformaciju, prenos i distribuciju električne energije, a ostalu industriju snabdevati osnovnim električnim mašinama i opremom.

Elektroindustrija je u takvoj situaciji dobila zadatak da prvenstveno razvija proizvodnju za potrebe elektroprivrede i ostale industrije, a zatim i proizvodnju artikala za široku potrošnju, na koju se postepeno prelazi uglavnom tek od 1952 godine.

Rezultat ovih napora je izvanredno brz porast elektrifikacije u posleratnom periodu sa prosečnim godišnjim porastom proizvodnje elektroenergije od 14,6% u periodu 1947—1957 godine, što je dvostruko više od porasta u industrijski razvijenim zemljama.

Posle rata, prema tome, u elektroindustriji su obnovljeni postojeći kapaciteti, čitava grana je reorganizovana i težište je bačeno na izgradnju takvih kapaciteta elektroindustrije koji bi bili sposobni za savremenu industrijsku proizvodnju elektromašinske opreme: generatora i turbina, transformatora i sklopki, kablova i dr. Podignuto je više novih preduzeća i rekonstruisana su stara preduzeća. Danas su u ovoj industriji zastupljene sve vrste elektroindustrijske delatnosti. U 50 preduzeća elektroindustrija zapošljava preko 27.000 radnika i službenika.

U ukupnoj industrijskoj delatnosti položaj elektroindustrije postao je značajniji. Pre rata, od ukupnog kapitala uloženog u industriju na elektroindustriju je dolazilo svega 0,41%. Od bruto investicionih ulaganja u celokupnu industriju za vreme od 1947 g. do 1956 g., međutim, na elektroindustriju otpada 2,43% u proseku, a 1,2% u 1956 godini. U istom vremenu ova ulaganja u proseku iznose 13% od investicionih ulaganja u elektroprivredu. U 1956 g., međutim, ona iznose svega 4,9%. Iz ovoga se može zaključiti da je dinamika izgradnje elektroindustrije bila jača u prvim posleratnim godinama. Pošto su podignuti osnovni proizvodni kapaciteti, dalji razvoj je usporen.

Mesto i značaj elektroindustrije u ukupnoj industrijskoj delatnosti vidi se iz sledećih karakterističnih podataka:

Godina	Procentualni odnos elektroindustrije u ukupnoj industrijskoj delatnosti		
	Bruto produkt	Nacionalni dohodak	Višak rada
1952	2,5	2,9	3,1
1953	3,3	3,6	3,7
1954	3,4	3,5	3,6
1955	3,6	3,7	3,8
1956	4,2	3,9	4,1
1952 do 1956	3,5	3,6	3,7

Porast bruto produkta je u elektroindustriji prema tome znatno brži u tom periodu nego u industriji u celini, te prosečan godišnji porast iznosi 23%, dok je u industriji 11%. Nacionalni dohodak ima u elektroindustriji godišnji prosečan porast od 17%, a u industriji u celini 10%; višak rada u elektroindustriji 16,4% dok je u industriji 8,8%.

Za elektroindustriju su karakteristični na jedinicu svedeni pokazatelji u pogledu stvaranja nacionalnog dohotka, što pokazuje sledeća tabela:

	Nacionalni dohodak u mil. din.	
	po 1 MWh	po 1 radniku
Industrija	0,237	0,893
Elektroindustrija	1,057	1,307
Elektroindustrija/Industrija	4,50	1,64

Prema tome elektroindustrija je znatno produktivnija od industrije u celini.

Sa stanovišta daljeg razvika proizvodni kapaciteti elektroindustrije mogli bi se svrstati u tri grupe. U prvu grupu spadala bi kablovska industrija sa izgrađenim veoma savremenim i potpuno opremljenim kapacitetima. Preduzeća ove grupe jesu: Fabrika kablova »Moša Pijade« — Svetozarevo, Novosadska fabrika kablova i preduzeće »Elka« — Zagreb. Druga grupa kapaciteta obuhvata pretežno proizvodnju artikala za ličnu potrošnju. Ova preduzeća su tehnički u velikoj meri sposobna za znatno proširenje obima i asortimana proizvodnje uz neznatne investicije. U ovu grupu ubrajaju se formirane zajednice preduzeća koja proizvode u kooperaciji. Te su zajednice obrazovane u NR Srbiji, NR Hrvatskoj i NR Sloveniji i proizvode tehničke aparate za domaćinstva i aparate sa motornim pogonom. Posebno ovde dolazi radioindustrija sa sledećim većim preduzećima: Radioindustrija »Nikola Tesla« — Beograd, preduzeće Radioindustrija — Zagreb, »Mihajlo Pupin« — Beograd i t. sl. Treća grupa obuhvata kapacitete za proizvodnju opreme za elektrifikaciju. Najveći broj preduzeća sačinjavaju preduzeća elektroopreme, kao što su »Rade Končar« — Zagreb, »Iskra« — Kranj, »Sever« — Subotica, »Svetlost« — Rijeka i t. sl. Pored ovih preduzeća postoje specijalizovana preduzeća za proizvodnju sijalica »Nikola Tesla« — Pančevo i »TEŽ« — Zagreb, zatim specijalizovana za instalacioni materijal, kao »Kontakt« — Zagreb i »Eliso« — Beograd, za proizvodnju akumulatora »Munja« — Zagreb, za proizvodnju galvanskih elemenata i baterija u Ljubljani i Zagrebu i t. sl. Dalji razvitak ovih kapaciteta zavisi od tempa razvika elektroprivrede.

Postojanje sirovinске baze, veličina već sagrađenih kapaciteta i dostignut kvalitet proizvoda ukazuju na to da elektroindustrija postaje sve značajnija grana industrijskog privredivanja u zemlji.

Proizvodnja. — U celini proizvodnja elektroindustrije kretala se po godinama ovako (1939 = 100):

1939	1947	1949	1951	1953	1955	1957
100	222	588	630	1.060	1.592	2.300

Za deset godina, to jest od 1945 g. do 1955 g., proizvodnja je povećana 11 puta, a 1955 g. u odnosu na 1939 g. 16 puta. Danas, elektroindustrija proizvodi oko 25 puta više nego pre rata. Za deset godina, to jest od 1945 g. do 1955 g., elektroindustrija je za sagrađene hidrocentrale proizvela 59 generatora u ukupnoj snazi od 350 MW. To predstavlja 68% od novih hidrogenatora instaliranih u vreme od 1946 g. do 1954 godine. Očekuje se da će za vreme od 1946 g. do 1958 g. domaćom proizvodnjom biti pokriveno oko 87% ukupne hidrogenatorske snage koja treba da se instalira.

Ovakvo izgrađena elektroindustrija omogućila je proizvodnju koju prikazuje sledeća tabela (u kojoj je proizvod-

nja u 1957 godini procenjena na osnovu ostvarenja za deset meseci):

	Jed. mere	1939	1946	1952	1955	1956	1957
Rotacione mašine	t	44	114	3.205	3.396	4.494	4.730
Transformatori	t	1	33	2.284	3.201	3.215	3.400
Kablovi i sprovodnici	t	637	1.468	2.954	5.281	13.237	23.000
Aparati za domaćinstvo	t	48	8	209	1.446	2.219	3.780
Radio aparati	kom.	—	—	27.298	81.995	125.449	204.500
Rasklopni aparati	t	22	—	343	809	914	1.100
Instalacioni materijal	t	88	61	366	732	780	920
Sijalice standardne	000 kom.	2.522	1.622	4.787	6.435	8.058	13.000
Akumulatori	t	115	272	1.309	1.881	1.601	2.060
Telefonske centrale	t	—	—	53	316	207	220

Za potrebe investicione izgradnje danas je elektroindustrija u zajednici sa svojim kooperantima osposobljena da oprema sve vrste i veličine elektroenergetskih objekata. Dostignuća elektroindustrije mogu se ilustrovati i sledećim statističkim podacima:

	1938	1956	1957
Broj zaposlenih	1.224	24.913	27.300
Zaposleno u elektroindustriji u odnosu na celu industriju u %	0,6	3,4	3,3

Po vrednosti proizvodnje elektroindustrija učestvuje u ukupnoj industriji sve više, a neuporedivo više nego pre rata. Vrednost ostvarene proizvodnje po zaposlenom radniku veća je od proseka proizvodnje koju ima cela industrija, što se naročito odrazilo u 1957 godini. U apso-

lutnom iznosu ostvarene vrednosti proizvodnje, ova grana je u odnosu na ostale grane industrije 1956 g. bila na desetom mestu, a 1957 g. očekuje se da će zauzeti osmo mesto.

U elektroindustriji naročito je napredovala proizvodnja kablovske industrije. Izgrađeni najsavremeniji kapaciteti ove industrije mogu da prerade ne samo sve raspoložive količine bakra u zemlji, već bakra za te kapacitete čak nema dovoljno. Dve osnovne sirovine — bakar i olovo — učestvuju po svojoj vrednosti sa 85% u ovoj proizvodnji. Elektroindustrija je u 1953 g. prerađivala svega 8% proizvedenog bakra, u 1956 g. 39%, a u 1957 g., prema prethodnim podacima, preko 50%. Proizvodi kablovske industrije danas najviše učestvuju u izvozu elektroindustrije, a i nivo njihove unutrašnje potrošnje je vrlo visok.

Struktura unutrašnje potrošnje i izvoza kablovske industrije u tonama izgleda ovako:

Proizvod	1955			1956				
	Proizvodnja	Uvoz	Izvoz	Potrošnja	Proizvodnja	Uvoz	Izvoz	Potrošnja
Kablovi	1.672	3.600	73	5.119	8.154	1.704	2.416	7.442
Sprovodnici	3.609	305	835	3.079	5.083	178	3.465	1.796
Ukupno	5.281	3.905	908	8.198	13.237	1.882	5.881	9.238

Kablovska industrija je od neobičnog značaja kako za izgradnju domaće mreže za prenos električne energije i za telekomunikacije, za instalaciju u stanovima i zamenu dotrajalih vazdušnih mreža tako i za izvoz njenih proizvoda. Ova industrija se korisno uklapa u opštu privredu zemlje, posebno kao veliki potrošač celuloznog papira, hemiskih proizvoda (ulja za impregnaciju i granulata polivinil-hlorida), predioničkih proizvoda itd. U 1957 g., prema prethodnim podacima, povećana je proizvodnja kablovske industrije za oko 10.000 t; takođe je povećan izvoz i potrošnja u zemlji. Kablovi specijalnih konstrukcija još se uvoze, istina u manjim količinama. Postojeći kapaciteti omogućuju da se sledećih godina osvoji potreban asortiman kablova i sprovodnika.

Veliki napredak ostvarili su i kapaciteti koji proizvode opremu za osvetljavanje, uključujući ovde i opremu za fluorescentno osvetljenje. Ovi proizvodi naročito su se afirmisali na inostranom tržištu.

U kretanju proizvodnje značajnije od povećanja samog obima proizvodnje je proširenje asortimana. Pre rata se nisu proizvodili generatori, transformatori, motori za specijalne namene (za rudnike, tekstilnu industriju, električnu vuču itd.), rasklopni aparati, releji, merni instrumenti, strujomeri, telekomunikacioni uređaji, medicinski aparati, elektronske cevi, brodski elektrouređaji, radioaparati, aparati za domaćinstvo (frižideri i dr.) i aparati sa motornim pogonom, autoelektrika, olovni kablovi, lak žica, fluorescentne cevi itd. Danas je proizvodnja veoma proširena i asortiman obogaćen savremenim konstrukcijama.

Dinamičan posleratni razvoj elektroindustrije imao je za posledicu neusklađenost u kapacitetima. Ovo se danas najjače ispoljava u zaostajanju proizvodnje reprodukcionog materijala, a posebno na polju elektronske tehnike. Proizvodnja telekomunikacionih uređaja i artikala lične potrošnje, naprimer, znatno je veća od proizvodnje sastavnih

delova za ove gotove proizvode, tako da ovaj deo elektroindustrije ima previše montažni karakter i radi pretežno sa uvezenim delovima i sklopovima za telekomunikacione uređaje, radioaparate itd. koje montira. Ovaj problem traži hitno rešenje, jer je razvojni put za osvajanje proizvodnje reprodukcionog materijala znatno duži nego finalnih proizvoda, kao što su telefonske centrale, radioaparati, frižideri, aparati za domaćinstvo sa motornim pogonom i sl.

I pored nesumnjivih uspeha u razvoju elektroindustrije, ona još nije dostigla nivo koji bi odgovarao razvoju elektroprivrede i potrebama zemlje. Između novoinstaliranih generatorskih snaga, s jedne strane, i potreba u elektroopremi i artiklima široke potrošnje, s druge strane, treba da postoje određeni, skladni odnosi. Domaća elektroindustrija ih još ne zadovoljava. Neobično dinamičan posleratni porast potrošnje električne energije prosečno za 10 do 20% godišnje, uz još zaostale predratne kapacitete elektroindustrije, otežava zadovoljenje tih potreba i odnosa. Elektroindustrija je u prvim posleratnim godinama nužno bila orijentisana na podmirenje samo osnovnih potreba i to prvenstveno u teškoj elektroopremi. Najveća pažnja bila je usmerena na proizvodnju opreme za električne centrale i to opreme za proizvodnju električne energije, a manje se razvijala proizvodnja za potrebe transformacija i prenosa, dok je znatno zapostavljena proizvodnja za potrebe distributivne mreže, kao i proizvodnja artikala za ličnu potrošnju. Zaostajali su kapaciteti koji proizvode elektoreprodukcioni materijal, posebno grana za proizvodnju artikala za široku potrošnju i elektronska tehnika u celini.

Pored ove neusklađenosti ima problema i oko korišćenja postojećih kapaciteta. Tokom osvajanja proizvodnje mnogih novih artikala došlo je do teškoća u konstrukciji i pripremi proizvodnje najviše zbog nedostatka stručnog osoblja za tako brzi razvoj. Stoga su proizvodni tehnički kapaciteti

danas u proseku korišćeni svega sa oko 75% (pre rata svega 52%). Dosadašnji razvoj i kooperacija za proizvodnju nekih proizvoda doprineli su boljem korišćenju kapaciteta u odnosu na ranije godine, kad je prosek bio još niži, naročito u proizvodnji finalnih proizvoda, ali i tu postoje znatne rezerve. Međutim, i kada bi se kapaciteti u nekim proizvodima potpuno koristili, ne bi se zadovoljile potrebe zemlje. Postojeći kapaciteti, naprimer, zadovoljavaju potrebe u proizvodnji generatora za oko 85%, transformatora za 65%, visokonaponskih aparata za 50%, niskonaponskih aparata za 60%, elektromotora za 80% itd.

Neustaljena struktura potrošnje i doskoro nedefinisane potrebe za budući razvoj imali su za posledicu to da je privreda uvozila one artikule koji bi se uz odgovarajuće pripreme mogli racionalno proizvoditi u zemlji. U poslednje vreme, međutim, u kooperaciji sa inostranim preduzećima znatno je proširen asortiman proizvoda, naročito artikala za široku potrošnju. Sa relativno manjim investicijama mogli bismo se brzo osloboditi uvoza proizvoda o kojima je napred bilo reči i uvoza sastavnih delova za te proizvode. To se odnosi i na proizvode iz oblasti elektronike.

Elektroindustrija zauzima sve značajnije mesto na svim područjima privrede, a posebno poslednjih godina i na polju snabdevanja stanovništva širim asortimanom artikala lične potrošnje.

Promena strukture proizvodnje. — Tržište sve više traži širi asortiman savremenih proizvoda kako u investicionom materijalu (instalacioni materijal, kablovi, sprovodnici za građevinarstvo) tako i naročito u proizvodima za ličnu potrošnju. Usled ove konjunkturalne preduzeća postepeno prihvataju tu strukturu proizvodnje koju traži tržište.

Stoga je za dosadašnji razvoj elektroindustrije karakteristična promena strukture proizvodnje po nameni potrošnje. Podaci za poslednjih pet godina, u procentima, izračunati na osnovu vrednosti i procene ostvarenja u 1957 g. daju o tome sledeću sliku:

Proizvodi	1953	1954	1955	1956	1957
Oprema	39,5	35,0	31,5	26,2	24,0
Građevinski materijal	22,7	23,6	25,6	29,3	32,0
Reprodukcionni materijal	24,1	21,2	21,1	21,8	20,0
Lična potrošnja	13,7	20,2	21,8	22,7	24,0
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Naročito pada u oči da u opštoj proizvodnji opada učešće opreme, a raste učešće asortimana za ličnu potrošnju, tj. neposredno za standard. Udeo u procentima niže navedenih proizvoda, naprimer, u odnosu na vrednost ukupne proizvodnje je sledeći:

Proizvodi	1954	1956	1957
Rotacione mašine	14,6	9,9	8,0
Transformatori i uređaji za razvod	16,2	12,1	15,8
Telekomunikacioni uređaji i delovi	11,5	5,5	5,2

Od ovih grupa proizvoda transformatori i uređaji za razvod, velike rotacione mašine (snage iznad 70 kW) i telekomunikacioni uređaji su po nameni proizvodi opreme, a srednje i male rotacione mašine i delovi telekomunikacionih uređaja reprodukcionni materijal.

Dve prednje tabele ispoljavaju promenu strukture proizvodnje u korist proizvoda za građevinarstvo i ličnu potrošnju, kod kojih je porast iznad proseka za celu elektroindustriju. Takva struktura proizvodnje bila je posledica i normalizovanja ove industrije po proizvodnim delatnostima. Intenzivna elektrifikacija i industrijalizacija zemlje bili su uputili elektroindustriju na specifičan razvojni put, koji otpušta od normalnog razvoja ove industrije u svetu. Sada, kada su osnovni kapaciteti za proizvodnju teške elektroopreme uglavnom izgrađeni, neophodno je da se ubrza razvoj zaostalih grana elektroindustrije da bi se postigla normalna struktura proizvodnje i asortimana.

Kada se to postigne, onda će biti potrebno da se usklađeno podiže nivo proizvodnje.

Ovaj proces preorijentacije elektroindustrije oseća se već znatno u 1957 g. i neminovno će se nastaviti.

Usled nedovoljne proizvodne kooperacije i usled toga što nema specijalizovanih preduzeća i preduzeća za proizvodnju sastavnih delova, dolazi do nenormalno progresivnog povećanja uvoza reprodukcionnog materijala u odnosu na porast nivoa proizvodnje gotovih artikala. Ovo opterećenje platnog bilansa zaoštava se sve većim i opravdanim zahtevima potrošača koji traže najsavremeniji asortiman i visokokvalitetne proizvode, ali i proizvode luksuzne izrade sa najkompletnijim uređajima i priborom koji inače nisu neophodni, kao što su, naprimer, tastature za radioaparate, uklopni automatski mehanizmi i termometri na termičkim aparatima i slično.

Na polju proizvoda za ličnu potrošnju dostignuti su nivo proizvodnje, asortiman i kvalitet koji omogućuju normalan dalji razvoj usklađen sa predviđenim porastom društvenog standarda. Slabosti leže u tome što nema servisne službe u distributivnoj mreži za elektromaterijal koji ima svojih specifičnosti i zahteva veću stručnost osoblja. Dalji razvoj proizvodnje standardnih sastavnih elemenata i delova za elektroniku omogućuje veću primenu elektronske tehnike i njen normalan razvoj.

Karakteristika elektroindustrije leži u tome da kapaciteti omogućuju savremenu proizvodnju i da se proizvodnja odvija po savremenim industriskim tehnološkim postupcima, naročito u većim preduzećima. Struktura po veličini u 40 anketiranih preduzeća je sledeća:

Broj zaposlenih u preduzeću	do 250	251—500	501—1000	preko 1000
Broj preduzeća	13	12	9	6
Zaposleno ukupno	1.791	4.983	6.478	12.110

Prema tome je u 15 preduzeća sa više od 500 radnika zaposleno 73% ukupnog osoblja, a samo u 6 najvećih preduzeća sa preko 1000 zaposlenih obuhvaćeno je 48% od ukupnog osoblja u ovoj grani industrije. To pokazuje veliku koncentrisanost ove industrije u nekoliko najvećih preduzeća i mali broj specijalizovanih preduzeća.

Elektroindustrija je na inostranom tržištu postigla vidnije uspehe tek poslednjih godina, i to naročito izvozom kablova i sprovodnika, rotacionih mašina, baterija, sijalica, rasklopnih aparata, kompletnih hidroenergetskih postrojenja itd. U 1956 g. elektroindustrija je izvozila u 43 zemlje i izvezla je proizvoda u ukupnoj vrednosti od oko 5,5 miliona dolara. U tom izvozu industrija kablova učestvovala je sa blizu 80%.

Izvoz u 1957 g. približno će se kretati za 2,5 puta iznad ostvarene vrednosti izvoza u 1956 g. ili 8 puta iznad vrednosti izvoza u 1955 godini.

Po vrednosti je kretanje uvoza i izvoza bilo sledeće:

Godina	Uvoz	(u milijardama dinara) (1 \$ = 300)
		Izvoz
1953	7,50	0,16
1954	5,00	0,66
1955	6,60	0,51
1956	5,50	1,65
1957	7,40	4,30

Pada u oči relativno malo kolebanje uvoza elektro-materijala (što u velikoj meri zavisi od gradnje termoelektrana u elektroprivredi za koje je udeo uvoza još znatan) i znatna dinamika porasta izvoza.

Elektroindustrija postepeno smanjuje negativan devizni bilans. Predviđa se da će sledećih godina doći do ravnoteže između uvoza i izvoza, a onda do pozitivnog deviznog salda. Iz ovoga sledi da je elektroindustrija veoma značajna za jugoslovensku privredu, a posebno za uravnoteženje platnog bilansa smanjenjem uvoza i povećanjem izvoza.

I. F.

ORGANIZACIJA NAUČNOG RADA

Razvitak nauke u našim zemljama. — Prve institucije koje su stvarane kod nas radi organizovanja i širenja prosvetnog i naučnog rada bile su akademije osnovane, po uzoru na strane akademije, u XVI i XVII veku u nekim našim primorskim gradovima i Ljubljani. Uspješnije i organizovanije se počinje razvijati nauka tek u XIX v., kada se formiraju naučna društva (Društvo srpske slovesnosti u Beogradu 1842 g., Društvo za povjesnicu jugoslavensku u Zagrebu 1850 g., Muzejsko društvo za Kranjsku 1839 g. sa sekcijama za istoriju i prirodne nauke). Nešto kasnije dolazi do osnivanja univerziteta (Beograd 1863 g., Zagreb 1874 g., dok su pojedini fakulteti postojali ranije) i akademija nauka (Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1866 g., Srpska akademija nauka u Beogradu 1886 g.). U drugoj polovini XIX v. akademije nauka razvijaju živ izdavački i organizatorski rad u oblasti nauke, na novim univerzitetima raste broj nastavnika i slušalaca i osnivaju se pojedine ustanove sa zadatkom da vrše i istraživačke radove i stvaraju se nova naučna društva. Tako je 1918 g. u zemljama koje danas čine Jugoslaviju bilo 35 istraživačkih ustanova. U periodu od 1918 g. do 1941 g. formira se veći broj instituta, zavoda i klinika sa zadatkom da vrše i istraživački rad. Godine 1940 takvih ustanova bilo je 215: 27 iz oblasti društvenih nauka, 39 iz oblasti prirodnih nauka i 149 iz oblasti primenjenih nauka. One su gotovo sve na univerzitetima, prvenstveno na novo osnovanim medicinskim i poljoprivrednim fakultetima. Još uvek su to u većini pomoćne nastavne ustanove, a ne samostalni i razvijeniji istraživački instituti. Van fakulteta postojao je samo manji broj naučnih ustanova iz oblasti medicine i poljoprivrede, dok naučnih ustanova iz oblasti tehničkih nauka, neophodnih za razvitak industrije, takoreći nema, jer se industrija nalazila, uglavnom, u rukama stranog kapitala, koji je koristio rezultate istraživanja dobijene u laboratorijama zemalja iz kojih je bio i sam kapital.

Izgradnja zemlje posle pobeđe socijalističke revolucije zahtevala je, među ostalim, i intenzivan istraživački rad kao i obrazovanje velikog broja stručnih kadrova. Radi toga se počev od 1945 godine, otvaraju novi fakulteti i univerziteti i osnivaju mnoge naučne institucije. U periodu od 1945 g. do 1957 g. ostvaren je značajan napredak u razvitku naučne aktivnosti, koji se ogleda u boljoj opremljenosti naučnih ustanova, u porastu broja naučnih radnika, u porastu naučnog stvaranja, u znatno povećanom broju naučnih ustanova, u osnivanju velikog broja naučnih društava po svim republikama, u sve većem angažovanju naučnih ustanova u rešavanju problema privrednog i kulturnog razvika, u sve uspešnijem afirmisanju jugoslovenske nauke pred inostranstvom. Do 1956 g. broj naučnih ustanova na fakultetima znatno je porastao. U vremenu od 1941 do 1956 broj ustanova na fakultetima porastao je za više nego tri puta, a broj vanfakultetskih naučnih ustanova povećao se od 15 na 186.

Iako je u poređenju sa stanjem u 1940 g. postignut znatan napredak, stepen razvika nauke još uvek zaostaje za potrebama zemlje i potencijalnim mogućnostima. U organizaciji naučnog rada postoje nedostaci, u prvom redu kao posledica teških uslova u kojima se razvijala jugoslovenska nauka. Među tim nedostacima su: razbijenost naučnog rada na velik broj često malih i nedovoljno opremljenih naučnih ustanova, nedovoljna saradnja među naučnim ustanovama, još uvek nedovoljno angažovanje naučnih ustanova na rešavanju aktuelnih društvenih problema, često necelishodni oblici upravljanja i finansiranja naučnih ustanova.

Da bi se pomoglo otklanjanje ovih i drugih nedostataka u organizaciji naučnog rada, obezbedili uslovi za brži razvitak nauke i stvorila odgovarajuća organizacija naučnog rada koja bi bila u skladu s društvenim sistemom u zemlji, Savezna narodna skupština donela je u julu 1957 g. Zakon o organizaciji naučnog rada. U zakonu se daju odredbe o naučnim ustanovama, savetima za naučni rad i akademijama nauka i umetnosti. Najvažnija pitanja koja se rešavaju ovim zakonom jesu: osnivanje i prestanak naučnih ustanova, upravljanje naučnim ustanovama, finansiranje naučnih

ustanova, nadzor nad naučnim ustanovama, položaj saradnika naučnih ustanova, zadaci i organizacija Saveznog saveta za naučni rad, zadaci republičkih saveta za naučni rad, kao i načelne odredbe o akademijama nauka i umetnosti.

Osnivanje i prestanak naučnih ustanova. — Do donošenja ovog zakona nisu postojali propisi o osnivanju, upravljanju, nadzoru i finansiranju naučnih ustanova koji bi važili za čitavu zemlju. Akademije nauka su osnivale i organizovale svoje institute prema odgovarajućim republičkim zakonskim propisima i svojim statutima, a univerziteti prema svojim propisima. Pojedini organi državne uprave, kao i drugi organi i institucije, osnivali su naučne istraživačke ustanove posebnim uredbama i rešenjima vlade, kasnije Saveznog izvršnog veća. Tek 1953 g. doneta je Osnovna uredba o ustanovama sa samostalnim finansiranjem, kojom se reguliše osnivanje i organizacija jednog dela naučnih ustanova. Ustanove sa zadatkom da vrše naučna istraživanja, bilo isključivo bilo pored neke druge delatnosti, osnivali su i razni drugi organi i organizacije. Pravo osnivanja nije bilo ograničeno ni postavljanjem kriterija o tome šta treba smatrati naučnom ustanovom, ni postavljanjem nekih uslova za osnivanje. To je imalo za posledicu da je među mnogobrojnim ustanovama, kojima je u zadatak stavljeno i vršenje naučnih istraživanja, bilo i takvih koje nisu imale potrebnih uslova za rad i razvitak ili koje su imale iste odnosno slične zadatke kao i već postojeće ustanove u zemlji, a nekad i u istoj republici. Godine 1956 bilo je u zemlji 678 ustanova, koje su nosile naziv instituta, zavoda, klinike, laboratorije i sl. i koje su, bilo kao isključivi zadatak bilo kao jedan od zadataka, imale da vrše naučna istraživanja. U tim podacima nisu navedene sve institucije na pojedinim fakultetima (naprimer, na medicinskim fakultetima u Beogradu i Skopju)¹. Ako se i one uzmu u obzir, broj ustanova koje se bave istraživačkim radom iznosio bi oko 730. Od ovih ustanova 186 je van fakulteta, a oko 540 se nalazi na fakultetima. Broj i raspored fakultetskih i van-fakultetskih ustanova koje su se bavile istraživanjima 1956 g. bili su, po teritorijalnom smeštaju, sledeći:

	Fakultetske	Vanfakultetske	Ukupno
Srbija	190	75	265
Hrvatska	173	42	215
Slovenija	74	32	106
Bosna i Hercegovina	78	18	96
Makedonija	27	13	40
Crna Gora	—	6	6

Fakultetske ustanove nalaze se na 48 fakulteta, koliko ih ima svega u zemlji: na 17 u Srbiji, 13 u Hrvatskoj, 6 u Sloveniji, 7 u Bosni i Hercegovini i 5 u Makedoniji. Od 186 vanfakultetskih ustanova 37 je pri akademijama nauka, 8 pri privrednim organizacijama, a ostale su ili samostalne ili pri pojedinim organima državne uprave.

Ako kao glavne naučne oblasti razlikujemo društvene, prirodne i primenjene nauke, prema kriterijima koji su korišćeni u materijalima izdatim od Sekretarijata za prosvetu i kulturu Saveznog izvršnog veća, brojno stanje naučnih ustanova 1956 g. po naučnim oblastima bilo bi sledeće:

	Fakultetske	Vanfakultetske	Ukupno
Iz oblasti društvenih nauka	32	38	70
Iz oblasti prirodnih nauka	53	56	109
Iz oblasti primenjenih nauka	457	92	549

Ovaj pregled pokazuje da je broj naučnih ustanova iz oblasti primenjenih nauka znatno veći od broja ustanova iz oblasti društvenih i prirodnih nauka, kako kod fakultetskih

¹ Podaci o broju naučnih ustanova, o finansijskim sredstvima i kadru uzeti su iz materijala, koji je prikupio Sekretarijat za nauku i kulturu Saveznog izvršnog veća 1957 godine. Ti su podaci nepotpuni, jer ne postoji tačna i sistematska evidencija o naučnim ustanovama. Međutim, i takvi podaci mogu poslužiti kao korisna orijentaciona informacija.

tako i kod vanfakultetskih ustanova. Od 549 ustanova iz oblasti primenjenih nauka otprilike po jedna trećina je iz oblasti medicinsko-veterinarskih nauka, poljoprivredno-šumarskih nauka i tehničkih nauka. Poređenje sa stanjem od 1941 g. pokazuje da je naročito velik porast kod naučnih ustanova iz oblasti

primenjenih nauka, a naročito je brz porast ustanova iz oblasti tehničkih nauka.

Detaljniji raspored naučnih ustanova 1956 g. po statusu, teritorijalnom smeštaju i naučnim oblastima pokazuje sledeći pregled:

		Savezne	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Ukupno
Društvene nauke	vanfakultetske	4	9	11	8	4	1	1	35
	fakultetske	—	9	10	10	1	2	—	32
Prirodne nauke	vanfakultetske	1	20	15	6	6	6	2	56
	fakultetske	—	26	18	1	8	—	—	53
Primenjene nauke	vanfakultetske	7	35	16	17	8	6	3	92
	fakultetske	—	155	145	63	69	25	—	457
Ukupno		12	254	215	105	96	40	6	728

Dok dosada nije bilo propisima utvrđenih kriterija o tome koje se ustanove mogu smatrati za naučne ustanove, niti zakonskih ograničenja za njihovo osnivanje, Zakonom o organizaciji naučnog rada postavljeni su kriteriji za naučne ustanove i uslovi za njihovo osnivanje. Da bi se neka ustanova smatrala naučnom ustanovom potrebno je: a) da se bavi proučavanjem, istraživanjem i rešavanjem problema određene naučne oblasti i pronalaženjem mogućnosti primene naučnih rezultata i otkrića u praksi; b) da se istraživanja vrše putem naučnih metoda i postupaka i c) da je takva delatnost pretežno naučna delatnost kojom se ustanova bavi. One ustanove koje se bave pretežno nekom drugom vrstom delatnosti, naprimer, tehničkom kontrolom proizvodnje, stručnom analizom i ekspertizom, razradom projekata i planova, nastavom ili radom na dokumentaciji ne smatraju se naučnim ustanovama.

Naučne ustanove mogu osnivati različiti organi i organizacije: Savezna skupština i republičke skupštine, Savezno izvršno veće i republička izvršna veća, predstavnička tela autonomnih jedinica, sreski narodni odbori, akademije nauka, univerziteti i fakulteti i privredne i društvene organizacije. Sve naučne ustanove sa teritorije jedne republike registruju se u republičkom savetu za naučni rad. Da bi se sprečilo osnivanje naučnih ustanova koje nemaju uslove za razvitak, zakon predviđa postojanje određenih uslova za osnivanje: postojanje potrebnog naučnog kadra, potrebnih materijalnih sredstava i postojanje određenog programa naučnog rada. Osnivač je dužan da pribavi mišljenje Saveznog odnosno republičkog saveta za naučni rad o postojanju ovih uslova. I odredbe o izboru saradnika naučnih ustanova, kojima se određuje kriterij za davanje pojedinih zvanja imaju za cilj da se spreči osnivanje naučnih ustanova za koje nema dovoljno naučnog kadra.

Ustanove koje su već osnovane, a ne ispunjavaju sve kriterije naučnih ustanova ili ne izvršavaju svoje zadatke ili za kojima ne postoji potreba, mogu se ukinuti. Ukidanje mogu predložiti Savezni i republički saveti za naučni rad, a ukida ih organ koji ih je osnovao. Da bi se sprečilo neopravdano ili pre nagljeno ukidanje naučnih ustanova, Zakon određuje da protiv rešenja o ukidanju mogu izjaviti žalbu savet ili kolektiv ukinute ustanove.

Saobraćavanjem postojećih ustanova ovim propisima zacelo će se znatno smanjiti broj ustanova, koje se sada navode u spisakovima naučnih ustanova.

Upravljanje naučnim ustanovama. — Većina postojećih naučnih ustanova nalazi se na fakultetima. Položaj i organizacija tih ustanova u principu su regulisani Opštim zakonom o univerzitetima³. Njime je fiksirano koja uprava u odnosu na fakultetske i univerzitetske ustanove imaju organi upravljanja fakulteta i univerziteta. Fakultetska uprava bira naučne saradnike i rukovodiocje fakultetskih ustanova; razmatra i odobrava planove rada ustanova; daje predlog za osnivanje, spajanje i ukidanje ustanova. Analogne nadležnosti ima univerzitetska uprava u odnosu na univerzitetske ustanove. Fakultetski savet

potvrđuje izbor rukovodilaca fakultetskih ustanova; daje mišljenje o izboru naučnih saradnika ustanove; daje preporuke fakultetskoj upravi za stavljanje pojedinih zadataka u plan rada naučnih ustanova; razmatra predloge o osnivanju, spajanju i ukidanju fakultetskih ustanova. Slične zadatke u odnosu na univerzitetske ustanove ima univerzitetski savet. Univerzitetski savet potvrđuje i odluke fakulteta i univerziteta o osnivanju, spajanju i ukidanju fakultetskih ustanova. Detaljnije propise o organizaciji univerzitetskih i fakultetskih ustanova predviđeno je da sadrže statuti univerziteta i fakulteta i pravila pojedinih ustanova. Kao karakteristika ovih propisa o upravljanju univerzitetskim i fakultetskim ustanovama može se istaći da, pored rukovodioca ustanove, nije predviđen nikakav drugi organ upravljanja u samim ustanovama i da u odnosu na univerzitetske i fakultetske ustanove, fakultetska i univerzitetska uprava imaju veće nadležnosti nego fakultetski i univerzitetski savet. Po pravilu, fakultetske ustanove dosad nisu imale poseban predračun prihoda i rashoda, već su sredstva za njihov rad obezbeđivana u budžetu fakulteta.

Organizacija naučnih ustanova pri akademijama nauka regulisana je propisima za pojedine akademije nauka.⁴ Naučne ustanove akademija nalaze se, po pravilu, u sastavu i pod rukovodstvom odeljenja. Odeljenja predlažu upravnika i naučne saradnike, a ove, uz saglasnost nadležnog državnog organa, potvrđuje predsedništvo akademije. Naučnom ustanovom neposredno rukovodi upravnik. U akademiskim institutima, po pravilu, postoji naučni ili stručni savet, ali sa savetodavnom, a ne upravnom funkcijom.

Za naučne ustanove pri pojedinim organima državne uprave ne postoje nikakvi opšti propisi. Osnivane su uredbom ili rešenjem Saveznog izvršnog veća odnosno republičkih izvršnih veća. U aktu o osnivanju predviđa se i opšta forma upravljanja. U najvećem broju slučajeva takvom ustanovom rukovodi upravnik, a uz njega, kao savetodavni organ, postoji stručni savet. Samo u naučnim ustanovama pri organima državne uprave, koji su osnovani poslednjih godina, predviđa se i postojanje kolektivnog organa upravljanja.

Organizacija većine vanfakultetskih ustanova regulisana je decembra 1953 g. Osnovnom uredbom o ustanovama sa samostalnim finansiranjem. Prema toj uredbi, pod ustanovama sa samostalnim finansiranjem podrazumevaju se ustanove koje vrše javne službe i svojom delatnošću ostvaruju prihode kojima mogu da pokriju u celini ili delimično svoje rashode. Osnivati ih mogu različiti organi i organizacije. Osnivač donosi pravila kojima se regulišu najvažnija pitanja položaja ustanove (upravljanje, finansiranje i dr.). Prema toj uredbi, organi upravljanja u tim ustanovama mogu biti bilo samo individualni, bilo individualni i kolektivni. Rešenjem o osnivanju određuju se i sastav eventualnog kolektivnog organa upravljanja, njegova prava i dužnosti. Iako su ove ustanove u svom radu samostalnije od ostalih naučnih ustanova, ipak osnivač i pojedini državni organi imaju još uvek mnogobrojna i velika ovlašćenja u odnosu na ustanovu. Nad radom ustanove i nad njenim finansijskim i materijalnim poslovanjem vrši nadzor državni organ nadležan

³ Vidi: »Visoka nastava«, »Jugoslovenski pregled«, mart 1957, str. 139—143.

⁴ Vidi: »Akademija nauka i umetnosti«, »Jugoslovenski pregled« maj 1957, str. 243—248.

za poslove i zadatke ustanove. Nad finansijskim poslovanjem vrši nadzor takođe i nadležni državni sekretar za poslove opšte uprave i budžeta.

Zakonom o organizaciji naučnog rada znatno se proširuje samostalnost naučnih ustanova. Naučne ustanove su u načelu samostalne ustanove. One imaju, sem manjih fakultetskih ustanova, svojstvo pravnog lica, svoj predračun prihoda i rashoda, same vrše izbor rukovodioca i saradnika ustanove, same donose pravila o svom radu. Državni organ nadležan za naučne ustanove ne vrši više pravo nadzora nad celokupnim radom naučne ustanove, nego samo nad zakonitošću akata naučnih ustanova.

Među najvažnije promene u režimu naučnih ustanova spadaju upravo odredbe o upravljanju naučnim ustanovama. Njima upravljaju: savet ustanove, uprava i direktor ustanove. Uprava se ne obrazuje u svim naučnim ustanovama, nego samo u većim naučnim ustanovama i u naučnim ustanovama sa razvijenom unutrašnjom organizacijom. Upravu čine direktor i članovi koje iz svoje sredine bira kolektiv. Uprava vrši, pre svega, stručne poslove: sastavlja planove naučnog rada, raspravlja o unapređenju naučnog rada ustanove, daje saglasnost za objavljivanje naučnih radova. Pored toga, vrši neke pripreme poslove za savet ustanove: izrađuje predlog pravila ustanove, nacrt akata koje donosi savet i dr. U naučnoj ustanovi u kojoj nema uprave te poslove vrši direktor ili savet ustanove. Svaka naučna ustanova ima direktora. Direktora bira savet u načelu iz reda naučnih radnika ili između lica koja se bave naučnim radom. Direktora postavlja, po pravilu, na osnovu javnog konkursa, osnivač. Direktor neposredno rukovodi ustanovom i organizuje njen rad, priprema sednice saveta i izvršava zaključke saveta, stara se da rad ustanove odgovara njenim zadacima, brine se o podizanju naučnih i stručnih kadrova, rešava o službeničkim odnosima, predstavlja ustanovu i dr.

Najvažnija novina u zakonu je uvođenje društvenog upravljanja u svim naučnim ustanovama, sem u manjim univerzitetskim i fakultetskim, u kojima se ono ostvaruje preko fakultetskog odnosno univerzitetskog saveta. Organ društvenog upravljanja u naučnim ustanovama je savet ustanove. Savet ustanove čine: a) pretstavnici naučnog i stručnog kolektiva ustanove, b) lica koja imenuje osnivač i c) pretstavnici za rad naučne ustanove zainteresovanih organa ustanova i organizacija. Republički savet za naučni rad ima takođe pravo da imenuje jednog člana saveta. Članovi se biraju odnosno imenuju na dve godine. Pojediniosti o sastavu, broju članova i načinu izbora saveta određuju se aktom o osnivanju ustanove i pravilima ustanove. Zakonom su tačno određene nadležnosti saveta. To su nadležnosti u okviru vođenja opšte politike ustanove i obuhvataju pojedine, za rad naučne ustanove važnije aktivnosti, kao što su: donošenje pravila, utvrđivanje predračuna i odobravanje završnog računa, obrazovanje i raspodela fondova, utvrđivanje planova i programa rada, izbor direktora, naučnog i stručnog osoblja. Uvođenjem društvenog upravljanja u naučnim ustanovama proširuje se, u skladu sa našim društvenim sistemom, društveno upravljanje na još jednu važnu oblast javnoga života.

Finansiranje naučnih ustanova. — Ne uzimajući u obzir finansijska sredstva koja su davana za rad naučno-stručnih organizacija (naučnih društava), veći deo troškova za specijalizaciju naučnih kadrova, za izdavanje naučnih publikacija, za održavanje naučnih skupova u zemlji i mnoge druge vrste izdataka za potrebe nauke, zajednica je 1956 g. za rad naučnih ustanova utrošila 7.458.000.000 dinara.

Finansijska sredstva za naučne ustanove poslednjih godina stalno su povećavana. Ukupni rashodi vanfakultetskih naučnih ustanova iznosili su 1953 g. 2.754.000.000, 1954 — 4.322.000.000, 1955 — 5.899.000.000, 1956 — 6.020.000.000 din.⁴ Kao što su rasli ovi rashodi rasli su i rashodi fakulteta u zemlji koji su iznosili 1953 godine 1.777.000.000, 1954 — 3.286.000.000, 1955 — 4.818.000.000, 1956 — 4.781.000.000 dinara. Svakako

da su fakulteti veći deo svojih rashoda trošili na nastavni rad, a samo manji deo za naučni rad. Ako pretpostavimo da je od ukupnih fakultetskih rashoda za naučni rad trošeno samo 30% (a ostalo za nastavni rad), onda pregled rashoda vanfakultetskih i fakultetskih naučnih ustanova od 1953 do 1956 g. u milionima dinara izgleda ovako:

Naučne ustanove	1953	1954	1955	1956
Vanfakultetske	2.754	4.322	5.299	6.020
Fakultetske	531	985	1.445	1.438
Ukupno	3.285	5.307	6.744	7.458

Od 186 vanfakultetskih ustanova u 1956 g. je 12 bilo saveznih, a 176 republičkih. Raspored sredstava koja su trošila sve ove ustanove 1953 i 1956 daje sledeći pregled rashoda saveznih i republičkih vanfakultetskih naučnih ustanova:

Naučne ustanove	Godina	Broj ustanova	Iznos sredstava
Savezne	1953	8	408,134.000
	1956	12	713,610.000
Srbija	1953	54	1.330,431.000
	1956	64	2.647,283.000
Hrvatska	1953	36	335,626.000
	1956	42	937,411.000
Slovenija	1953	27	379,700.000
	1956	31	858,984.000
Bosna i Hercegovina	1953	18	112,546.000
	1956	18	354,508.000
Makedonija	1953	10	145,605.000
	1956	13	406,119.000
Crna Gora	1953	5	41,851.000
	1956	6	102,408.000
Ukupno	1953	158	2.753,953.000
	1956	186	6.020,123.000

Ovi podaci pokazuju da su sredstva, koja su trošile vanfakultetske ustanove od 1953 do 1956 porasla 2,2 puta. Prosek rashoda za jednu vanfakultetsku naučnu ustanovu iznosio je 1953 11,100.000 din., a 1956 taj je prosek bio 32,366.000 dinara. Najveći prosek rashoda je kod ustanova pod nadzorom saveznih organa, kod kojih prosečni rashodi jedne naučne ustanove iznose blizu 60,000.000 din. Kod ustanova pojedinih republika prosek se kreće između 17,000.000 din. kao što je kod ustanova NR Crne Gore, i 41,000.000 din., kao što je kod ustanova NR Srbije. Prosečni rashodi fakultetskih ustanova, međutim, znatno su manji. Oni iznose nešto manje od 3,000.000 dinara za jednu ustanovu.

Finansijski režim ustanova koje se bave naučnim radom je različit. Veliki deo tih ustanova finansiran je isključivo iz budžeta ili dotacija, kao što je slučaj sa gotovo svim fakultetskim ustanovama, kod većine akademijinih ustanova i kod većine naučnih ustanova pri organima državne uprave. Od 1953 veći broj naučnih ustanova organizuje svoje finansiranje prema propisima koji važe za ustanove sa samostalnim finansiranjem. Ove ustanove u celini ili delimično pokrivaju svoje rashode prihodima iz svoje delatnosti, finansijski samostalno posluju, i imaju svoje fondove u koje ulazi deo prihoda ostvaren delatnošću ustanove. Godine 1956 bilo je od 186 vanfakultetskih ustanova, 115 ustanova na sistemu samostalnog finansiranja. Od ovih 115 ustanova četiri su bile savezne, a 111 republičkih — 47 u NR Srbiji, 20 u NR Hrvatskoj, 16 u NR Sloveniji, 12 u NR Bosni i Hercegovini, 12 u NR Makedoniji i četiri u NR Crnoj Gori. Udeo sopstvenih prihoda u ukupnom predračunu ovih ustanova bio je u početku relativno mali. Godine 1953 ove ustanove obezbeđivale su 33,7% svojih prihoda naplatom za istraživačke radove i usluge, ali već 1956 51,1% ukupnih rashoda. Ovaj sistem samostalnog finansiranja odrazio se povoljno na razvoj

⁴ Nisu obuhvaćeni rashodi Saveznog geološkog zavoda, Instituta za tehnologiju mineralnih sirovina, Ekonomskog instituta u Sarajevu i Albanološkog instituta u Prištini.

materijalne baze instituta, na zainteresovanost njegovih saradnika za rad i na razvijanje saradnje sa privredom. Međutim, on ima i negativne posledice, jer potstiče naučne ustanove na rešavanje kratkoročnih problema i vršenje ekspertiza ponekad na štetu fundamentalnih i dugoročnih istraživanja.

Naučne ustanove u privredi su na finansis kom račun u preduzeća pri kome se nalaze.

Zakonom o organizaciji naučnog rada unose se izmene i u način finansiranja naučnih ustanova. Zakon određuje da svaka naučna ustanova treba da ima svoj predračun. Sredstva za izdržavanje osnovnih zadataka ustanove dužan je da obezbedi osnivač. Prihodi ustanove obezbeđuju se u celini ili delimično od strane osnivača ili iz dotacija državnih organa i raznih organizacija ili iz sredstava koja ustanova ostvari svojim naučnim radom. Svaka naučna ustanova, a ne samo ustanove sa samostalnim finansiranjem, može sa pojedinim državnim organima, privrednim i drugim organizacijama da zaključuje ugovore o izvršenju određenih istraživačkih radova i o naknadi za taj rad. Sredstva koja na taj način ostvare ustanove, kao i ostvareni višak prihoda nad rashodima, unose se u fondove koji će biti predviđeni aktom o osnivanju ustanove ili pravilima ustanove. Naučne ustanove moći će koristiti izvesna sredstva i iz fonda za naučni rad pri Saveznom savetu za naučni rad. Sredstva iz tog fonda daju se prema propisima zakona u cilju pomaganja naučnog rada od posebnog značaja i opšteg društvenog interesa. Očekuje se da će novi propisi o finansiranju, s jedne strane, osigurati samostalnost naučnih ustanova, a, s druge strane, potsticati naučne ustanove na užu saradnju sa privredom i drugim organizacijama i na rešavanje problema važnih za društveni razvitak.

Saradnici naučnih ustanova. — Podizanju naučnog podmlatka i usavršavanju postojećih naučnih kadrova posvećivana je od 1945 g. velika pažnja. Broj naučnih radnika i zaposlenog osoblja u naučnim ustanovama uopšte, rastao je ne samo uporedo sa porastom broja naučnih ustanova, nego se povećavao i u naučnim ustanovama koje su postojale i ranije. Broj naučnih radnika povećavao se kako u fakultetskim tako u vanfakultetskim naučnim ustanovama.

Na svim fakultetima u zemlji radilo je 1956 g. na nastavnom i naučnom poslu ukupno 3.444 stalno zaposlena i 1.327 honorarno zaposlenih lica. Od ovog broja bilo je: redovnih profesora univerziteta 357, vanredna profesora 483, docenta 463, ostalog nastavnog osoblja 129, asistenata 1.638, ostalih saradnika univerzitetskih i fakultetskih ustanova 387, honorarnog nastavnog osoblja 645 i honorarnih saradnika fakultetskih univerzitetskih ustanova 684.

Broj naučnog kadra na fakultetima od 1953 g. do 1956 g. stalno je, iako ne brzo, rastao, kao što pokazuje sledeći pregled:

Godina	Stalno zaposleno	Honorarno zaposleno	Ukupno
1953	2.908	843	3.751
1954	3.089	1.126	4.215
1955	3.296	1.227	4.523
1956	3.444	1.327	4.771

Raspored stalno zaposlenog naučnog kadra na fakultetima po republikama i naučnim oblastima izgledao je ovako 1956 g.:

	Društvene nauke	Prirodne nauke	Primenjene nauke	Ukupno
Srbija	411	160	856	1.427
Hrvatska	231	159	548	938
Slovenija	148	45	278	471
Bosna i Hercegovina	117	113	153	383
Makedonija	114	56	55	225
Ukupno	1.021	533	1.890	3.444

Porast naučnog kadra zaposlenog u vanfakultetskim naučnim ustanovama bio je nešto brži. On je iznosio oko 55% od 1953 do 1956, dok je u istom periodu porast na fakultetskim naučnim ustanovama iznosio 27%.

Brojno stanje naučnog kadra u vanfakultetskim naučnim ustanovama od 1953 do 1956 pokazuje sledeći pregled:

Godina	Stalno zaposlen	Honorarno zaposlen	Ukupno
1953	2.281	357	2.638
1954	2.377	545	2.922
1955	3.037	692	3.729
1956	3.272	820	4.092

Naučni kadar u vanfakultetskim ustanovama bio je 1956 g. samo delimično razvrstan u zvanja u prosvetno-naučnoj službi. Od 3.272 stalno zaposlena lica bilo je 1956 g. u zvanju naučnog saradnika 305, u zvanju stručnog saradnika 643, u zvanju asistenta 840, a 1.484 visokokvalifikovana stručnjaka bila su u raznim zvanjima van zvanja prosvetno-naučne službe. Jedan od razloga što je preko 45% lica koja su obavljala naučni rad u vanfakultetskim naučnim ustanovama bilo raspoređeno van zvanja prosvetno-naučne službe jeste i taj što je prema Uredbi o zvanjima u prosvetno-naučnoj službi od 1952 g. bilo predviđeno veoma malo zvanja za saradnike vanfakultetskih naučnih ustanova.

U vanfakultetskim naučnim ustanovama rastao je relativno brzo ne samo broj naučnih radnika zaposlenih u njima nego i ostalog osoblja. To pokazuje sledeći pregled osoblja zaposlenog u vanfakultetskim naučnim ustanovama po naučnim oblastima i republikama:

	Društvene nauke	Prirodne nauke	Primenjene nauke	Ukupno
Savezne ustanove	154	14	868	1.036
Srbija	195	922	2.289	3.406
Hrvatska	213	373	1.020	1.606
Slovenija	72	179	876	1.127
Bosna i Hercegovina	26	111	291	428
Makedonija	12	229	265	506
Crna Gora	10	28	81	119
Ukupno	682	1.856	5.690	8.228

Gornji pregled pokazuje da je kod fakultetskih i kod vanfakultetskih naučnih ustanova najviše zaposlenog osoblja i zaposlenih naučnih radnika u oblasti primenjenih nauka. Od naučnih radnika koji rade u fakultetskim naučnim ustanovama 54,8% radi u naučnim ustanovama iz oblasti primenjenih nauka. A kod vanfakultetskih ustanova od ukupno zaposlenog osoblja u ustanovama iz oblasti primenjenih nauka zaposleno je preko 69%. Kod fakultetskih ustanova najveći broj naučnih radnika u ustanovama iz oblasti primenjenih nauka zaposlen je u medicinskim naučnim ustanovama (1.056 od 1890, tj. oko 56%). U vanfakultetskim naučnim ustanovama od osoblja zaposlenog u ustanovama iz oblasti primenjenih nauka manji je broj zaposlen u medicinskim, a veći u poljoprivredno-šumarskim i tehničkim naučnim ustanovama.

Godine 1956 bilo je u svim fakultetskim i vanfakultetskim ustanovama 6.716 lica koja su se kao stalno zaposlena bavila istraživačkim radom. Pored toga, radilo je 2.147 honorarno zaposlenih naučnih radnika. Gotovo isto toliko zaposlenog kadra bilo je u 186 vanfakultetskih ustanova koliko u 542 fakultetske naučne ustanove. U jednoj vanfakultetskoj naučnoj ustanovi prosečno su bila zaposlena 22 naučna i stručna radnika (stalno 17,6, a honorarno 4,4), dok je u jednoj fakultetskoj ustanovi prosečno bilo zaposleno 8,8 (6,4 stalno, a 2,4 honorarno).

I pored toga što je poslednjih godina osetno porastao broj naučnog podmlatka i što je bilo vidnog uspeha u usavršavanju postojećeg naučnog kadra, podizanje naučnog kadra ostao je jedan od osnovnih problema razvitka naše nauke. Zato i Zakon o organizaciji naučnog rada posvećuje veliku pažnju pitanju uzdizanja naučnog kadra. On reguliše i neka konkretna pitanja u vezi sa kadrom, kao što su pitanje zvanja saradnika naučnih ustanova i uslova njihovog izbora i napredovanja. Njime se predviđaju za saradnike naučnih ustanova sa fakultetskom spremom dve vrste zvanja: zvanja po naučnoj liniji i zvanja po stručnoj liniji. Naučna zvanja su: naučni saradnik, viši naučni saradnik i naučni savetnik. Stručna zvanja su: stručni saradnik i viši stručni saradnik. Pored ovih zvanja kao zvanje sa fakultetskom spremom predviđa se zvanje asistenta. Asistentsko zvanje je pripremno zvanje. Iz ovog zvanja se, prema sklopnostima, može napredovati bilo po naučnoj bilo po stručnoj liniji. Novim Zakonom se uvode tri nova zvanja za saradnike naučnih ustanova sa fakultetskom spremom: zvanje višeg naučnog saradnika, naučnog savetnika i višeg stručnog saradnika. Zakon takođe predviđa zvanja laboranta, preparatora i tehničkog saradnika, za koja je potrebna puna srednjoškolska sprema, kao i zvanje pomoćnog laboranta za koje je dovoljna svršena osmogodišnja škola.

Izbor za sva zvanja sa fakultetskom spremom vrši na osnovu konkursa savet naučne ustanove. Asistenti i stručni saradnici biraju se na tri godine, a naučni saradnici, viši naučni saradnici i naučni savetnici na pet godina. Izbor za sva ova zvanja, sem za zvanje asistenta i stručnog saradnika, potvrđuje republički savet za naučni rad. Za fakultetske i univerzitetske naučne ustanove potvrda izbora ostavljena je univerzitetskom savetu, odnosno za stručne saradnike i asistente fakultetskom savetu ili univerzitetskoj upravi. Za naučne ustanove u sastavu akademija nauka izbor potvrđuje predsedništvo akademije. Svi naučni i stručni saradnici, sem naučnog savetnika, podležu ponovnom izboru.

Uslovi za izbor i napredovanje naučnog kadra u naučnim ustanovama slični su uslovima za odgovarajuće kategorije univerzitetskih nastavnika i asistenata na fakultetima. Pored svršenog fakulteta, uslovi za izbor jesu: za asistenta — stručna praksa i pokazani smisao za naučni rad; za naučnog saradnika — doktorat nauka i objavljeni naučni i stručni radovi; za višeg naučnog saradnika i naučnog savetnika — doktorat nauka i objavljeni značajniji naučni i stručni radovi. Za izbor za stručnog saradnika dovoljan je svršeni fakultet, a za izbor za višeg stručnog saradnika potrebni su i objavljeni ili poznati stručni radovi i odgovarajuća stručna praksa.

Organizovanje naučne aktivnosti. — Na naučnu aktivnost u zemlji negativno se odrazilo nepostojanje organa koji bi povezali relativno velik broj ustanova koje se bave istraživačkim radom i koji bi potsticali i pomagali razvitak nauke u zemlji. Bilo je tendencija da posle 1945 g. akademije nauka i Akademski savet, koji bi eventualno prerastao u saveznu akademiju, postanu rukovodeći i operativni organi u oblasti nauke, a instituti akademija nauka centralni instituti za pojedine naučne discipline. Godine 1948 obrazovana je pri Saveznoj planskoj komisiji Savezna uprava za unapređenje proizvodnje koja je trebalo da postane operativni centar za primenjena istraživanja. Savezna uprava za unapređenje proizvodnje imala je među ostalim zadacima, i zadatak da izrađuje planove rada za sve naučne ustanove koje mogu koristiti privrednoj izgradnji i da preko svojih organa prati i potstiče ostvarivanje ovih planova. Ustvari aktivnost Savezne uprave ograničila se uglavnom na pokušaje da se instituti akademije nauka i fakultetski instituti povezuju za institutima pri resorima kao i na pokušaje organizovanja istraživanja za potrebe pojedinih privrednih grana i pojedinih preduzeća. Isto tako ni akademije nauka, ni Akademski savet, nisu nikad postali centralni upravni organi za naučni rad, jer stvaranje nekog centralnog tela koje bi upravljalo naučnim radom i dirigovalo njime nije odgovaralo nj tradicijama naučnog rada kod nas, ni strukturi naše zemlje, ni našem društvenom razvitku.

Danas se saradnja i koordinacija u naučnoj aktivnosti ostvaruje samo delimično i samo u nekim pitanjima. Akademije nauka povezuju rad svojih instituta, a Akademski savet delimično rad akademija. U NR Bosni i Hercegovini angažovano je Naučno društvo Bosne i Hercegovine u cilju razvitka naučnog rada. Postoje i pojedine organizacije sa zadatkom da organizuju istraživački rad o pojedinim problemima, kao što je, naprimer, Komisija za medicinska naučna istraživanja i druge. Savezi naučnih društava (Savez lekarskih društava, Savez društava inženjera i tehničara, Savez društava matematičara i fizičara i dr.) organizuju neke od zajedničkih aktivnosti naučnih i stručnih radnika pojedinih oblasti (održavanje naučnih i stručnih sastanaka, izdavanje publikacija, održavanje naučnih veza sa inostranstvom itd.) Pri komorama su stvoreni organi sa zadatkom da angažuju naučne ustanove na rešavanju pojedinih aktuelnih problema privrede. I pored postojanja ovih i drugih organizacija, nema u zemlji organa koji bi u celini pratio naučnu aktivnost relativno velikog broja ustanova, sistematski pomagao i razvijao naučni rad, poticao naučne ustanove i privredne organizacije na sistematsku organizovanu saradnju i uticao na vođenje naučne politike u nacionalnim razmerama.

Zbog toga Zakonom o organizaciji naučnog rada predviđaju se posebni organi čiji je zadatak da pomažu i potstiču naučni rad u Federaciji i u pojedinim republikama. Pored akademija nauka, koje objedinjuju naučni rad akademijinih ustanova, zakonom se predviđa i osnivanje Saveta za naučni rad.

Akademije nauka. — Zakon predviđa postojanje dve vrste akademija nauka: akademija nauka i umetnosti kakve već danas postoje u Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji i akademija nauka koje predstavljaju jedinstvenu naučnu organizaciju Jugoslavije za jednu ili više srodnih naučnih oblasti, naprimer, akademija društvenih nauka, a kakvih još nema. Zakon o takvim jedinstvenim savezima akademijama nauka ne daje posebne odredbe, prepuštajući to saveznom zakonu kojim takve akademije budu osnovane.

Za akademije nauka i umetnosti, kao što su danas Srpska akademija nauka, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Zakon daje načelne odredbe. Ove akademije osnivaju se republičkim zakonom. One udružuju istaknute naučnike, umetnike i druge kulturne radnike, a imaju zadatak da potstiču, organizuju i unapređuju rad na nauci i njenoj primeni u praksi i da rade na unapređivanju umetnosti i kulture. Članstvo u njima je doživotno. Članovi mogu biti redovni, dopisni i počasni. Inostrani naučni radnici mogu biti izabrani za počasne i dopisne članove. Predlog za izbor članova mogu dati: članovi akademije nauka i umetnosti, fakultetske uprave i društvene organizacije naučnika, umetnika i književnika. Najviši organ akademije je skupština, a izvršni organ skupštine je predsedništvo akademije. Predsedništvo akademije koordinira rad akademijinih odeljenja. Finansiska sredstva potrebna za delatnost akademije obezbeđuju se budžetom narodne republike. Akademije nauka koje su već po dosadašnjim propisima o svojoj organizaciji i radu imale veliku samostalnost, po odredbama ovog zakona dobijaju još veću autonomiju. One su pravna lica, koja samostalno osnivaju svoje ustanove i samostalno biraju i unapređuju saradnike svojih ustanova. Zakon sadrži samo principijelne odredbe o akademijama nauka, dok se bliže odredbe o zadacima, organizaciji i članstvu akademija nauka i umetnosti donose republičkim zakonima, a u skladu sa odredbama zakona.

Saveti za naučni rad. — Da bi se pomogao i ubrzao razvitak nauke i što više koristila naučna otkrića za napredak naše društvene zajednice, formiraju se saveti za naučni rad. Zakon postavlja kao obavezno samo obrazovanje Saveznog saveta za naučni rad, dok republikama prepušta da po svojoj odluci formiraju republičke savete za naučni rad.

Savezni savet za naučni rad ima tri osnovna zadatka: pomaganje razvitka nauke, a naročito potsticanje naučnog

rada koji doprinosi opštem razvitku zemlje; staranje o predstavljanju naše nauke u inostranstvu i upravljanje posebnim fondom za naučni rad. Ove svoje osnovne zadatke Savezni savet za naučni rad ostvaruje na taj način što: organizuje savetovanja i konferencije, predlaže Saveznom izvršnom veću preduzimanje mera i donošenje propisa, daje preporuke naučnim ustanovama, pomaže izdavanje naučne literature, prati razvitak nauke i izgradnju kadrova, ukazuje pomoć za učestvovanje naših naučnih radnika na važnijim naučnim skupovima u inostranstvu, raspisuje konkurse, daje nagrade za naučna dela i istraživačke radove itd. Ovaj savet čine predsednik i najmanje trideset članova. Predsednika i deo članova imenuje Savezno izvršno veće neposredno, a deo članova na predlog akademija nauka, univerziteta, saveza naučnih društava, saveznih privrednih i stručnih udruženja i Jugoslovenske narodne armije. Predsednici republičkih saveta za naučni rad su po položaju članovi Saveznog saveta za naučni rad. Članovi Saveznog saveta za naučni rad imenuju se na četiri godine. Savet iz svoje sredine formira odbore za pojedine naučne oblasti. Odbori se sastoje od predsednika i najmanje šest članova, a zadatak im je da proučavaju pojedina pitanja i vrše pojedine poslove iz delokruga Saveta. Savet i odbori mogu za proučavanje pojedinih pitanja imenovati komisije sastavljene od članova Saveta i drugih naučnih i stručnih radnika. Savezni savet ili njegovi odbori mogu se obraćati naučnim ustanovama, akademijama nauka, univerzitetima i fakultetima radi prikupljanja podataka, obaveštenja i mišljenja. Svaka naučna ustanova i organizacija dužna je izvestiti Savezni savet o učešću svojih članova na naučnim skupovima u inostranstvu.

JUGOSLOVENSKI CENTAR ZA TEHNIČKU I NAUČNU DOKUMENTACIJU

Jugoslovenski centar za tehničku i naučnu dokumentaciju¹ osnovan je 1952 g. sa zadatkom da prikuplja, sređuje, obrađuje i širi tehničku, naučnu i ekonomsku dokumentaciju; da zainteresovanim licima i organizacijama pruža informacije o postojećoj dokumentaciji iz oblasti tehnike, nauke i ekonomije, kao i da izdaje stručne publikacije iz oblasti dokumentacije; da daje inicijativu i pomaže organizovanje i razvoj službe dokumentacije u preduzećima i ustanovama i njihovo uključivanje i povezivanje u jedinstvenu mrežu Jugoslovenske službe za tehničku i naučnu dokumentaciju; da predstavlja službu jugoslovenske dokumentacije pred međunarodnim organizacijama².

Organizacija. — Jugoslovenski centar za tehničku i naučnu dokumentaciju izvršava zadatke preko svojih organizacionih jedinica: biblioteka, uredništava, službi tehničkih i naučnih informacija i administrativno-tehničkog odeljenja, kao i preko studijskih komisija i komisija za saradnju na dokumentaciji.

Biblioteka nabavlja knjige, časopise i druga dokumenta, sređuje ih i daje na korišćenje službama Centra i spoljnim interesima. Zbirka dokumenata se sređuje po sistemu univerzalne decimalne klasifikacije. Biblioteka ima oko 40.000 primeraka knjiga, oko 200.000 svezaka časopisa, kao i desetine hiljada drugih dokumenata. Ona je pretplaćena na 3.000 domaćih i stranih časopisa, a dokumenta razmenjuje sa oko 80 ustanova u inostranstvu.

Uredništvo upoznaje preko biltena dokumentacije interesente sa radovima iz oblasti nauke i tehnike. U tom

Republički saveti za naučni rad imaju u odnosu na republičke naučne ustanove slične zadatke kao Savezni savet. Pored toga, oni treba da daju mišljenje o predračunima naučnih ustanova ukoliko se one finansiraju iz sredstava koja se obezbeđuju budžetom narodne republike, autonomne jedinice i sreza. Njihova nadležnost je i da potvrđuju izbor naučnih i stručnih radnika u svim naučnim ustanovama koje se nalaze na teritoriji republike (sem u naučnim ustanovama univerziteta, fakulteta i akademija). Kod njih se vrši registracija svih naučnih ustanova koje se nalaze na teritoriji republike. Republički savet za naučni rad osniva republičko izvršno veće. Ukoliko se takav savet ne osnuje, poslove predviđene da vrši republički savet za naučni rad treba da obavlja republički savet nadležan za poslove nauke.

Saveti za naučni rad nisu organi upravljanja, nego društvena tela čija je funkcija konsultativna i organizatorska. Koristeći sredstva kojima budu raspolagali i autoritet koji budu stekli svojim radom, saveti za naučni rad moći će i bez administrativnog mešanja u rad naučnih ustanova uticati na brži i celishodniji razvitak nauke u zemlji.

N. R.

IZVORI:

»Razvoj naučno-istraživačke delatnosti u FNRJ«, materijal za perspektivni program 1957—1961, izdao Sekretarijat za prosvetu i kulturu Saveznog izvršnog veća, Beograd, jula 1957 g., »Podaci o naučno-istraživačkim ustanovama«, izdao Savezni zavod za statistiku, Beograd, marta 1955 g.; Zakon o organizaciji naučnog rada, »Službeni list FNRJ« br. 54/1957; Opšti zakon o univerzitetima, »Službeni list FNRJ« br. 27/1954; Osnovna uredba o ustanovama sa samostalnim finansiranjem, »Službeni list FNRJ«, br. 51/1953; Uredba o zvanjima i platama službenika u prosvetno-naučnoj struci, »Službeni list FNRJ«, br. 14/1952.

cilju uredništvo organizuje obradu, sređuje i objavljuje izvode članaka iz oko 3.000 domaćih i stranih časopisa koji se biraju prema potrebi stručnjaka. Na izradi izvoda sarađuje oko 1.000 spoljnih saradnika-stručnjaka iz svih oblasti nauke i tehnike.

Uredništvo Centra za tehničku i naučnu dokumentaciju izdaje sledeće biltenne:

Biljna proizvodnja, Stočarstvo, Šumarstvo i drvna industrija, Pogonske mašine i mašinski delovi, Mašinska tehnologija i razne mašine, Tehnika saobraćajnih sredstava, Elektrotehnika, Rudarstvo i geologija, Metalurgija, Hemija i hemiska industrija, Prehranbena industrija, Industrija tekstila i papira, Goriva i maziva, Građevinarstvo i arhitektura, Saobraćaj, Silikatna industrija. Bilteni izlaze mesečno i svaki od njih sadrži 250 izvoda štampanih na kartonima (formata 0,5 × 8,5 sm) koji se mogu ulagati u dokumentacionu kartoteku.

Pored toga, izdaje se Bilten za medicinu-veterinu i Bilten za farmaciju, koji donose bibliografske podatke i izvode članaka iz oblasti medicinskih nauka, veterine, farmacije, biologije, biohemije itd. (oko 1.000 podataka mesečno).

Bilten dokumentacije i stručnih časopisa i dnevne štampe objavljuje 400 izvoda mesečno iz problematike organizacije i rada društvenih službi, privrednih i društvenih organizacija i iz oblasti pravnih nauka.

Služba tehničke i naučne informacije daje interesentima informacije o radovima iz oblasti nauke i tehnike, vrši dokumentaciona istraživanja i daje dokumentacione elaborate za pojedine ili kompleksne probleme. Dosada je spremljeno 32,732.000 tehničkih i naučnih informacija.

Služba za informacije ima servis stručno-nastavnih filmova koji iznajmljuje nastavne filmove preduzećima i ustanovama i servis stručnih prevoda, koji omogućuje jugoslovenskim stručnjacima lakše praćenje inostrane tehničke i naučne literature.

¹ Prvu službu tehničke i naučne dokumentacije osnovala je 1949 g. Savezna uprava za unapređenje proizvodnje, koja je kasnije prešla u Jugoslovenski centar za tehničku i naučnu dokumentaciju.

² Rešenje Saveznog izvršnog veća o Jugoslovenskom centru za tehničku i naučnu dokumentaciju (»Službeni list FNRJ«, br. 47/54).

Ova služba se koristi uslugama poznatih ustanova za dokumentaciju iz inostranstva.

Administrativno-tehnička služba vrši administrativno-tehničke poslove, kao što su: pravni i personalni poslovi, štampanje i prodaja publikacija i finansijski poslovi Centra. Jugoslovenski centar za tehničku i naučnu dokumentaciju je ustanova sa samostalnim finansiranjem.

Komisije. — Centar ima dve vrste komisija: studiske komisije i komisije za saradnju na dokumentacionoj službi.

Studiske komisije izučavaju metode i tehniku rada Centra, sređivanje dokumenata, školovanja kadrova i druga stručna pitanja koja su od interesa za savremenu organizaciju dokumentacione službe. Studiske komisije su istovremeno i nacionalne komisije za međunarodnu saradnju u određenim stručnim pitanjima, i njihovo učešće u radu odgovarajućih stručnih tela Međunarodne organizacije za dokumentaciju je obavezno. Članovi komisija su istaknuti stručnjaci i naučni radnici. Broj ovih komisija uslovljen je potrebom naučnog izučavanja određenih pitanja i brojem odgovarajućih stručnih tela Međunarodne organizacije za dokumentaciju.

Komisije za saradnju na dokumentacionoj službi pomažu organizovanje dokumentacione službe i rade poslove koji mogu biti od interesa za unapređenje dokumentacione službe u zemlji. Ove komisije rade za jednu oblast nauke ili tehnike (naprimjer mašingradnje, građevinarstva, hemije, metalurgije itd.). Članovi komisija su predstavnici preduzeća i ustanova koje su zainteresovane za razvoj i usavršavanje sopstvene dokumentacione službe.

Rad prve i druge grupe komisija usmerava posebna stručna komisija — Stručni savet, koji je najviši stručni organ dokumentacione službe u Jugoslaviji.

Međunarodna saradnja. — Centar ostvaruje međunarodnu saradnju nacionalnih studiskih komisija i Međunarodne organizacije za dokumentaciju čiji je član kao predstavnik jugoslovenske službe za dokumentaciju. Centar je ostvario saradnju sa svima poznatijim centrima za dokumentaciju u inostranstvu. Sa nekima od njih sklopljeni su i ugovori na bazi reciprociteta, tako da Jugoslovenski centar može dobiti svaki dokument koji je publikovan ma u kojoj zemlji sveta.

D. V-a.

ANSAMBLI NARODNIH IGARA

Negovanju narodnih igara posvećena je u Jugoslaviji velika pažnja. Popularizaciji ove grane tradicionalne umetnosti doprinele su folklorne amaterske grupe po gradovima i selima. One, međutim, nisu mogle da rade na daljem sistematskom izgrađivanju igrača i repertoara. Stoga su u 1948 g. osnovani prvi profesionalni ansambl narodnih igara — Ansambl Jugoslovenske narodne armije i Ansambl Srbije, a kasnije i ansambl Makedonije i Hrvatske (1949), Kosmeta (1950) i Crne Gore (1951). Ansambl narodnih igara organizovani su u cilju negovanja i umetničke interpretacije narodnih igara i pesama na sceni. Ansambl Jugoslovenske narodne armije imao je, pored toga, i zadatak da neguje igre »u kojima su naglašeni momenti heroike« i da »stilizacijom i stvaranjem novih igara povećać njihovo bogatstvo«.

Ansambl narodnih igara pošli su od originalnih narodnih igara koje su učili od najboljih starih igrača iz naroda, pa su, u daljem razvoju, tražili najpogodniji način scenske realizacije narodnih igara. Tako je Ansambl narodnih igara Autonomne Kosovsko-Metohijske Oblasti (Priština, 1 septembra 1950 do 1954 g.) ispunio repertoar lokalnim igrama, srpskim i šiptarskim, obrađenim u vidu spletova. Ovaj ansambl postavio je izvestan broj veoma lepih, dotada nepoznatih igara Kosmeta (»Gnjilanske igre«, »Šiptarske igre« iz Žura, »Srpske kosovske igre«, »Srpske igre« iz Prizrena i dr.). Sličan karakter imao je i Ansambl narodnih igara Crne Gore »Oro« (Cetinje 1952 g. do 1954 g.), koji je, u svojoj republici i na turnejama po Jugoslaviji i Francuskoj (1954), prikazivao crnogorske i šiptarske igre (iz Primorja, Rožaja, Boke Kotorske, Bistrice, Gusinja i dr.).

Danas u zemlji postoje tri profesionalna ansambla narodnih igara: Ansambl narodnih igara Srbije — »Kolo«, Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske — »Lado« i Ansambl za narodni igri i pesni »Tanec«. U interpretaciji ovih ansambla došlo je do izražaja bogatstvo koreografskih elemenata, ritmova, melodija i boja kojima obiluju jugoslovenske narodne igre, pesme i narodna nošnja. Tome je naročito doprinela umetnička obrada materijala sa terena, kvaliteta izvođenja isključivo narodnom igračkom tehnikom (a ne baletskom).

U pravu ansambla sačinjavaju direktor i savet — stručno telo sastavljeno od sedam članova (predstavnika ansambla i kulturnih radnika izvan njega). Profesionalni ansambl narodnih igara imaju status kulturno-umetničke ustanove.

Repertoar profesionalnih ansambla narodnih igara je po svom karakteru jugoslovenski, tj. u njemu su zastupljene narodne igre iz svih krajeva zemlje. Ipak, svaki ansambl znatno više pažnje posvećuje negovanju i obradi igara sa svoga područja. U pogledu scenskog tretmana ide se od originalnih igara do kompozicija na narodnu temu sa nizom prelaznih oblika. Narodne igre — »Teškoto«, dalmatinska poskočica — »Lindo«, »Vrljičko kolo«, »Šota« i »Glamočko kolo«, pored mnogih drugih izvanrednih primera narodne umetnosti, našli su u ovim ansablama odlične interpretatore, a motiv »Komitske igre« inspirisao je tri koreografa da na originalan način pruže scensku realizaciju. Ansambl neguju i manjinske igre, osobito »Kolo«.

Gostovanja ansambla u zemlji doprinose međusobnom upoznavanju naših naroda i pomažu amaterskim grupama u pravilnom izvođenju narodnih igara. U inostranstvu ansambl su tumači naše tradicionalne umetnosti, jer govore svakom strancu razumljivim jezikom prikazujući bogatstvo i raznolikost jugoslovenskih igara, muzike i nošnje. Strana stručna kritika visoko je ocenjivala način interpretacije igara. Nastupi ansambla narodnih igara doprineli su uspostavljanju kulturnih veza sa raznim zemljama i otvorili put gostovanjima drugih jugoslovenskih umetnika svuda gde su nastupali.

Kadrovi ansambla narodnih igara su pretežno iz redova amaterskih kulturno-umetničkih društava. Poslednjih godina uprave ansambla preduzimaju mere da u svojoj sredini pripreme podmladak.

*

»KOLO« — Ansambl narodnih igara Srbije osnovano je u Beogradu 1948 godine. Prvi koncert održan je 25 decembra 1948 godine. — Otada je Ansambl dao 883 koncerta (do 30 novembra 1957 g.), i to 469 u zemlji, a 414 u inostranstvu (u Austriji, Belgiji, Burmi, Velikoj Britaniji, Grčkoj, Italiji, Francuskoj, Holandiji, Kanadi, Kini, Monte Karlu, Sjedinjenim Američkim Državama, Sovjetskom Savezu, Švajcarskoj, Turskoj i Zapadnoj Nemačkoj). Od januara 1955 g. Ansambl održava redovne nedeljne koncerte u dvorani Beogradskog dramskog pozorišta.

Na repertoaru »Kolo« ima 56 koreografija sa igrama iz svih krajeva zemlje, među kojima su najpoznatije »Tkalač« iz Prizrena, »Vlaško nadigravanje«, »Vojvodanska ciganska igra«, igre iz Vranja, »Maškoto« iz Debra, »Zmijino oro«, »Kačerač«, igre iz Crne Gore, »Starobosansko nemo kolo« iz Glamoča, »Šota«, »Komitska igra«. Pored igara, »Kolo« ima na repertoaru niz pesama za solo pevače, duete i grupu pevača, kao i instrumente.

»Kolo« je 1949 g. dobilo nagradu Savezne vlade FNRJ, a na Međunarodnom festivalu narodnih igara i pesama u Langolenu (Velika Britanija, 1951 g.) osvojilo tri prva mesta (za narodne igre, narodne instrumente i solo narodnu pesmu).

Ansambel ima direktora, umetničkog rukovodioca i koreografa, nastavnika koreografa, muzičkog saradnika, stručnog saradnika-etnologa, šefa orkestra, 43 igrača i 9 muzičara. Direktor, umetnički rukovodilac i koreograf je Olga Skovran.

»Kolo« ima svoju amatersku grupu (od septembra 1956 g.), u kojoj se pripremaju budući članovi Ansambela.

Kulturno-umetničku ustanovu »Kolo« finansira Narodni odbor Beograda. Budžet rashoda za 1957 g. iznosi preko 20 miliona dinara. »Kolo« ima muzičke instrumente i narodne nošnje u vrednosti 15 miliona dinara.

PREGLED KONCERTNE DELATNOSTI

Godina	»Kolo«				»Lado«				»Tanec«			
	u Beogradu	u zemlji	u inostranstvu	ukupno	u Zagrebu	u zemlji	u inostranstvu	ukupno	u FNRJ*	u inostranstvu	ukupno	
1948	2			2								
1949	18	32		50								
1950	18	41	7	66	6	9	28	43	3	11	14	
1951	30	15	71	116	17	15	2	34	130	5	135	
1952	29	3	106	138	12	2	60	74	83	14	97	
1953	24	27	52	103	14	26	6	46	109	30	139	
1954	45	19	45	109	23	40	45	108	71	26	97	
1955	26	13	66	105	29	31	8	68	36	42	78	
1956	32	29	65	126	9	22	86	117	3	140	143	
1957 30.XI.	35	31	2	68	18	26	18	62	63	9	72	
	259	210	414	883	128	171	253	552	498	277	775	

* Koncerti u Skopju nisu izdvojeni.

»LADO« — Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske osnovan je u Zagrebu 1949 godine. Prvi koncert je održan 4 februara 1950 godine. Otada je ansambl imao 552 koncerta (do 30 novembra 1957 g.), i to 299 u zemlji i 253 u inostranstvu (u Belgiji, Čehoslovačkoj, Danskoj, Velikoj Britaniji, Francuskoj, Finskoj, Istočnoj Nemačkoj, Zapadnoj Nemačkoj, Luksemburgu, Mađarskoj, Norveškoj, Poljskoj, ST Trstu, Švajcarskoj i Švedskoj).

Na repertoaru »Lada« su 43 jugoslovenske igre: »Vrličko kolo«, »Lindo«, »Krčki tanec«, »Balun«, »Slavonsko kolo«, »Pokupski plesovi«, zajedno sa pevačkim tačkama, spadaju u najbolja ostvarenja ovog Ansambela.

Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske »Lado« nagrađen je diplomom i plaketom na Međunarodnom festivalu pesama i igara u Langolenu 1954 godine.

Ansambl ima direktora, umetničkog rukovodioca, 35 igrača, 10 muzičara. Direktor je Ivo Kirigin, a umetnički rukovodilac Zvonimir Ljevaković.

»Lado« finansira Narodni odbor Zagreba. Budžet rashoda za 1957 g. iznosi preko 14 miliona dinara. Ansambl ima narodne nošnje i muzičke instrumente u vrednosti od preko 8 miliona dinara.

»TANEC« — Ansambl za narodni igri i pesni — osnovan je u Skopju 1949 godine. Prvi koncert je održan 1 juna 1950 godine. Ansambl je imao ukupno 775 koncerata (do 30 novembra 1957 g.), i to 498 u zemlji i 277 u inostranstvu (u Albaniji, Bugarskoj, Grčkoj, Egiptu, Velikoj Britaniji, Zapadnoj Nemačkoj, Izraelu, Sjedinjenim Američkim Državama, ST Trstu i Turskoj).

Na repertoaru »Taneca« je 41 igra koje se većinom izvode uz pevanje i instrumentalnu pratnju, osim bogatog repertoara narodnih pesama. Poznate su makedonske igre: »Čifte čamčec«, »Berančec«, »Teškoto«, »Kopačka«, »Aramiska igra«, »Nevestinska igra«, »Kalajdisko« i dr.

O. M.

IZVORI:

Zvanični izveštaji ansambela »Kolo«, »Lado« i »Tanec«; štampani programi koncerata.

KRETANJE OBOLEVANJA I SMRTNOST STANOVNIŠTVA

U FNRJ postignut je napredak u organizaciji zdravstvene zaštite i zdravstvene službe, kao i u podizanju i unapređenju zdravstvenog stanja stanovništva.

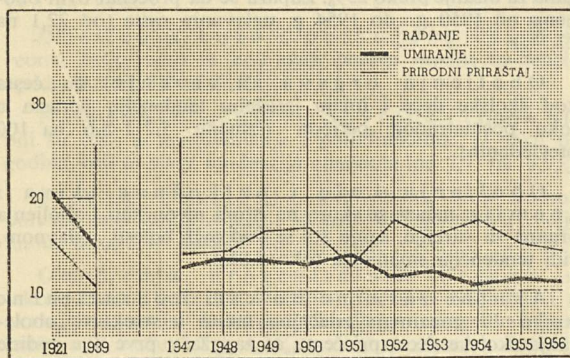
U odnosu na stanje pre rata značajna su postignuća u smanjenju opšte smrtnosti stanovništva, naročito smrtnosti odojčadi. Zatim, postignuti su uspjesi u borbi protiv malarije i endemskog sifilisa, koji su danas kod nas gotovo iskorenjeni (pre rata od malarije je bolovalo godišnje oko milion stanovnika, dok je endemski sifilis nekad zahvatao široka područja Bosne i istočne Srbije). Pored toga, uzev u celini, znatno su smanjena ili su u stalnom padu mnoga oboljenja: trahoma, tuberkuloza, neke akutne zarazne bolesti, oboljenja organa za varenje, oboljenja kože i potkožnog tkiva itd.

Organizacija zdravstvene zaštite i službe, sistem evidencije o njihovom radu, kao i sistem opšte i zdravstvene statistike omogućuju uvid u obolevanje i smrtnost stanovništva u zemlji, a putem toga i relativno jasan pregled kretanja zdravstvenog stanja. To nije slučaj s predratnom opštom i zdravstvenom statistikom, koja je prikupljala podatke o prirodnom kretanju stanovništva, bez organizovane matičarske službe, dok je zdravstvena služba skupljala uglavnom podatke o kretanju akutnih zaraznih bolesti. Zbog toga danas, prilikom analize zdravstvenog stanja, nije moguće praviti poređenja s predratnim stanjem, a naročito u pogledu obolevanja i uzroka smrti. Otuda, zbog nepostojanja odgovarajućih podataka, nije bilo moguće da se procene i svi uspjesi koji su postignuti u posleratnom periodu u Jugoslaviji na području zdravstvene zaštite i zdravstvene službe.

Rađanje, smrtnost i prirodni priraštaj

Rađanje (od 1947 g. do 1956 g.) je znatno iznad nivoa iz 1939 g.; natalitet je u porastu u godinama odmah posle rata, ali relativno visok nivo do 1952 g. smanjuje se za poslednje četiri godine. Broj rođenih na 1.000 stanovnika kretao se u ovom razdoblju između 26,6 (1947 g.) i 30,1 (1949—1950 g.). U ostalim godinama nivo rađanja kretao se između ove dve granice da bi u 1956 g. bio najniži — 25,7.

(Na 1.000 stanovnika)

Smrtnost na hiljadu stanovnika znatno je niža od smrtnosti stanovništva u predratnom periodu. Zapaža se tendencija daljeg smanjenja smrtnosti, naročito za poslednjih pet godina (1952 g. do 1956 g.). Dok je 1939 g. opšta smrtnost iznosila 14,9, u toku desetogodišnjeg perioda posle rata nivo opšte smrtnosti kretao se između 14,1 (1951 g.) i 10,8 (1954 g.).

Nivo opšte smrtnosti u tom razdoblju bio je najviši u Makedoniji i Bosni i Hercegovini — oko 14,0 na 1.000 stanovnika. Najnižu opštu smrtnost imale su Crna Gora i Slovenija. U Sloveniji u proseku za deset godina opšta smrtnost iznosila je 11,3 na 1.000 stanovnika, a u Crnoj Gori — ispod 10 (9,4). Srbija (sa 12,2) i Hrvatska (sa 11,95) nalaze se, u pogledu visine opšte smrtnosti stanovništva, nešto ispod proseka za celu zemlju.

Prirodni priraštaj imao je stalnu tendenciju porasta sve do 1954 godine. Poslednje dve godine opada prirodni priraštaj, iako se on još uvek nalazi na visokom nivou. U toku deset godina prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika kretao se od 12,9 (1951 g.) i 13,9 (1947 g.) do 17,9 (1952 g.) i 17,7 (1954 g.).

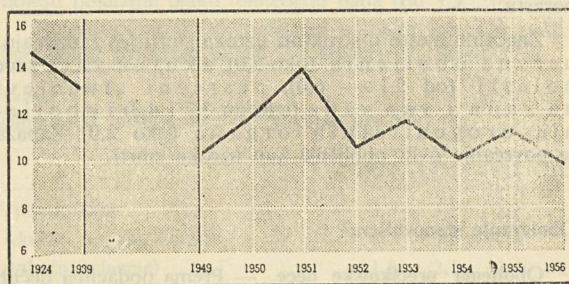
Smrtnost odojčadi

Nivo smrtnosti odojčadi je relativno znatno smanjen u odnosu na stanje pre rata: u 1939 g. umiralo je 13,2 na 100 živorođene dece, a u 1956 g. — 9,8.

Ipak, smrtnost odojčadi za period od 1949 g. do 1956 g. nalazi se još uvek na relativno visokom nivou. Dok se u prve u tri godine (1949—1951 g.) vidi blagi porast smrtnosti odojčadi, u 1951 g. nivo smrtnosti je iznad predratnog nivoa (13,9). Međutim, u toku poslednjih pet godina smrtnost odojčadi kreće se između 11,6 i 9,8 na 100 živorođene dece.

SMRTNOST ODOJČADI

(Na 100 živorođene dece)

Nivo smrtnosti odojčadi najviši je u Makedoniji (13,5), zatim u Bosni i Hercegovini (12,8). Najmanju smrtnost odojčadi ima Slovenija, koja se približava nivou razvijenih evropskih zemalja (6,7), a zatim Crna Gora (8,04) na 100 živorođene dece. Srbija (sa 10,8) i Hrvatska (sa 10,6) imaju smrtnost odojčadi iznad deset na 100 živorođene dece, tj. nešto ispod proseka za celu zemlju. U okviru Srbije visok je nivo smrtnosti odojčadi u Autonomnoj Kosovsko-Metohijskoj Oblasti (iznad 15 na 100 živorođene dece).

Uzrok smrtnosti

Najčešće poznate uzroke smrti¹ od 1952 g. do 1955 g. prikazuje tabela 1.

Tabela 1
NAJČEŠĆI UZROCI SMRTI

	Struktura u %			
	1952	1953	1954	1955
Oboljenja organa za disanje	13,0	16,9	15,6	16,0
Srčana oboljenja i oboljenja vaskularnog sistema	11,4	11,3	14,7	12,1
Oboljenja novorođenčadi i odojčadi	13,0	12,4	12,1	8,8
Tuberkuloza	10,2	7,0	7,0	6,6
Oboljenja organa za varenje	7,4	6,8	6,9	6,0
Rak (neoplazme)	4,4	4,7	6,0	6,0
Nervna oboljenja	4,2	4,5	5,8	5,6
Zarazne bolesti	5,1	5,3	6,0	5,4
Nesrećni slučajevi	4,2	3,7	4,3	3,9
Oboljenja urogenitalnih organa	2,0	1,9	2,0	1,9

¹ Registraciju umrlih i uzroka smrti vrši opštinska matičarska služba. Od 1952 g. u gradovima ta se registracija vrši na osnovu lekarskih izveštaja. To t. zv. »tabulaciono područje« (područje za koje izveštaj o uzroku smrti podnosi lekar) obuhvatalo je u 1955 g. 28,7% stanovništva odnosno 22,1% smrtna slučaja. Podaci se odnose i na »tabulaciono područje«, koje uglavnom obuhvata gradska naselja, i na ona područja gde registraciju vrši matičar. Zbog toga analize i podatke o uzrocima smrti treba primiti sa odgovarajućim rezervama.

Oboljenja organa za disanje nalaze se na prvom mestu. Oko 16% je umrlo od bolesti ove grupe. Od 1952 g. do 1955 g. zapaža se izvestan porast ovih oboljenja kao uzroka smrti.

Srčana oboljenja svih oblika javljaju se veoma često kao uzrok smrti. Tu se zapaža porast. Na 100 umrlih oko 11—12 umire od srčanih bolesti.

Oboljenja novorođenčadi (tj. dece do 7 dana starosti) kao uzrok smrti javljaju se u oko 12 na 100 umrlih. S obzirom na smanjenje smrtnosti odojčadi u našoj zemlji, zapaža se smanjenje i smrtnosti novorođenčadi.

Tuberkuloza kao uzrok smrti dolazi na četvrto mesto (između 10,2 i 6,6 na 100 umrlih). U toku četiri godine (1952—1955 g.) zapaža se znatno smanjenje tuberkuloze kao uzroka smrti.

Oboljenja organa za varenje kao uzrok smrti pokazuju tendenciju smanjenja od 7,4 na 100 umrlih u 1952 g. na 6,0 u 1955 godini.

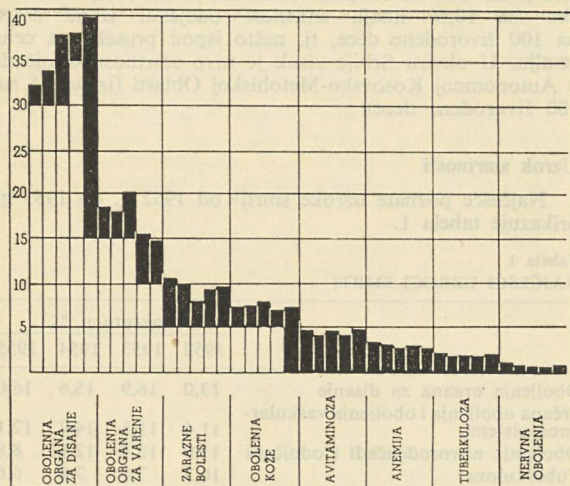
Rak (neoplazme). Broj umrlih usled raka je u porastu.

Značajno mesto u strukturi uzroka smrti još zauzimaju: nervna oboljenja (oko 5,0), akutne zarazne bolesti (od 5,1 — 6,0), nesrećni slučajevi na radu i van rada (između 3,7 i 4,3) i oboljenja urogenitalnih organa (oko 2,0). Zapaža se povećanje ovih oboljenja kao uzroka smrti.

Obolevanje stanovništva²

Oboljenja pretškolske dece. — Prema podacima dečjih dispanzera od 1950 g. do 1954 g. deca pregledana i lečena u ovim ustanovama najčešće su obolevala od sledećih bolesti:

OBOLJENJA PRETŠKOLSKKE DECE (1950—1954) (U procentima)

Oboljenja organa za disanje javljala su se u oko 40% svih oboljenja. Od 1952 g. do 1955 g. zapaža se njihov porast (od 31,7 na 39,6%).

Oboljenja organa za varenje su u strukturi oboljevanja pretškolske dece u postepenom padu (od 18,1 na 14,6%).

² Na osnovu rada dečjih dispanzera za pretškolsku decu, zatim rada školskih ambulanata i poliklinika za školsku decu i, na kraju, na osnovu rada opštih bolnica i drugih zdravstvenih ustanova za ostalo stanovništvo — dobija se dovoljno pouzdana slika strukture oboljevanja stanovništva kod nas.

Akutne zarazne bolesti i parazitarne bolesti bile su dosta česte (između 7,6 i 10,1), međutim, zapaža se blago smanjenje ovih oboljenja.

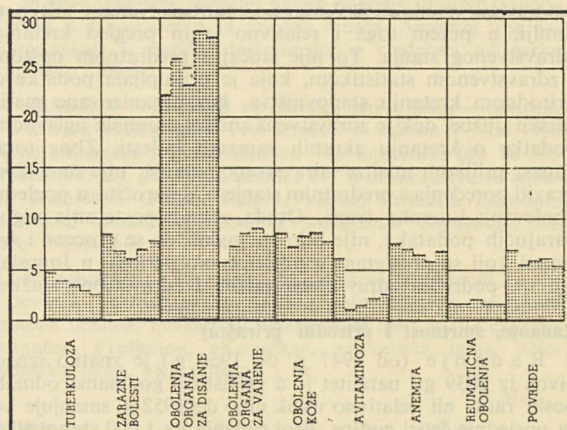
Oboljenja kože i potkožnog tkiva javljala su se takođe često. Tu postoji mala tendencija smanjenja (od 7,5 na 6,9).

Avitaminoze i anemija javljaju se nešto ređe i pokazuju blago smanjenje (kreću se između 3,9 i 4,4%).

Tuberkuloza kao oboljenje pretškolskog deteta javlja se relativno često i pokazuje blagi porast (od 1,3 na 1,5).

Obolevanje školske dece. — Na osnovu podataka školskih ambulanata i poliklinika može se, uglavnom, videti obolevanje školske dece.

OBOLJENJA ŠKOLSKKE DECE (1950—1954)

Oboljenja organa za disanje nalaze se na prvom mestu u strukturi obolevanja školske dece. Od ukupno lečene školske dece bolovalo je od bolesti organa za disanje preko 25%. Zapaža se da procenat ovih oboljenja od 1950 g. do 1954 g. uglavnom raste (od 22,1 na 27,7%).

Oboljenja organa za varenje su česta kod školske dece i imaju izraženu tendenciju porasta u toku posmatranog perioda (između 5,2 i 8,6 na 100 pregledanih).

Oboljenja kože i potkožnog tkiva i anemije nalaze se skoro na istom nivou kao i oboljenja organa za varenje, samo što se kod ovih bolesti, uglavnom, vidi tendencija smanjenja (oko 8,0%).

Akutne zarazne bolesti i parazitarne bolesti zauzimaju značajno mesto u strukturi obolevanja školske dece, pri čemu se zapaža u prve dve godine pad, zatim ponovni porast ovih oboljenja (između 5,8 i 7,5%).

Povrede su isto tako bile dosta česte, iako je njihov broj u opadanju (od 7,2 na 5,5%).

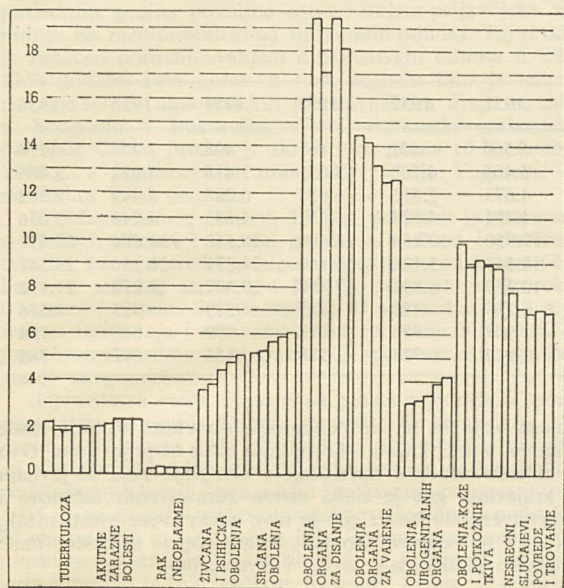
Tuberkuloza kod školske dece javlja se mnogo češće nego kod pretškolske. Kod tuberkuloze je jasno izražena tendencija opadanja obolevanja. Od oko 5% obolelih od tuberkuloze, koja je konstatovana kod pregledanih u školskim ambulantama i poliklinikama u 1950 g., broj utvrđenih slučajeva tuberkuloze u ovim ustanovama smanjio se za više od polovine u 1954 g. (od 4,6 na 2,0%).

Reumatična obolevanja i avitaminoze kod školske dece javljaju se relativno ređe no navedena oboljenja (oko 2,0%).

Obolevanje odraslih. — Za period od 1950 g. do 1954 g. obolevanja odraslih pokazuje sledeći grafikon:

OBOLJENJA KOD PRVIH PREGLEDA U AMBULANTAMA I POLIKLINIKAMA (1950—1954)
(Na 100 pregledanih)

Oboljenja organa za disanje bila su najčešći povod pregleda u ambulantama i poliklinikama u toku petogodišnjeg perioda. Od ukupnog broja prvi put pregledanih i lečenih³ u ovim ustanovama oko 20% bilo je bolesno od raznih bolesti organa za disanje. U ovom periodu je u porastu broj lica koja su prvi put pregledana i kod kojih su utvrđena ova oboljenja (između 16,0 i 19,4%).

Oboljenja organa za varenje su na drugom mestu u strukturi bolesti odraslih. Broj ovih oboljenja je u opadanju u periodu od 1950 g. do 1954 g. (od 14,5 na 12,6%).

Oboljenja kože i potkožnog tkiva su veoma česta, iako se kod ovih bolesti zapaža tendencija opadanja (od 9,8 na 8,8%).

Nesrećni slučajevi, povrede i trovanja bili su česti u ambulantama i poliklinikama. U toku pet godina vidi se blaga tendencija opadanja (od 7,7 na 6,9%).

Srčana oboljenja svih oblika su u stalnom porastu, kao što je slučaj i sa nervnim i psihičkim oboljenjima (kreću se između 5,2 i 6,1%).

Oboljenja urogenitalnih organa su takođe česta i pokazuju tendenciju porasta. Slično je i sa akutnim zaraznim bolestima. Oboljenja urogenih organa kreću se između 3,1 i 4,3%, a akutne zarazne bolesti i parazitarne bolesti između 2,0 i 2,3%.

Tuberkuloza je utvrđena kod oko 2% prvi put pregledanih bolesnika u ambulantama i poliklinikama. Tu se zapaža blaga tendencija opadanja (od 2,2 na 1,8%).

Rak je veoma retko dijagnosticiran u ambulantama i poliklinikama (oko 0,2%).

Analiza podataka o oboljenjima koja su lečena u opštim bolnicama (1950 g. do 1953 g.) dopunjuje u znatnoj meri sliku obolevanja stanovništva u zemlji.

³ Ovi podaci o broju prvi put pregledanih ne znače da je stvarno toliki broj lica bio bolestan. Pod pojmom »prvi put pregledan bolesnik« podrazumeva se prva dijagnoza i prvi pregled svaki put kada je jedan bolesnik došao u ambulantu za zdravstvenu pomoć, kada je pregledan i lečen tom prilikom od ove bolesti. To znači praktično da ako je jedno lice bilo u toku godine, naprimer, šest puta bolesno od oboljenja organa za disanje u razno vreme, u ovoj evidenciji to će se lice pojaviti kao prvi put pregledano šest puta.

Oboljenja organa za varenje su bila najčešća oboljenja od kojih su lečeni bolesnici u bolnicama od 1950 g. do 1954 godine. Zapaža se takođe blag porast ovih oboljenja, koja su se kretala između 18,3 i 19,4%.

Oboljenja organa za disanje su kod ove grupe bolesnika na drugom mestu, pri čemu se ne vide neke naročite tendencije porasta u navedenom periodu (između 10,9 i 11,4%).

Akutne zarazne bolesti (sa 9,3 do 7,4%), oboljenja urogenitalnih organa (sa 8,6 do 10,4%) i nesrećni slučajevi (sa 8,8 do 8,2%) zauzimaju veoma značajno mesto u strukturi bolesnika koji su lečeni u opštim bolnicama. Dok su akutne zarazne bolesti i nesrećni slučajevi u opadanju, bolesti urogenitalnih organa su u porastu.

Bolesti kože i srčana oboljenja. Bolesti kože (koje se kreću od 6,9 do 4,9%) i srčanih oboljenja (od 3,3% do 4,7%) je nešto manje. Kod ovih bolesti zapaža se tendencija opadanja.

Tuberkuloza se javlja u oko 3% od ukupnog broja bolesnika lečenih u opštim bolnicama, a nivo ove bolesti pokazuje blagu tendenciju pada (od 3,3% na 3,0%).

Bolesti od kojih su bolesnici najčešće lečeni u opštim bolnicama pokazuje tabela 2 i sledeći grafikon:

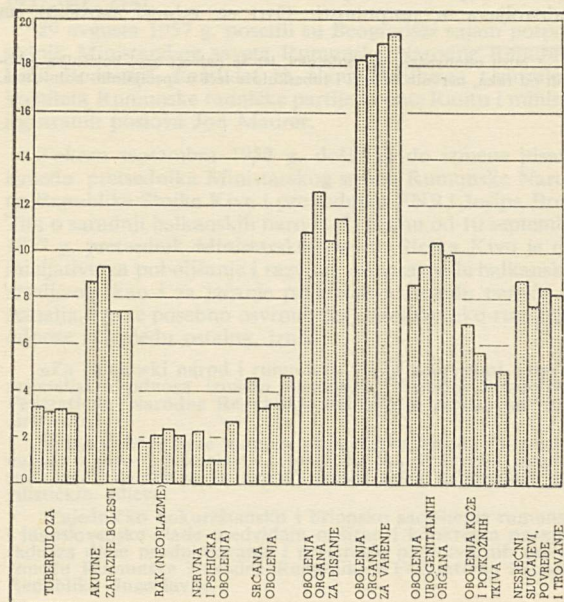
Tabela 2

OBOLJENJA BOLESNIKA U OPŠTIM BOLNICAMA

	1950	1951	1952	1953
Tuberkuloza	3,3	3,1	3,2	3,0
Akutne zarazne bolesti	8,7	9,3	7,4	7,4
Rak (neoplazme)	1,8	2,1	2,4	2,1
Nervna i psihička obojenja	2,3	1,0	1,0	2,7
Oboljenja srca i kardio-vaskularnog sistema	4,6	3,3	3,5	4,7
Oboljenja organa za disanje	10,9	12,6	10,5	11,4
Oboljenja organa za varenje	18,3	18,5	19,0	19,4
Oboljenja urogenitalnih organa	8,6	9,4	10,4	9,9
Oboljenja kože i potkožnog tkiva	6,9	5,7	4,4	4,9
Nesrećni slučajevi, povrede, trovanja	8,8	7,7	8,5	8,2

NAJČEŠĆA OBOLJENJA U OPŠTIM BOLNICAMA (1950—1953)

(Na 100 bolesnih)

Rak je u stalnom porastu (od 1,8 na 2,4%), iako broj bolesnika lečenih u opštim bolnicama od ove bolesti nije naročito velik⁴.
Slično je stanje i sa nervnim i psihičkim oboljenjima.

Tabela 3
GLAVNE AKUTNE INFEKTIVNE BOLESTI

	1939	1945	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Pegavac	413	12.855	290	560	651	461	408	228	276
Trbušni tifus	3.948	8.926	4.583	5.465	4.703	4.075	3.418	3.022	3.486
Dizenterija	1.078	7.234	5.650	4.673	7.815	6.938	6.088	5.449	7.382
Difterija	8.367	6.573	4.794	4.891	4.828	5.451	4.583	4.246	3.636
Veliki kašalj	—	—	7.927	17.950	10.155	16.408	30.548	28.006	22.877
Male boginje	—	—	7.817	18.546	5.110	36.869	24.371	20.136	25.341
Šarlah	3.536	6.715	17.730	12.332	6.891	7.498	10.307	18.222	21.932
Dečja paraliza (poliomieltis)	80	—	104	299	128	715	339	325	1.376
Tetanus	462	445	908	907	985	933	909	849	724
Meningitis epidemični	704	285	1.305	917	721	588	655	682	885

Neposredno posle rata niz opasnih akutnih zaraznih bolesti bio je u velikom porastu u poređenju sa stanjem iz 1939 g., kao rezultat ratnih poremećaja i razaranja. Među ovim bolestima naročito se ističu pegavac i trbušni tifus.
Međutim, do 1956 g. njihov broj znatno je opao, naročito oboljenja od pegavca, trbušnog tifusa i difterije.
U razdoblju od 12 godina nivo akutnih zaraznih bolesti u zemlji ostao je još uvek dosta visok. To se odnosi pre svega na:
pegavac, čija žarišta još postoje u zemlji; trbušni tifus, koji je još uvek dosta čest i čije tendencije opadanja nisu stabilne; dizenteriju, koja je u porastu; difteriju, koja je još uvek na visokom nivou, iako spada u bolesti koje bi se strogo sprovedenom vakcinacijom mogle potpuno likvidirati; male boginje i veliki kašalj, koji su takođe u stalnom porastu, što je rezultat bolje evidencije i prijavljivanja, a i posledica pojave epidemija širih razmera ovih oboljenja u celoj zemlji; šarlah, koji je isto tako u stalnom porastu, kao što su na znatnom nivou tetanus i epidemični meningitis. Osim toga, dečja paraliza (poliomieltis) naglo raste i javlja se u vidu periodičnih epidemija u raznim delovima zemlje.
Evidencija o kretanju akutnih zaraznih bolesti još ne zadovoljava u potpunosti. Ovo se odnosi naročito na

⁴ Nisu obuhvaćeni svi bolesnici, jer se najveći broj bolesnika obolelih od raka, nervnih bolesti i tuberkuloze leči u specijalnim bolnicama.

Akutne zarazne bolesti. — U strukturi oboljenja stanovništva Jugoslavije akutne zarazne bolesti još uvek zauzimaju posebno mesto. Njihovo kretanje tj. broj obolelih od ovih bolesti prikazuje tabela 3.

bolesti koje se ne hospitaliziraju obavezno (šarlah, male boginje, veliki kašalj, dizenterija) ili se ne prijavljuju. Ovo se takođe odnosi i na slučajeve oboljenja koja se javljaju u krajevima gde je slaba mreža zdravstvenih ustanova i zdravstvene službe ili gde je nivo zdravstvene svesti nizak, pa se i ne zahteva pomoć lekara (opet najčešće: male boginje, veliki kašalj, šarlah i dizenterija).

* * *
Analize o uzrocima smrti i obolevanju pretškolske i školske dece i odraslih pokazuju da je nivo opšte smrtnosti, smrtnosti odojčadi, smrtnosti od tuberkuloze, smrtnosti usled oboljenja organa za varenje i nekih drugih bolesti znatno niži u poređenju s predratnim stanjem i pokazuje dalju tendenciju smanjenja.
U strukturi obolevanja pretškolske dece, školske dece i omladine, kao i u strukturi obolevanja odraslih značajno mesto zauzimaju sledeće bolesti: bolesti organa za disanje, organa za varenje, akutne infektivne bolesti i parazitarne bolesti, oboljenja kože i potkožnog tkiva, tuberkuloza, oboljenja srca i kardio-vaskularnog sistema, nesrećni slučajevi, povrede i trovanja, oboljenja urogenitalnih organa i rak.
Izrazita tendencija opadanja, u odnosu na broj pregledanih bolesnika, zapaza se naročito kod bolesti organa za varenje, oboljenja kože i potkožnog tkiva, tuberkuloze, izvesnih akutnih zaraznih bolesti, kao i kod povreda, nesrećnih slučajeva i trovanja.

R. G.

JUGOSLAVIJA I RUMUNIJA

Odnosi između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Rumunske Narodne Republike razvijaju se tokom poslednjih godina povoljno ostvarivanjem prijateljske saradnje na raznim sektorima uzajamnih odnosa. Taj proces je započeo normalizovanjem diplomatskih odnosa u toku 1954 godine. Prvi korak u tom pogledu bilo je nimenovanje šefova diplomatskih predstavništava dveju zemalja u Beogradu i Bukureštu. Novi rumunski ambasador Nikolaie Guina predao je akreditivna pisma 10. septembra 1954 g., a jugoslovenski ambasador Nikola Vujanović 17. novembra 1954 godine.

Dvadeset osmog januara 1955 g. potpisan je sporazum o opravci, obnovi i dopuni graničnih stubova i graničnih oznaka, kao i o uređenju jugoslovensko-rumunske granične linije, a sedmog septembra 1955 g. potpisan je Protokol o izmeni i dopuni Sporazuma od 11. septembra 1953 g. o načinu ispitivanja i rešavanja incidenata koji bi nastali na jugoslovensko-rumunskoj granici. Ti sporazumi su regulisali stanje na granici.

Uparedo sa ovim rešavana su putem zajedničkih sporazuma i druga pitanja. Sporazumom koji je potpisan u Beogradu 10. februara 1955 g. utvrđena su pravila o plovidbi na Dunavu. 12. februara 1955 g. postignut je Sporazum o preduzimanju hitnih mera u cilju sprečavanja poplava u toku 1955 g. na jugoslovensko-rumunskom graničnom području. U martu 1955 g. potpisan je jugoslovensko-rumunski trgovinski sporazum. Sedmog aprila 1955 g. postignut je Sporazum o raznim hidrotehničkim pitanjima, kojima je regulisan režim graničnih voda, i obrazovana mešovita komisija za ta pitanja.

Beogradska deklaracija od drugog juna 1955 g. pozitivno je uticala i na dalji razvoj jugoslovensko-rumunskih odnosa. Osvrćući se na rezultate razgovora između delegacija vlada FNRJ i SSSR, koji su sadržani u Beogradskoj deklaraciji, prvi sekretar Rumunske radničke partije Georgi Georgiju Dež, koji je u to vreme bio pretsednik rumunske vlade, izjavio je 23. avgusta 1955 g.:

»Naša Partija i vlada Rumunske Narodne Republike, ceo naš narod pozdravili su sa dubokim zadovoljstvom rezultate sovjetsko-jugoslovenskih razgovora u Beogradu i poboljšanje odnosa između SSSR i FNRJ. Mi smo nadahnuti željom da učinimo sve što možemo sa naše strane da bi se eliminisale posledice raskida prijateljskih odnosa između naše zemlje i Jugoslavije. Mi se zalažemo za normalizovanje i razvoj opsežnog prijateljskog kontakta sa susednom Jugoslavijom, zasnovanog na prijateljstvu, bratstvu i uzajamnim interesima.«

Ova izjava bila je u punoj saglasnosti sa nastojanjima jugoslovenske vlade na razvijanju prijateljskih odnosa između dve zemlje.

Tokom 1955 g. i početkom 1956 g. usledile su i druge mere u pravcu razvijanja dobrosusedskih odnosa. S rumunske strane su preduzete mere u pogledu poboljšanja statusa jugoslovenske nacionalne manjine u Rumuniji i zadovoljenja njenih prava.

Postignuti su sporazumi o obnovi železničkog saobraćaja, o poštanskoj službi i o uspostavljanju vazdušnog saobraćaja između dve zemlje. Pored toga, uz obostrano nastojanje otpočela je saradnja i na kulturnom, naučnom, sportskom i drugim poljima i preduzete su mere za razmenu delegacija u cilju boljeg uzajamnog upoznavanja i izučavanja iskustava.

Tokom 1956 g. postavljeni su čvrsti osnovi za svestranu i prijateljsku saradnju između Jugoslavije i Rumunije. Poseban doprinos takvom razvoju međusobnih odnosa pružile su uzajamne posete jugoslovenske vladine delegacije, na čelu sa pretsednikom Republike Josipom Brozom Titom, Rumunskoj Narodnoj Republici u junu 1956 g. (vidi »J. P.«, mart 1957, str. 160) i rumunske vladine delegacije, na čelu sa članom Prezidijuma Velike narodne skupštine i prvim sekretarom Centralnog komiteta Rumunske radničke partije Georgi Georgiju Dežom, Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji u oktobru 1956 g. (vidi »J. P.«, mart 1957, str. 163). Izjave koje su najviši predstavnici dveju zemalja dali tokom tih poseta i zajednička saopštenja dveju vlada, u

kojima su sumirani rezultati vođenih razgovora, pokazali su obostranu spremnost da se radi na daljem unapređenju svestranih međusobnih odnosa. Osim toga, te posete su omogućile da se uspostave neposredni kontakti i obave razmene mišljenja između predstavnika Saveza komunista Jugoslavije i Rumunske radničke partije (vidi »J. P.«, februar 1957, str. 76 i 78).

U periodu od juna do oktobra 1956 g., između poseta dveju vladinih delegacija, nastupila je živa aktivnost u odnosima između dve zemlje, koja se ispoljila u raznim oblastima. Izvršena je razmena kulturnih i naučnih delegacija između dve zemlje i uspešno su se odvijali kontakti između raznih društvenih organizacija i ustanova.

Osim toga, u tom periodu zaključeni su Veterinarsko-sanitarna konvencija, Konvencija o zaštiti bilja i Konvencija o borbi protiv zaraznih bolesti.

U ovom periodu su se vodili pregovori i činile pripreme za ostvarenje sporazuma predviđenih u Zajedničkoj izjavi dveju vlada od 26. juna 1956 godine.

Tokom septembra 1956 g. izvršena je razmena poseta rumunskih i jugoslovenskih stručnjaka, koji su se na licu mesta upoznali sa ekonomskim problemima i mogućnostima trgovinske razmene dveju zemalja. Ovom prilikom izrađen je nacrt sporazuma o dugoročnoj robnoj razmeni. Zahvaljujući obostranim nastojanjima i uspešnim rezultatima tih kontakata zaključeni su Trgovinski i platni sporazum, Protokol o robnoj razmeni za period od 1957 — 1960 g. i Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji, koje su potpisali na Brionima 27. oktobra 1956 g. potpredsednik Saveznog izvršnog veća Svetozar Vukmanović u ime jugoslovenske vlade i potpredsednik Ministarskog saveta Aleksandru Birladeanu u ime rumunske vlade, kao i sporazum o kulturnoj saradnji koji su tom prilikom potpisali državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović i ministar inostranih poslova Grigore Preoteasa.

Posle posete rumunske vladine delegacije Jugoslaviji, obe strane su preduzele mere za sprovođenje u život zaključaka jugoslovensko-rumunskih razgovora i sporazuma potpisanih na Brionima. Sredinom aprila 1957 g. utvrđen je program rada Mešovite komisije za tehničku i naučnu saradnju. U smislu zaključaka sadržanih u brionskom Zajedničkom saopštenju dveju vlada, vođeni su i razgovori o regulisanju pitanja dvovlasničkih imanja.

U tom periodu došlo je do posete jugoslovenske parlamentarne delegacije Rumuniji. Delegacija je na čelu sa pretsednikom Narodne skupštine NR Crne Gore Blažom Jovanovićem boravila u Rumuniji od 11. do 26. maja 1957 g. na poziv rumunske Velike narodne skupštine (vidi »J. P.«, maj 1957, str. 224).

29. avgusta 1957 g. posetili su Beogradski sajam potpredsednik Ministarskog saveta Rumunske Narodne Republike Emil Bodnaroš, kandidat za člana Politbiroa Centralnog komiteta Rumunske radničke partije Leonte Rautu i ministar inostranih poslova Jon Maurer.

Tokom septembra 1957 g. došlo je do izmene pisama između pretsednika Ministarskog saveta Rumunske Narodne Republike Stojke Kiva i pretsednika FNRJ Josipa Broza Tita o saradnji balkanskih naroda. U pismu od 10. septembra 1957 g. pretsednik Ministarskog saveta Stojka Kivu je dao inicijativu za poboljšanje i razvitak odnosa među balkanskim zemljama, kao i za jačanje prijateljstva između naroda tih zemalja. On se posebno osvrnuo na jugoslovensko-rumunske odnose i, između ostalog, izneo:

»Za rumunski narod i rumunsku vladu neprestani razvitak prijateljskih odnosa između Rumunske Narodne Republike i Federativne Narodne Republike Jugoslavije predstavlja važnu činjenicu.

Nastavljajući stare tradicije prijateljstva između rumunskog naroda i naroda Jugoslavije, rumunsko-jugoslovenska saradnja sada jača i razvija se na čvrsto osnovi naših zajedničkih socijalističkih ciljeva.

Zajedničko bukureštansko i brionsko saopštenje rumunske i jugoslovenske vlade predviđaju opširan i konkretan program rada za dalje produbljivanje i proširenje plodotvornih odnosa između Rumunske Narodne Republike i Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Obe vlade uporno sprovode u život taj program u interesu naša dva naroda i opšteg mira.

U odgovoru od 13. septembra 1957 g. predsednik Tito je u ime jugoslovenske vlade podržao rumunski predlog koji je prožet duhom miroljubivosti i prijateljstva i, između ostalog, izneo:

»U vašem pismu... pokrenut je kompleks pitanja od vanrednog značaja za uzajamne odnose balkanskih naroda i država, za mir u ovom dijelu svijeta kao i za stvar jačanja saradnje među narodima uopšte i mira u čitavom svijetu.

Kroz cio posleratni period vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije pridavala je osobit značaj razvijanju međudržavnih i društvenih veza Jugoslavije sa svojim susjedima.«

U daljem izlaganju predsednik Tito je izneo principe aktivne miroljubive koegzistencije i ukazao da neka neresena pitanja ne bi trebalo da predstavljaju prepreku za razvijanje svestrane međubalkanske saradnje. U tom smislu predsednik Josip Broz Tito je produžio:

»Ja bih, druže Predsjedniče, htio naročito da istaknem da treba pridati osobitu važnost potrebi da se već sada u svakodnevnom tekućem odnosima među pojedinim balkanskim zemljama razvija jedan duh uzajamnog razumijevanja i otklanjanja teškoća koje još postoje između pojedinih balkanskih zemalja, kako bi se zaista pripremile i osigurala neophodne pretpostavke za jednu uspješnu međubalkansku saradnju, zasnovanu na uzajamnom poštovanju, ravnopravnosti i nemišljanju u unutrašnjoj stvari drugih.«

Kao dalja mera u cilju sporazumnog regulisanja pitanja od zajedničkog interesa može se navesti zaključenje Konvencije o čuvanju, održavanju, obnovi i zaštiti graničnih stubova i graničnih oznaka, koja je potpisana 5. oktobra 1957. godine.

Ekonomski odnosi.— U razvoju prijateljske saradnje između dve zemlje značajnu ulogu imao je razvoj međusobnih ekonomskih odnosa.

Dvadeset petog marta 1955 g. zaključen je u Beogradu trgovinski sporazum kojim je utvrđena jednogodišnja trgovinska razmena u vrednosti nešto iznad šest miliona dolara u oba pravca. Na osnovu toga sporazuma, jugoslovenski izvoz u Rumuniju sadržao je valjanu žicu, čelične cevi, razne rude i hemikalije, opremu, mašine i dr. Uvoz iz Rumunije obuhvatao je naftu, razne njene derivate i ulja, hemiske proizvode, roto hartiju, opremu i dr.

Trgovinskim i platnim sporazumom od 28. decembra 1955 g. regulisana je robna razmena za 1956. godinu. Obostranim nastojanjem obim i vrednost robne razmene su skoro udvostručeni, s tim što je predviđeno da oni iznose oko 11 miliona dolara u oba pravca. U toku pregovora koji su vođeni za zaključenje ovog sporazuma postignut je i sporazum o likvidiranju uzajamnih posleratnih finansijskih potraživanja između dve zemlje.

Trgovinski i Platni sporazum i Protokol o dugoročnoj robnoj razmeni, koji su potpisani na Brionima 27. oktobra 1956 g., pružili su novi potstrek u razvijanju ekonomskih odnosa između dve zemlje, utoliko pre što su obe vlade izrazile uverenje da robna razmena predviđena tim sporazumima predstavlja minimum, tako da se može očekivati da se predviđeni nivo prevaziđe u toku izvršenja sporazuma. Na osnovu tih sporazuma, potpisan je u Bukureštu 10. januara 1957 g. Protokol o robnoj razmeni za 1957. godinu. Ovim Protokolom utvrđena je za 1957 g. robna razmena u vrednosti od 16 miliona dolara u oba pravca, što predstavlja povećanje od 33% u odnosu na prethodnu godinu. Protokolom je utvrđeno da Jugoslavija izvozi u Rumuniju kablove i valjani materijal, vatrostalne i hemiske proizvode, rude i drugu robu i opremu, dok se jugoslovenski uvoz iz Rumunije sastoji iz proizvoda industrije nafte, hemikalija, raznih mašina i opreme itd.

Korisna i plodna saradnja između dve zemlje razvija se i na polju uzajamne tehničke i naučne pomoći na osnovu Sporazuma zaključenog 27. oktobra 1956 g., kao i programa koji je utvrđen na sastanku Mešovite komisije za tehničku i naučnu saradnju aprila 1957. godine.

Realizovanje zajedničkih radova na iskorišćavanju hidroenergetskih izvora Dunava u predelu Đerdapa, u pogledu kojih je načelna odluka sadržana u zajedničkoj izjavi dveju vlada od 26. juna 1956 g., biće od krupnog značaja za privredu dve zemlje. Drugog oktobra 1956 g. održano je u Oršavi zasedanje Mešovite komisije stručnjaka u vezi sa korišćenjem hidroenergetskih izvora na Dunavu u predelu Đerdapa. Na ovom zasedanju došla je do izražaja

istovetnost gledanja na ovaj problem, kao i na preduzimanje daljih mera u vezi sa izradom zajedničkog tehničkog i ekonomskog projekta za izgradnju hidrocentrale u oblasti Đerdapa. Dvadeset petog juna 1957 g. održano je u Beogradu prvo zasedanje Mešovite jugoslovensko-rumunske komisije za rukovođenje i koordiniranje tih radova. Na ovom zasedanju usvojen je Statut o radu i izraden sadržaj tehničko-ekonomskog memoranduma, na osnovu koga treba da se izradi zajednička studija o izgradnji hidrocentrale u Đerdapu.

Kulturni i društveni odnosi.— Tokom poslednjih godina uspešno su se razvijali jugoslovensko-rumunski kulturni odnosi. Potstrek u tom pogledu predstavljalo je zaključenje Sporazuma o kulturnoj saradnji od 27. oktobra 1956. godine. Tim sporazumom je predviđeno razvijanje međusobne saradnje na polju naučne, kulturne i prosvetne delatnosti, kao i na polju publicistike i informacija. Radi ostvarenja toga cilja utvrđeno je da se potstiče saradnja između naučnih ustanova i udruženja, da se organizuju uzajamne posete naučnih, kulturnih i prosvetnih radnika, razmena i objavljivanje naučnih i literarnih dela, dodeljivanje stipendija, razmena filmova i organizovanje gostovanja umetnika i umetničkih ansambla itd.

U toku 1956 i 1957 g., pored gostovanja pojedinih jugoslovenskih i rumunskih umetnika, ostvareno je i gostovanje umetničkih ansambla. Septembra 1956 g. gostovao je u Rumuniji Partizanski invalidski pevački hor iz Ljubljane, a u oktobru iste godine Beogradska filharmonija. Tokom 1957 g. gostovali su u Jugoslaviji rumunski folklorni ansambl »Barbu Lautalu« i Bukureštanska filharmonija.

Pristupilo se prevodenju dela iz oblasti jugoslovenske odnosno rumunske literature.

Ostvarena je saradnja na naučnom polju. Naučnici dveju zemalja uzeli su učešća u radu naučnih skupova održanih u Jugoslaviji i u Rumuniji. Između ostalog, rumunski naučni radnici su uzeli učešća na Svetskoj konferenciji za energiju u Beogradu maja 1957. godine. Jugoslovenski naučni radnici prisustvovali su Kongresu nacionalne medicine u Rumuniji.

Januara 1956 g. boravila je u Jugoslaviji, kao gost Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije, delegacija Centralnog veća sindikata Rumunske Narodne Republike na čelu sa predsednikom Centralnog veća sindikata Rumunske Narodne Republike Georgi Apostolom. Septembra 1956 g. posetila je Rumuniju jugoslovenska sindikalna delegacija na čelu sa predsednikom Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije Đurom Salajem.

Proslavi Prvoga maja 1957 g. u Bukureštu prisustvovala je delegacija Saveza sindikata Jugoslavije na čelu sa Krstom Popivodom, dok su predstavnici sindikata Rumunske Narodne Republike na čelu sa Georgi Apostolom, prisustvovali I Kongresu radničkih saveta Jugoslavije, održanom od 25. do 27. juna 1957. godine.

Tokom 1957 g. izmenile su se posete delegacija Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije i Centralnog komiteta Saveza radne omladine Rumunije.

Između jugoslovenskih i rumunskih društvenih naučnih organizacija i ustanova obavlja se razmena publikacija.

Takođe je ostvarena razmena delegacija između pojedinih jugoslovenskih i rumunskih preduzeća, ženskih i sportskih organizacija dveju zemalja.

M. Ba.

IZVORI:

Godišnji izveštaji SIV za period 1950—1953, str. 79; za 1954 g., str. 59; za 1955 g., str. 68; za 1956 g., str. 88. »Skantaja«, 23. avgusta 1955 g. — Govor Georgi Georgiju Deža. »Borba«, 27. juna 1956 g. — Govori Josipa Broza Tita i Georgi Georgiju Deža na masovnom mitingu u Bukureštu; tekst Zajedničke izjave vlada FNRI i Rumunske Narodne Republike. »Borba«, 28. juna 1956 g. — Govor predsednika Tita na masovnom mitingu na Trgu bratstva i jedinstva u Beogradu. »Borba«, 22. oktobra 1956 g. — Govori Josipa Broza Tita i Georgi Georgiju Deža na svečanom ručku u SIV. »Borba«, 28. oktobra 1956 g. — Zajedničko saopštenje povodom zvanične posete delegacije vlade Rumunske Narodne Republike Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji. »Borba«, 30. avgusta 1957 g. — Poseta visokih rumunskih gostiju Beogradskom sajmu. »Borba«, 18. septembra 1957 g. — Tekstovi pisama predsednika rumunske vlade Kivu Stojka i predsednika Tita.

JUGOSLAVIJA U MEĐUNARODNIM NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA

Međunarodne nevladine organizacije (MNVO) su one organizacije čiji članovi nisu same države, koje su osnovane na dobrovoljnoj bazi, slobodnim udruživanjem građana, a koje po svojoj funkciji i karakteru imaju međunarodni značaj. Aktivnost ovih organizacija odnosi se na različite probleme, kao što su pitanja učvršćenja mira, izučavanja političkih, društvenih i naučnih disciplina, razvijanja međunarodne ekonomske, pravne, medicinske, humanitarne, umetničke, sportske i druge delatnosti, staranje o profesionalnim interesima svojih članova itd. Kao opšti ciljevi gotovo svih ovih organizacija ističu se razvijanje međunarodnog razumevanja i saradnje (razvoj ljudskog progressa, očuvanje mira, ostvarenje jedinstva sveta itd.).

Međunarodne nevladine organizacije mogu se podeliti u dve osnovne grupe prema njihovom učešću u međunarodnom životu. U prvu grupu spadaju one MNVO koje vrše izvesne međunarodne javno-pravne funkcije, kao što je, naprimer, slučaj sa Međunarodnim crvenim krstom i Međunarodnom ligom društava Crvenog krsta, kojima su ženevske konvencije iz oblasti ratnog prava od 12 avgusta 1949 g. dodelile konkretne zadatke. Drugu osnovnu grupu predstavljaju razni savezi sastavljeni od nacionalnih udruženja ili pojedinaca raznih zemalja, kojima međunarodnim ugovorima nisu date posebne funkcije, ali koje vremenom dobijaju sve veći značaj u međunarodnom životu.

Uobičajeno je i razlikovanje MNVO dveju kategorija, onih sa stručnim karakterom, koje okupljaju stručnjake, i masovnih, koje predstavljaju javno mnjenje.

Danas ima oko hiljadu MNVO, dok broj nacionalnih organizacija koje učestvuju u radu MNVO iznosi više desetina hiljada.

Povelja Ujedinjenih nacija u čl. 71 istakla je značaj i ulogu MNVO i ovlastila Ekonomski i socijalni savet da »može da preduzima celishodne mere u cilju savetovanja sa organizacijama koje nisu vladine organizacije, a bave se pitanjima koja ulaze u okvir njegove nadležnosti. Takve mere se imaju primenjivati na međunarodne organizacije i, gde tome ima mesta, na nacionalne organizacije posle savetovanja s članom Ujedinjenih nacija koga se to tiče«.

Ekonomski i socijalni savet je svojom rezolucijom 288 (X) od 27 februara 1950 g. (peta godina, deseto zasjedanje), bliže odredio pojam nevladinih organizacija i utvrdio da se »svaka međunarodna organizacija koja nije stvorena na osnovu međuvladinih sporazuma ima smatrati kao međunarodna nevladina organizacija«.

Na osnovu toga člana Povelje UN uspostavljen je poseban savetodavan odnos između većeg broja MNVO i Ekonomskog i socijalnog saveta UN. Savetodavni status tih MNVO pruža im mogućnost da traže da se u dnevni red zasjedanja Ekonomskog i socijalnog saveta unesu pojedina pitanja i da istupaju na plenarnim sastancima ili u pojedinim komitetima Saveta; da pismeno podnose svoje predloge i da prisustvuju sastancima ECOSOC-a, koji su od posebnog interesa za njihovu delatnost. I specijalizovane agencije UN imaju konsultativni odnos sa odgovarajućim MNVO. Pored toga, Odeljenje za javne informacije UN održava kontakt sa oko 500 MNVO i preko 4.000 nacionalnih nevladinih organizacija.

Članstvo u MNVO je grupno ili individualno. Kod grupnog članstva, u pojedine MNVO su učlanjena odgovarajuća nacionalna udruženja, instituti, komiteti, komore ili grupe, dok su u slučaju individualnog članstva u MNVO učlanjeni neposredno pojedinci iz raznih država. Izvesne MNVO imaju istovremeno i grupno i individualno članstvo. Princip je da u članstvo pojedinih MNVO mogu biti primljene samo nacionalne grupe, koje su i prema sopstvenom domaćem zakonodavstvu nevladine organizacije ili grupe obrazovane na čisto dobrovoljnoj osnovi bez ikakvog

učešća vlade. Međutim, i pored odluke Ekonomskog i socijalnog saveta UN od 27 februara 1950 g. o ukidanju »mešovitih« poluslužbenih organizacija, u pojedinim MNVO ima slučajeva da su članovi i predstavnici vlada i državnih organa, pored nacionalnih grupa ili pojedinaca.

Međunarodne nevladine organizacije obuhvataju u svoje članstvo nacionalne organizacije i pojedince većine zemalja. Gotovo sve zemlje sveta učestvuju u radu neke od MNVO, dok pojedine zemlje (Francuska, Švajcarska, SAD) učestvuju u radu oko 500 MNVO. Pojedine MNVO imaju više miliona članova (Međunarodni zadružni savez 118 miliona, Međunarodna liga društava Crvenog krsta 106 miliona).

Jugoslavija je zastupljena u velikom broju MNVO. Razine nacionalne organizacije i pojedinci iz Jugoslavije učestvuju u radu preko 300 MNVO i nacionalnih organizacija međunarodnog značaja.

Aktivnost jugoslovenskih samostalnih ustanova, udruženja, naučnih ustanova i instituta, kao i pojedinih društvenih, naučnih i stručnih radnika u radu MNVO je znatna i dolazi do izražaja u učešću u radu međunarodnih kongresa i konferencija MNVO, u podnošenju raznih naučnih i stručnih referata i niza konkretnih predloga u vezi sa radom pojedinih od tih organizacija, kao i u obavljanju raznih funkcija u rukovodećim organima MNVO. Predsednik Međunarodnog udruženja za međunarodno pravo je Jugosloven — profesor Beogradskog univerziteta dr Milan Bartoš, a takođe se na čelu Svetske federacije gluvih nalazi jugoslovenski predstavnik u svojstvu predsednika. Predstavnici odgovarajućih jugoslovenskih organizacija zauzimaju potpredsednička mesta u Svetskoj federaciji bivših boraca i Svetskoj federaciji udruženja za Ujedinjene nacije, koja razvijaju značajnu aktivnost u međunarodnom životu. Jugoslovenski predstavnik je generalni sekretar Međunarodnog naučnog udruženja esperantista, čije je sedište u Jugoslaviji. Predstavnici Jugoslavije se takođe nalaze u izvršnim odborima ili drugim odgovarajućim rukovodećim organima Interparlamentarne unije, Međunarodnog udruženja za političke nauke, Međunarodnog udruženja za sociologiju, Međunarodnog instituta za administrativne nauke, kao i u skoro svim ostalim međunarodnim pravnim udruženjima, u velikom broju međunarodnih medicinskih i tehničkih organizacija, u Međunarodnom institutu pozorišta i drugim međunarodnim umetničkim i kulturnim organizacijama, kao i pojedinim međunarodnim sportskim organizacijama.

Jugoslovenska aktivnost u MNVO dolazi do izražaja i na međunarodnim izložbama, konkursima, turnirima i takmičenjima, koji se organizuju u delokrugu delatnosti raznih MNVO.

U Jugoslaviji je održan veći broj međunarodnih kongresa, konferencija i sastanaka raznih MNVO ili pojedinih njihovih organa, odbora ili komisija. Prema podacima sadržanim u godišnjim izveštajima Saveznog izvršnog veća, tokom 1954 g. održano je u Jugoslaviji 10 značajnijih međunarodnih sastanaka MNVO, među kojima Međunarodni kongres sportske medicine, zasjedanje Biroa međunarodne federacije za dokumentaciju i Dvadeseto zasjedanje Saveta Međunarodne federacije bibliotekara. U 1955 g. održano je 9 takvih međunarodnih skupova, među kojima: Šesti kongres Međunarodnog instituta pozorišta, Kongres Svetske federacije gluvih i Kongres Međunarodne federacije putničkih agencija. Tokom 1956 g. održano je 17 značajnijih međunarodnih sastanaka ove vrste, od kojih se posebno ističu sastanak Saveta Interparlamentarne unije održan aprila 1956 g. i Kongres Međunarodnog udruženja za međunarodno pravo. Odgovarajuće jugoslovenske organizacije bile su i u toku 1957 g. domaćini za 13 značajnijih međunarodnih susreta MNVO, između ostalih, za sledeće: Trinaesto zasjedanje Saveta Međunarodnog udruženja za socijalnu sigurnost (vidi »J. P.«, maj 1957 g., str. 256), Jedanaesto posebno zasjedanje Svetske konferencije za energiju (vidi »J. P.«, jun 1957 g., str. 300) i Redovnu radnu konferenciju Međunarodnog instituta za administrativne nauke (vidi »J. P.«, jun 1957 g., str. 306).

Iscrpan pregled učešća Jugoslavije u MNVO sadržan je u Godišnjaku međunarodnih organizacija za 1956/57 g., koji je izdao Savez međunarodnih udruženja u Brislu. U pripremi ove publikacije sarađivao je i Sekretarijat Ujedinjenih nacija na osnovu ovlašćenja Ekonomskog i socijalnog saveta UN. Sam pregled učešća Jugoslavije u MNVO na osnovu ovog Godišnjaka nije potpun, pošto Godišnjak ne obuhvata i članstvo onih jugoslovenskih udruženja, grupa i pojedinaca, koje je nastalo posle štampanja Godišnjaka. U samom Godišnjaku sve MNVO su podeljene u 19 grupa prema osnovnoj sadržini njihove aktivnosti.¹ Prema toj podeli učešće Jugoslavije u MNVO je sledeće:

BIBLIOGRAFIJA, DOKUMENTACIJA I ŠTAMPA

U ovoj grupi Jugoslavija je predstavljena u 8 MNVO među njima u: Conseil international des archives (Međunarodni arhivski savet) sa sedištem u Parizu, u koji je učlanjen Savez društava arhivskih radnika; Fédération internationale de documentation (Međunarodna federacija za dokumentaciju) u Hagu, čiji je član Jugoslovenski centar za naučnu i tehničku dokumentaciju; Fédération internationale des archives du film (Međunarodna federacija filmskih arhiva) u Parizu, član Jugoslovenska kinoteka; Fédération internationale des associations de bibliothécaires (Međunarodna federacija udruženja bibliotekara) u Ženevi, čiji je član Savez društava bibliotekara.

RELIGIJA I MORALNI RAZVOJ

U 9 MNVO ove grupe učlanjene su odgovarajuće organizacije koje postoje u našoj zemlji. Među ove međunarodne organizacije mogu se navesti Congrès Juif Mondial (Svetski jevrejski kongres) u Njujorku, čiji je član Savez jevrejskih opština; Union internationale antiraciste (Međunarodna unija antirasista) u Parizu i Union internationale contre l'alcoolisme (Međunarodna unija protiv alkoholizma) u Vašingtonu.

FILZOFIJA, HUMANE I DRUŠTVENE NAUKE

Veći broj naših organizacija i pojedinaca učlanjen je u 25 MNVO, među kojima se nalaze sledeće: Association internationale de science politique (Međunarodno udruženje političkih nauka) u Ženevi, čiji je član Jugoslovensko udruženje za političke nauke; Commission internationale des études slaves (Međunarodna komisija za slavističke studije) u Parizu; Institut international de statistique (Međunarodni institut za statistiku) u Vašingtonu, u koji je učlanjen Savezni zavod za statistiku; Société internationale de criminologie (Međunarodno udruženje za kriminologiju) u Parizu, čiji su članovi instituti za kriminologiju pravnih fakulteta; Union académique internationale (Međunarodna unija akademija) u Brislu i Union internationale des orientalistes (Međunarodna unija orijentalista) u Lajdenu, u kojima Jugoslaviju predstavlja Akademski savet FNRJ.

Federacija esperantista Jugoslavije član je Association internationale scientifique des esperantistes (Međunarodno naučno udruženje esperantista) u Sarajevu i Association universelle pour l'esperanto (Svetsko udruženje za esperanto) u Roterdamu. Jugoslovensko udruženje za filozofiju i sociologiju član je Association internationale de sociologie (Međunarodno udruženje za sociologiju) u Londonu.

MEĐUNARODNI ODNOSI, MIR I PRIJATELJSTVO

Jugoslavija je zastupljena u 11 MNVO ove grupe. Među njima su od naročito značaja tri organizacije: Union interparlementaire (Interparlamentarna unija) u Ženevi, u kojoj je učešće jugoslovenske sekcije veoma aktivno; Fédération mondiale des associations pour les Nations unies (Svetska federacija udruženja za Ujedinjene nacije) u Ženevi, u čijem radu skoro od osnivanja učestvuje Savez udruženja za UN Jugoslavije; Mouvement international des étudiants pour les Nations unies (Međunarodni studentski pokret za Ujedinjene nacije) u Ženevi.

POLITIKA

U ovoj grupi nijedna politička organizacija Jugoslavije nije predstavljena.

PRAVO I UPRAVA (privatno, javno, međunarodno)

U 9 MNVO ove grupe učlanjene su odgovarajuće jugoslovenske organizacije. Tako je Savez udruženja pravnika Jugoslavije preko specijalizovanih pravničkih udruženja (za

međunarodno, krivično, administrativno i pomorsko) učlanjen u sledećim međunarodnim organizacijama: Association de droit international (Udruženje za međunarodno pravo) u Londonu; Association des auditeurs et anciens auditeurs de l'Académie de droit international de la Haye (Udruženje slušalaca i bivših slušalaca Akademije za međunarodno pravo) u Hagu; Association internationale de droit pénal (Međunarodno udruženje za krivično pravo) u Parizu; Association internationale des sciences juridiques (Međunarodno udruženje za pravne nauke) u Parizu; Comité maritime international (Međunarodni pomorski komitet) u Anversu i Institut international des sciences administratives (Međunarodni institut za administrativne nauke) u Brislu. U radu Union internationale des villes et pouvoirs locaux (Međunarodna unija gradova i lokalnih vlasti) u Hagu vrlo aktivno učestvuje Stalna konferencija gradova Jugoslavije.

POMOĆ, DRUŠTVENO PRILAGODAVANJE, OSIGURANJE, DOBROBIT

Ova kategorija ima 12 MNVO u kojima je predstavljena Jugoslavija. Među njima se nalaze sledeće: Association internationale de la sécurité sociale (Međunarodno udruženje za socijalno osiguranje) u Ženevi, čiji je član Savezni zavod za socijalno osiguranje; Croix-rouge internationale (Međunarodni Crveni krst) u Ženevi i Ligue des sociétés de la Croix-rouge (Liga društava Crvenog krsta) u Ženevi, u čijem radu učestvuje Jugoslovenski crveni krst; Fédération mondiale des anciens combattants (Svetska federacija bivših boraca) u Parizu, čiji su članovi Savez boraca Narodnooslobodilačkog rata, Savez ratnih vojnih invalida; Fédération mondiale des sourds (Svetska federacija gluvih) u Rimu, u čijem radu aktivno učestvuje Savez gluvih Jugoslavije i Union internationale de protection de l'enfance (Međunarodna unija za zaštitu dece u Ženevi, čiji je član Savez društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije.

RAD I PROFESIJE, SLUŽBENICI I SINDIKATI

U ovoj grupi Jugoslavija je predstavljena u 18 MNVO, među kojima se nalaze sledeće: Association internationale d'orientation professionnelle (Međunarodno udruženje za profesionalnu orijentaciju) u Brislu; Association médicale mondiale (Svetsko medicinsko udruženje) u Njujorku, čiji je član Savez lekarskih društava FNRJ; Fédération internationale des acteurs (Međunarodna federacija glumaca) u Parizu; Fédération internationale des fonctionnaires supérieurs de police (Međunarodna federacija viših policijskih službenika) u Parizu, u kojoj aktivno učestvuju viši službenici Sekretarijata za unutrašnje poslove; Fédération internationale des musiciens (Međunarodna federacija muzičara) u Cirihi; Fédération internationale des traducteurs (Međunarodna federacija prevodilaca) u Parizu, čiji je član Savez prevodilaca Jugoslavije; Fédération internationale pharmaceutique (Međunarodna federacija farmaceutičkih društava Jugoslavije); Union internationale d'organisations nationales d'hôteliers, restaurateurs et cafetiers (Međunarodna unija nacionalnih organizacija hotelijera, restoratera i držalaca kafana) u Cirihi, čiji je član Savezna ugostiteljska komora; Union internationale des architectes (Međunarodna unija arhitekata) u Parizu, u kojoj učestvuje Savez inženjera i arhitekata FNRJ; Union professionnelle internationale des gynécologues et obstétriciens (Međunarodna profesionalna unija ginekologa) u Parizu, čiji je član Savez lekarskih društava FNRJ; Fédération internationale des mineurs (Međunarodna federacija rudara) u Londonu i Union internationale des syndicats des mineurs (Međunarodna unija sindikata rudara) u Pragu, čiji je član Sindikat rudarskih radnika Jugoslavije.

EKONOMIJA I FINANSIJE

Jugoslavija je u ovoj grupi predstavljena u četiri MNVO, od kojih u dve — Association internationale des sciences économiques (Međunarodno udruženje ekonomskih nauka) u Parizu i Centre international de recherches et d'informations sur l'économie collective (Međunarodni centar za istraživanje i obaveštavanje o kolektivnoj privredi) u Ženevi — aktivno učestvuje Savez društava ekonomista Jugoslavije.

TRGOVINA I INDUSTRIJA

Od 12 MNVO ove grupe, u kojima su učlanjene jugoslovenske organizacije, navode se sledeće: Alliance coopérative internationale (Međunarodni zadrudni savez) u Londonu; Fédération internationale des jeunes coopérateurs (Međunarodna federacija mladih zadrugara) u Hamburgu i Guilde internationale des coopérateurs (Međunarodno udruženje zadrugarki) u Londonu, sa kojima sarađuje Glavni zadrudni savez FNRJ; Association internationale de l'hôtellerie (Međunarodno udruženje za hotelijerstvo) u Parizu čiji je član Savezna ugostiteljska komora; Chambre de commerce internationale (Međunarodna trgovinska komora) u Parizu, čiji je član Savezna trgovinska komora; Fédération internationale des agences de voyages (Međunarodna federacija putničkih agencija) u Parizu, čiji su članovi jugoslovenske turističke agencije; Union des foires internationales (Unija međunarodnih sajмова) u Parizu, čiji su članovi uprave međunarodnih sajмова iz naše zemlje (Beograd, Zagreb, Novi Sad i dr.).

¹ Ova podela se upotrebljava u čitavom svetu, a usvojena je od Unije međunarodnih udruženja, koja je izdavač »Godišnjaka«. — U pregledu su navedene organizacije koje su unete u izdanje »Godišnjaka« za 1956/57. Pored navedenih organizacija, postoje još i druge, u kojima je članstvo jugoslovenskih nacionalnih grupa, udruženja ili pojedinaca nastalo posle štampanja »Godišnjaka«, te iz tog razloga nisu ušli u ovaj pregled.

POLJOPRIVREDA

U grupi poljoprivrede Jugoslavija je predstavljena u 14 MNVO, između ostalih u sledećim: Association internationale d'essais de semences (Međunarodno udruženje za ogleda na semenu) u Vašingtonu, čiji su članovi instituti poljoprivrednih fakulteta; Association internationale des assureurs contre la grêle (Međunarodno udruženje za osiguranje protiv grada) u Cirihi, čiji je član DOZ; Comité européen de la culture du houblon (Evropski komitet za kulturu hmelja) u Strazburu, u kome su predstavljene zadruge proizvođača hmelja; Centre international des engrais chimiques (Međunarodni centar za hemiska đubriva) u Cirihi, u čijem radu učestvuje Savezna poljoprivredna i šumarska komora; Confédération internationale des ingénieurs et techniciens de l'agriculture (Međunarodna konfederacija inženjera i poljoprivrednih stručnjaka) u Cirihi u Fédération européenne de zootechnique (Evropska federacija za zootehniku) u Rimu, čiji je član Savez društava poljoprivrednih inženjera i tehničara FNRJ; Fédération internationale des producteurs agricoles (Međunarodna federacija poljoprivrednih proizvođača) u Parizu, čiji je član Glavni zadrugni savez; Fédération internationale vétérinaire de zootechnie (Međunarodna federacija za zootehničku veterinu) u Madridu, čiji je član Savez društava veterinaru FNRJ.

TRANSPORT, VEZE, TURIZAM

Od 13 MNVO u ovoj grupi značajna je aktivnost jugoslovenskih organizacija u sledećim: Alliance internationale de tourisme (Međunarodni savez za turizam) u Zenevi, čiji su članovi Turistički savez Jugoslavije i Auto-moto savez Jugoslavije; Association du transport aérien international (Udruženje međunarodnog vazdušnog saobraćaja) u Montrealu, u koje je učlanjen JAT; Association internationale du congrès des chemins de fer (Međunarodno udruženje za kongres o železnicama) u Brislu i Comité international des transports par chemins de fer (Međunarodni komitet za železnički saobraćaj) u Bernu, čiji su član Generalna direkcija železnica; Association internationale permanente des congrès de navigation (Stalno međunarodno udruženje za kongrese i plovidbu) u Brislu, čiji je član Savez inženjera i tehničara FNRJ; Association internationale permanente des congrès de la route (Stalno međunarodno udruženje za kongrese o putevima) u Parizu, u koji je učlanjena Savezna uprava za puteve; Fédération aéronautique internationale (Međunarodna aeronautička federacija) u Parizu, čiji je član Vazduhoplovni savez Jugoslavije; Fédération internationale de l'automobile (Međunarodna federacija za automobilizam) u Parizu, čiji je član Auto-moto savez Jugoslavije.

INŽENJERSKE NAUKE, TEHNIKA, GRADNJA I URBANIZAM

U ovoj grani je učlanjeno 20 jugoslovenskih organizacija. Savez inženjera i tehničara FNRJ učlanjen je u sledeće MNVO: Association internationale des ponts et charpentes (Međunarodno udruženje za mostove i visokogradnju) u Cirihi, Bureau international d'électrothermie (Međunarodni biro za elektrotermiju) u Parizu, Commission internationale des grands barrages de la Conférence mondiale de l'énergie (Međunarodna komisija velikih brana Svetske konferencije za energetiku) u Parizu; Conférence internationale des grands réseaux électriques (Međunarodna konferencija velikih električnih sistema) u Parizu; Fédération européenne d'associations nationales d'ingénieurs (Evropska federacija nacionalnih udruženja inženjera) u Parizu; Réunion internationale des laboratoires d'essais et de recherches sur les matériaux et les constructions (Međunarodni skup laboratorija za ogleda i istraživanja na materijalu i konstrukcijama) u Parizu i Société internationale de mécanique des sols et des travaux de fondations (Međunarodno udruženje za mehaniku tla i zemljišne radove) u Londonu, Institut za hidrolaboratoriska istraživanja »Jaroslav Černik« član je Association internationale des recherches hydrauliques (Međunarodno udruženje za hidraulična istraživanja) u Delfu (Holandija); Savezna industrijska komora član je Commission internationale de l'éclairage (Međunarodna komisija za osvetljenje) u Parizu; Komisija za vodoprivredu član je Commission internationale des irrigations et du drainage (Međunarodna komisija za irigaciju i drenažu) u Nju Delhiju; Stalna konferencija gradova i Savez inženjera i tehničara FNRJ članovi su Fédération internationale de l'habitation et de l'urbanisme (Međunarodna federacija za probleme stanovanja i urbanizam) u Hagu; u radu Conférence mondiale de l'énergie (Svetska federacija za energetiku) u Londonu učestvuju Jugoslovenska nacionalna grupa; u Institut international de la soudure (Međunarodni institut za zavarivanje) u Londonu učlanjen je Savez društava za tehniku zavarivanja.

PRIRODNE NAUKE I NAUČNA ISTRAŽIVANJA

Najveći broj članstva u MNVO ove grupe u kojoj su u 33 MNVO predstavljene jugoslovenske organizacije, uspostavljen je preko Akademskog saveta FNRJ. U okviru Akademskog saveta postoje nacionalni komiteti za pojedine naučne discipline, koji održavaju veze sa odgovarajućim MNVO i učestvuju u njihovom radu. Tako su ovi nacionalni komiteti članovi sledećih MNVO: Association internationale de géodésie (Međunarodno udruženje za geodeziju) u Parizu; Conseil international des unions scientifiques (Međunarodni savet naučnih unija) u Londonu; Union astronomique internationale

(Međunarodna astronomska unija) u Lajdenu; Union géodésique et géophysique internationale (Međunarodna geodetska i geofizička unija) u Parizu; Union géographique internationale (Međunarodna geografska unija) u Njujorku; Union internationale de chimie pure et appliquée (Međunarodna unija za čistu i primenjenu hemiju) u Bazelu; Union internationale de mécanique théorique et appliquée (Međunarodna unija za teorisku i primenjenu mehaniku) u Brislu; Union internationale de physique pure et appliquée (Međunarodna unija čiste i primenjene fizike) u Parizu, Union internationale des sciences biologiques (Međunarodna unija bioloških nauka) u Napulju; Union mathématique internationale (Međunarodna matematička unija) u Rimu; Union radio-scientifique internationale (Međunarodna naučna unija za radio) u Brislu.

U radu Association internationale d'océanographie physique (Međunarodno udruženje za fizičku okeanografiju) u Vašingtonu učestvuju Okeanografski institut u Splitu; u Comité international pour la protection des oiseaux (Međunarodni komitet za zaštitu ptica) u Londonu član je Institut za geografiju Srpske akademije nauka; u Société internationale de photogrammetrie (Međunarodno udruženje za fotogrametriju) u Stokholmu član je Savez inženjera i tehničara FNRJ, dok su nacionalne grupe članovi u Association internationale de météorologie (Međunarodno udruženje za meteorologiju) u Londonu i Bureau central des télégrammes astronomiques (Centralni biro za astronomske telegrame) u Kopenhagenu.

MEDICINA, HIGIJENA I MENTALNO ZDRAVLJE

Oblast medicine predstavlja grupu u kojoj je ostvareno najbrojnije članstvo (41 MNVO) i intenzivna saradnja putem aktivnog učestvovanja na kongresima, razmenom stručnjaka, saradnjom u časopisima i dr. Najveći broj članstva uspostavljen je preko Saveza lekarskih društava FNRJ, koji u svojim republičkim organizacijama ima sekcije za pojedine grane medicine. Savez lekarskih društava Jugoslavije predstavljen je, između ostalog, u sledećim MNVO: Comité international de dermatologie (Međunarodni komitet za dermatologiju) u Stokholmu; Comité international permanent des congrès de pathologie comparée (Stalni međunarodni komitet za kongrese uporedne patologije) u Parizu; Commission internationale permanente pour la médecine du travail (Stalna međunarodna konferencija za medicinu rada) u Zenevi; Congrès international d'otorhinolaryngologie (Međunarodni kongres za otorinolaringologiju) u Čikagu; Fédération dentaire internationale (Međunarodna zubarska federacija) u Londonu; Ligue européenne contre le rhumatisme (Evropska liga protiv reumatizma) u Brislu; Ligue internationale contre le rhumatisme (Međunarodna liga protiv reumatizma) u Vestpointu (SAD); Société internationale d'urologie (Međunarodno društvo za urologiju) u Parizu; Société internationale de cardiologie (Međunarodno društvo za kardiologiju) u Zenevi; Société internationale de chirurgie (Međunarodno društvo za hirurgiju) u Brislu; Société internationale de chirurgie orthopédique et de traumatologie (Međunarodno društvo za ortopedsku hirurgiju i traumatologiju) u Brislu; Société internationale de médecine interne (Međunarodno društvo za internu medicinu) u Bazelu; Société internationale de transfusion sanguine (Međunarodno društvo za transfuziju krvi) u Parizu; Société internationale pour l'histoire de la pharmacie (Međunarodno društvo za istoriju farmacije) u Njujorku (Zapadna Nemačka) i Union internationale contre le cancer (Međunarodna unija protiv raka) u Parizu.

Jugoslovenski Crveni krst član je Union internationale contre la tuberculose (Međunarodna unija protiv tuberkuloze) u Parizu, a Savez društava veterinaru Jugoslavije je učlanjen u Commission permanente des congrès internationaux de médecine vétérinaire (Stalna komisija za međunarodne kongrese veterinarske medicine) u Utrehtu (Holandija). Postoji i znatno pojedinačno članstvo u navedenim organizacijama, a i u drugim, čiji statuti dopuštaju dvojno članstvo: grupno i individualno.

VASPITANJE I OMLADINA

U 14 MNVO ove grupe učlanjene su i jugoslovenske organizacije. Među ovim organizacijama nalaze se: Confédération mondiale des organisations de la profession enseignante (Svetska konfederacija organizacija nastavne struke) u Vašingtonu; Fédération internationale des associations d'instituteurs (Međunarodna federacija udruženja učitelja) u Lozani i Fédération internationale des professeurs de l'enseignement secondaire officiel (Međunarodna federacija profesora srednjih škola) u Londonu, u koje je učlanjeno Udruženje učitelja, nastavnika i profesora Jugoslavije. Savez društava za staranje o deci učlanjen je u Organisation mondiale pour l'éducation préscolaire (Svetska organizacija za predškolsko vaspitanje) u Parizu; jugoslovenski univerziteti članovi su Association des universitaires d'Europe (Udruženje univerziteta Evrope) u Bazelu; udruženja univerzitetskih nastavnika članovi su Association internationale des professeurs et maitres de conférence des universités (Međunarodno udruženje profesora i docenata univerziteta) u Londonu; Savez studenata Jugoslavije učestvuje u radu Association internationale des professeurs et maitres de conférence des universités (Međunarodno udruženje profesora i docenata univerziteta) u Londonu; Association internationale pour l'échange d'étudiants en vue de l'acquisition d'une expérience technique (Međunarodno udruženje za razmenu studenata radi sticanja stručnog iskustva) u Stokholmu i Secrétariat de coordination des unions nationales d'étudiants (Sekretarijat za koordinaciju nacionalnih unija studenata) u Lajdenu.

UMETNOST, KNJIŽEVNOST, RADIO, FILM

Članstvo jugoslovenskih organizacija u ovoj grupi postoji u 14 MNVO, između ostalih, u sledećim: Association internationale des critiques d'art (Međunarodno udruženje kritičara umetnosti) u Parizu; Conseil international de la musique (Međunarodni muzički savet) u Parizu; Conseil international des musées (Međunarodni muzejski savet) u Parizu; Institut international du théâtre (Međunarodni pozorišni institut) u Parizu i Société internationale pour la musique contemporaines (Međunarodno društvo za savremenu muziku) u Rimu, u koje su preko Jugoslovenske nacionalne komisije za UNESCO učlane odgovarajuće nacionalne grupe.

Ostale MNVO u kojima je značajno učešće jugoslovenskih organizacija jesu: Conseil international de la musique populaire (Međunarodni savet narodne muzike) u Londonu i Société internationale de musicologie (Međunarodno društvo za muzikologiju) u Bazelu, čiji je član Muzikološki institut Srpske akademije nauka; Fédération internationale des sociétés artistiques et intellectuelles de cheminots (Međunarodna federacija umetničkih i prosvetnih društava železničara) u Parizu, čiji su članovi kulturno-prosvetna društva železničara; Union européenne de radiodiffusion (Evropska unija za radiodifuziju) u Ženevi, čiji je član Jugoslovenska radiodifuzija i Union internationale du cinéma d'amateurs (Međunarodna unija filmskih amatera) u Cirihi, čiji je član Narodna tehnika.

SPORT

U 35 međunarodnih sportskih organizacija učlane su odgovarajuće jugoslovenske sportske organizacije. Većina članstva u međunarodnim sportskim organizacijama ostvaruje se preko Saveza sportova Jugoslavije, koji predstavlja saveze pojedinih grana sportova (atletski, bokserski, veslački, košarkaški, odbojkaški, teniski, fudbalski i dr.). Članstvo postoji, između ostalog, u sledećim od tih organizacija: Association internationale de boxe amateur (Međunarodno udruženje amaterskog boksa) u Londonu; Fédération internationale athlétique d'amateur (Međunarodna federacija amaterske atletike) u Londonu; Fédération internationale de basketball amateur (Međunarodna federacija amaterske košarke) u Bernu;

Fédération internationale de football association (Međunarodna federacija fudbalskih udruženja) u Cirihi; Fédération internationale de lawn tennis (Međunarodna federacija za tenis na travi) u Londonu; Fédération internationale de volley-ball (Međunarodni odbojkaški savez) u Parizu; Fédération internationale des sociétés d'aviron (Međunarodna federacija veslačkih društava) u Montreu.

Narodna tehnika učestvuje u Fédération internationale de canoe (Svetska kajakaška federacija) u Štokholmu; Union internationale des amateurs de la radio (Međunarodna unija radio amatera) u Vest Hartvordu (SAD) i Union internationale motonautique (Međunarodna motonautička unija) u Ganu (Belgija), a Auto-moto savez Jugoslavije u Fédération internationale motocycliste (Međunarodna motociklistička federacija) u Houkerstu (Engleska).

Šahovski savez Jugoslavije je član Fédération internationale des échecs (Međunarodni šahovski savez) u Ruanu; Savez filateliste Jugoslavije Fédération internationale de philatelie (Međunarodna filatelistička federacija) u Ženevi, Savez lovčkih društava Jugoslavije Conseil international de la chasse (Međunarodni savez za lov) u Parizu; Savez za konjički sport Fédération équestre internationale (Međunarodna konjička federacija) u Brislu, dok je Jugoslovenski olimpijski odbor učlanjen u Comité international olympique (Međunarodni olimpijski komitet) u Lozani.

ORGANIZACIJA ŽENA

U ovoj grupi u Alliance internationale des femmes (Međunarodni savez žena) u Kopenhagenu učlane su individualno pojedine predstavnice Saveza ženskih društava Jugoslavije.

B. St.

IZVORI:

Povelja Ujedinjenih nacija; United Nations, ST/DPI/SERAA/76; ECOSOC, Res 288B(X); »Associations Internationales«, Revue de l'Union des Association Internationales, Bruxelles; Anuaire des Organisations Internationales, Bruxelles, 1956—1957; Izveštaj o radu Akademiskog saveta FNRJ, 1957; Izveštaj o radu Jugoslovenske nacionalne komisije za UNESCO, 1957; Bilten Saveza lekarskih društava FNRJ, God. IV, 62-4; Izveštaji Saveznog izvršnog veća za 1950—1953 g. str. 98; za 1954 god., str. 67; za 1955 god. str. 80; za 1956 god. str. 99.

POSETA PRESTOLONASLEDNIKA JEMENA PRINCA SEIF EL ISLAM MOHAMED EL BADRA

Prestolonaslednik Jemena, princ Seif el Islam Mohamed el Badr, potpredsednik jemenske vlade, ministar inostranih poslova i ministar odbrane, boravio je, na poziv vlade FNRJ, u zvaničnoj poseti Jugoslaviji od 23 do 28 decembra 1957 godine. U pratnji princa Seif el Islam Mohamed el Badra nalazili su se državni ministar Kadi Mohamed Abdulah el Amri, državni ministar i guverner Baida Kadi Mohamed Abdulah Šami, savetnik jemenske vlade i bivši ministar Hasan Bogdadi i druge ličnosti.

U toku boravka u Jugoslaviji prestolonaslednik el Badr i članovi njegove pratnje posetili su razne industrijske objekte i istorijske i kulturne znamenitosti u Beogradu i narodnim republikama Bosni i Hercegovini i Sloveniji.

Na svečanom ručku u Saveznom izvršnom veću u čast prestolonaslednika Jemena 23 decembra 1957 g. održali su govore potpredsednik Saveznog izvršnog veća Svetozar Vukmanović i princ el Badr.

Predsednik Republike Josip Broz Tito primio je princa Seif el Islam Mohamed el Badra i njegovu pratnju na Brdu kod Kranja 27 decembra 1957 g. i priredio ručak u njegovu čast. Pored razgovora koje je vodio predsednik Tito sa princom el Badrom, vođeni su u Beogradu 24 i 28 decembra 1957 g., jugoslovensko-jemenski razgovori, u kojima su sa jemenske strane učestvovali prestolonaslednik el Badr i pomenuti visoki funkcioneri koji su se nalazili u njegovoj pratnji, a sa jugoslovenske strane potpredsednik Saveznog izvršnog veća Svetozar Vukmanović, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, član Saveznog izvršnog veća Nikola Minčev i državni potsekretar za inostrane poslove dr Vladimir Velebit. Razgovori su vođeni u srdačnom i prijateljskoj atmosferi i uzajamnom razumevanju. Tom prilikom je došlo do korisne razmene mišljenja o međunarodnoj situaciji i aktuelnim međunarodnim problemima, kao i o međusobnim odnosima.

U kominikeu o zvaničnoj poseti prestolonaslednika Jemena Jugoslaviji, koji je objavljen u Beogradu 28 decembra 1957 godine,

sadržani su rezultati vođenih razgovora. Kominike sadrži sledeće osnovne tačke:

Dve delegacije su konstatovale »bliskost jugoslovensko-jemenskih pogleda na sadašnju međunarodnu situaciju, a posebno na Srednjem Istoku u pogledu težnji arapskog sveta. Obe delegacije su istakle svoju privrženost miru i svoje uverenje da se mir može očuvati ukoliko se sve zemlje u međusobnim odnosima budu pridržavale moralnih zakona na kojima se zasnivaju principi sadržani u Povelji OUN, a naročito principi ravnopravnosti i nemešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja, kao i prava naroda na samoopredeljenje, ukoliko budu aktivno radile na razvijanju najšire međunarodne saradnje«.

»Sa zadovoljstvom je konstatovano da jačanje prijateljskih odnosa i međusobne saradnje odgovara kako interesima dveju zemalja tako i interesima širenja međunarodne saradnje.«

U vezi s tim obe zemlje su zaključile »Ugovor o prijateljstvu«, koji predviđa, pored ostalog, razmenu diplomatskih predstavnika.

U cilju jačanja saradnje na privredno-tehničkom polju potpisan je Ugovor o trgovini i Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Kraljevine Jemen.

Na kraju kominikea se ističe da su »obe strane uverene da poseta Njegovog Kraljevskog Veličanstva princa Seif el Islam Mohamed el Badra opravdava najpovoljnija predviđanja za jugoslovensko-jemenske odnose u budućnosti«.

Svečano potpisivanje pomenutih Ugovora o prijateljstvu, Ugovora o trgovini i Sporazuma o naučno-tehničkoj saradnji, kao i parafiranje zajedničkog kominikea o poseti prestolonaslednika Jemena Jugoslaviji, obavljeno je u Beogradu 28 decembra 1957 godine. U ime vlade FNRJ te dokumente je potpisao potpredsednik SIV-a Svetozar Vukmanović, a u ime vlade Jemena princ el Badr.

R - T. P.

IZVORI:

»Borba« od 21 decembra 1957 g., sadrži prvo saopštenje o poseti princa el Badra; »Borba« od 25 decembra 1957 g., sadrži saopštenje o početku jugoslovensko-jemenskih razgovora; »Borba« od 28 decembra 1957 g., sadrži saopštenje o prijemu Princa kod Predsednika Republike; »Borba« od 29 decembra 1957 g., sadrži tekst kominikea i saopštenje o potpisivanju dokumenata.

SADRŽAJ IZDATIH BROJEVA

STANOVNIŠTVO

Porast stanovništva i gustina naseljenosti	1—6
Struktura stanovništva po polu i starosti	167—172
Stanovništvo prema aktivnosti i zanimanju	409—412

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Savezna narodna skupština; Zasedanja	7—12;
13—14, 71—72, 121, 181—185, 270, 320, 461, 553—555	
Razvoj radničkog samoupravljanja; Stav i aktivnost organa radničkog samoupravljanja; Kongres radničkih saveta Jugoslavije	15—22; 221—224; 271—276
Lokalna samouprava	61—68
Sistem narodne odbrane	69—71
Savezno izvršno veće; Sednice	111—116;
121—122, 186, 225—226, 270, 319, 364, 462, 506, 555—556	
Parlamentarna delegacija u Velikoj Britaniji; u Rumuniji; u NR Kini	116; 224; 460
Organizacija sudova	117—120
Državna uprava	173—180
Prešednik Republike	215—216
Službenici u ustanovama i nadležnostima	217—220
Javno tužništvo	265—266
Stalna konferencija gradova Jugoslavije	267—269
Društveno upravljanje javnim službama	313—318
Javno pravobranništvo	361—362
Republički saveti	362—364
Advokatura	365—366
Udruživanje u privredi	413—418
Organizacija Jugoslovenske narodne armije	418—420
Izborni sistem	455—460
Saveti u narodnim odborima	499—501
Savezni vrhovni sud	502—503
Položaj verskih zajednica u FNRJ	503—505
Izbori za narodne odbore opština	507—508
Razvoj Jugoslovenske narodne armije	547—552

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Narodna omladina Jugoslavije; Plenumi CK; kongresi	73—75; 230, 422, 464, 510, 560
Savez sindikata Jugoslavije; Treći plenum Centralnog veća	367—376; 23—24
Plenumi CK SKJ i republičkih CK	75, 422, 123, 190, 509, 559
Međunarodni kontakti SKJ i SSRNJ u 1956; u 1957	76—80; 123, 124, 190, 464, 510, 560
Četvrti kongres Saveza novinara Jugoslavije	123
Plenumi Saveznog odbora SSRNJ i glavnih odbora	187—190, 421, 510, 560
Društvene organizacije u FNRJ	227—230
Savez studenata Jugoslavije	321—323
Savez inženjera i tehničara Jugoslavije	323—324
Drugi kongres geologa Jugoslavije	422
Savez udruženja pravnika Jugoslavije	463—464
Proslava 40-godišnjice Oktobarske socijalističke revolucije	509
Društva i saveti društava za staranje o deci i omladini	557—559

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1957 godinu	25—29
Crna metalurgija	30—32
Boksit	33—34
Hidro sistem Dunav-Tisa-Dunav	35
Lična potrošnja	36—38, 477—479
Ekonomsko-finanjski odnosi sa inostranstvom	39—40
Trgovačka mornarica i luke	81—84
Gradnja stanova i stanovanje	85—89
Proizvodnja i prerada uglja	90—92
Elektroprivreda	125—130
Drumski saobraćaj	131—134
Aluminijumska industrija	135—138
Metalna industrija	191—194
Deset godina spoljne trgovine	195—198

Privreda u I tromesečju 1957, u I polugodu 1957, u periodu januar—septembar 1957	199—201, 339—342, 480—484
Izmene u načinu raspodele ukupnog prihoda privrednih organizacija	202
Proizvodnja, fondovi i proizvođači u poljoprivredi	231—242
Industrija	277—288
Gradevinarstvo	289—296
Tekstilna industrija	325—328
Trgovina	329—334
Turizam	335—338
Industrija nameštaja	343—346
Civilni vazdušni saobraćaj	377—380
Unutrašnja plovidba	381—385
Ugostiteljstvo	386—388
Investicije u privrednom razvoju Jugoslavije	423—434
Industrija kože	435—438
Industrija papira	439—440
Nacionalni dohodak 1947—1956 godine	465—469
Opšta potrošnja	470—477
Razvoj privrede u proteklom periodu	511—520
Rudarstvo i industrija bakra	521—524
Devizni režim	525—527
Sajmovi	528—529
Prvi kongres poljoprivrednih inženjera i tehničara	530
Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije od 1957 do 1961 godine	561—573
Razvoj elektroindustrije	573—576

KULTURA

Ekonomski instituti	41—42
Školski prostor	93
Radnički univerziteti	94—95
Političko-informativni listovi	96—98
Ustanove u oblasti nuklearne energije	99—101
Filmovi proizvedeni u 1956 godini	102
Visoka nastava	139—143
Zaštita spomenika kulture	144—145
Književne nagrade u 1956	206
Treći kongres Saveza filmskih radnika	145
Književna dela u 1956 godini	146—148
Geološko istraživačke organizacije	203—204
Jugoslovenska likovna umetnost u inostranstvu	205—206
Akademija nauka i umetnosti	243—248
Stručne škole	249—254
Druge jugoslovenske pozorišne igre »Sterijino pozorište«	254
Obezbeđeno školovanje	297—300
Radio difuzija	301—304
Bioskopi	305—306
Svetska konferencija za energiju	300
Radna konferencija Međunarodnog instituta za administrativne nauke	306
Gimnazije	347—348
Muzeji	349—350
Preškolske ustanove	389—390
Izavačka delatnost	391—395
Festival jugoslovenskog filma u Pulu	396
Škole za obrazovanje nastavnog kadra	441—443
Stipendije	444—446
Akademski savet FNRJ	447
Dubrovačke letnje igre	448
Škole, ustanove i organizacije za obrazovanje odraslih	485—490
Druga konferencija evropskih nacionalnih komisija za UNESCO	490
Treći kongres Saveza kompozitora Jugoslavije	490
Specijalno školstvo	531—533
Kolarčev narodni univerzitet	533
Biblioteke	534—537
Leksikografski sajam knjiga	537
Autorsko pravo	538
Organizacija naučnog rada	539—540
Jugoslovenski centar za tehničku i naučnu dokumentaciju	577—582
Ansambli narodnih igara	582—583
	583—584

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Dodatak na decu	103—104
Sanitiranje zdravstvenih ustanova	104—105
Sanitarna inspekcija	106
Socijalno osiguranje	149—152
Zaštita ratnih vojnih invalida	207—208

Lekari	209—210
Vakcinacija protiv zaraznih bolesti	255—256
Trinaesto zasedanje Saveta Međunarodnog udruženja za socijalnu sigurnost u Dubrovniku	256
Zaštita materinstva	307—308
Korisnici socijalne zaštite	351—352
Higijensko-tehnička zaštita rada	397—399
Mreža i kapaciteti stacionarnih zdravstvenih ustanova	400—402
Zdravstveno osiguranje radnika i služenika	449—450
Medicinsko osoblje sa srednjoškolskim obrazovanjem	451—452
Socijalne ustanove za decu i omladinu	491—493
Treći kongres preventivne medicine	493—494
Petnaesti međunarodni kongres za vojnu medicinu i farmaciju	494
Kretanje obolevanja i smrtnost stanovništva	585—588

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Partizan Jugoslavije — Savez za telesno vaspitanje	43—44
Sportisti na XVI Olimpijadi u Melburnu	44
Deset godina Narodne tehnike — Savez za tehničko vaspitanje	45—46
Savez sportova Jugoslavije	153—156
Štafeta mladosti	257
Deset godina fudbalskog kupa Jugoslavije	258
Škole za obrazovanje nastavnika fizičke kulture	353
Streljački savez Jugoslavije	354—355
Studentski sport	355—356
Druga gimnastrada	356
Zavodi za fizičku kulturu	541—542
Konjički savez Jugoslavije	542

SPOLJNA POLITIKA

Jugoslovenski stav o događajima u Mađarskoj; o suseknoj krizi; o pitanju razoružanja; o problemu eksperimentalnih eksplozija nuklearnog oružja	47—52
53—54; 211—214; 259—264; 304—312	
Međunarodni ugovori	55—60; 166; 360
	545—546
Diplomatsko-konzularna predstavnštva	107—110
Državne posete u 1956 godini	157—164
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Belgiji; Norveškoj	164; 312
Opšta spoljnopolička aktivnost Jugoslavije	165
Poseta potpredsednika SIV-a Svetozara Vukmanovića Egiptu, Siriji, Libanu i Grčkoj; aziskio-afričkim zemljama	214; 496—498
Stavovi jugoslovenskih predstavnika o važnijim pitanjima na XI zasedanju Generalne skupštine UN	259—264
Diplomatsko-konzularna predstavnštva u FNRJ	357—359
Jugoslavija i Norveška	403—404
Jugoslavija i Švedska	404—405
Saopštenje o susretu delegacije CK Saveza komunista Jugoslavije i vlade FNRJ i delegacije CK Komunističke partije Sovjetskog Saveza i vlade SSSR-a	405
Poseta potpredsednika DR Vijetnama Ho Ši Mina	406
Poseta delegacije vlade Mongolske Narodne Republike	406—407
Jugoslavija na XXIV zasedanju ECOSOC-a	407—408
Poseta partisko-vladine delegacije NR Poljske	453—454
Poseta ministra inostranih poslova Velike Britanije	454
Jugoslavija i Poljska	495
Poseta potpredsednika SIV-a Kardelja Grčkoj	498
Jugoslavija i Velika Britanija	543—545
Jugoslavija i Rumunija	589—590
Jugoslavija u međunarodnim nevladinim organizacijama	591—594
Poseta prestolonaslednika Jemena prince Seif el Islam Mohamed el Badra	594

Publikacija izlazi u mesečnim sveskama.

Godišnja pretplata 3.000 dinara / Tekući račun kod Narodne banke br. 1032—T—65. Redakcija: Ulica Moše Pijade 12, tel. 28-392. / Administracija: Ulica Kosmajaska 7, tel. 22-778, pošt. fah 62 / Beograd.

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd

ČITAOCIMA »JUGOSLOVENSKOG PREGLEDA«

»Jugoslovenski pregled ima za cilj, kao što pokazuju dosad izašli brojevi da donosi celovite, sažete faktografske informacije, sistematizovane dokumentarne preglede o svim sektorima naše stvarnosti. Koliko se u tome uspeło to treba da kažu čitaoci publikacije.

Pošto smo uvereni da će tešnji kontakt sa čitaocima doprineti boljem uređivanju publikacije, to Vas molimo da nam odgovorite na sledeća pitanja:

1. Da li vam »Jugoslovenski pregled« služi u radu i u kojoj meri i šta biste još očekivali od ovakve publikacije;
2. Da li vas zadovoljava izbor tema, kakve imate primedbe i predloge u tom pogledu;
3. Da li ste zadovoljni obradom informacija (obuhvatnošću, strukturom, odnosom tekst — statistika, stilizacijom), kakve imate primedbe i predloge u tom pogledu;
4. Da li je okvir »Jugoslovenskog pregleda« dovoljno širok s obzirom na rubrike koje ima ili treba uneti još neku rubriku; da li treba izvršiti drugačiju podelu na rubrike;
5. Da li ste zadovoljni tehničkim rešenjem sa patentnim godišnjim koricama. Da li ćete listove zadržavati u mesečnim sveskama ili ćete odlagati po rubrikama.

Pored odgovora na postavljena pitanja bili bi vam zahvalni za još neki predlog koji bi doprineo boljem uređivanju publikacije.

Vaše mišljenje možete dostaviti redakciji »Jugoslovenski pregled« na adresu: Beograd, Moše Pijade ul. 12/1.

REDAKCIJA
»JUGOSLOVENSKI PREGLED«

